

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İNSANLIĞIN GELECEĞİ • BERTRAND RUSSELL

BERTRAND RUSSELL

İNSANLIĞIN GELECEĞİ

İNSANLIĞIN GELECEĞİ

BOĞAZIÇI YAYINLARI NO: 306

ISBN : 978-451-236-6

KAPAK : Bülent ENGEZ

İLK BASKI : 1974

BASKI : Ekim 2008

BASKI : SEÇİL OFSET

100. Yıl Mah. MAS-SİT Matbaacılar Sitesi

4.Cad No. 77 Bağcılar/İSTANBUL

Tel: 0212 629 06 15

Boğaziçi Yayınları A.Ş. Prof. İsmail Gürkan Cad. Ortaklar Hanı.

No:12/25 Cağaloğlu-İstanbul Tel: (0212) 520 70 76

Faks: (0212) 526 09 77

Bertrand Russell

**İlim,
Cemiyetler ve... İNSANLIĞIN
GELECEĞİ**

Çeviren: İlhami Kaş

ÖNSÖZ

İngiliz fîlozofu Bertrand Russell memleketimizde çok bilinir ama olduğu gibi tanınmaz. Çünkü Russell'ı "RUSSELL" yapan ana eserlerinden hiç biri bugüne kadar dilimize çevrilmiş değildir. Buna mukabil, "bütün" den ayrıldığı zaman tek taraflı olarak politikaya âlet edilebilecek bazı eserleri ard arda tercüme edilmiştir. Hattâ, ABD'nin şahsında Batı İttifakının dış politikasını dünya kamuoyunda mahkûm etmek maksadiyle kurulan bir sözde mahkemeye de "Russell Mahkemesi" denmiştir. Halbuki bu ihtiyar fîlozofun bundan haberi bile olmamıştır. O tarihlerde İngiliz İşçi Partisinden istifa etmiş bulunuyordu. Kendi adına kurulan sözde mahkemenin asıl gayesini öğrenince de özel sekreterini azletmiştir.

Boğaziçi Yayınevi'nin 23. kitabı olarak sunduğumuz ve Bertrand Russell'a Nobel Edebiyat ödülünü kazandıran bu eser, dilimize ilk defa çevrilmiş bulunuyor. Hacmi küçük fakat değeri büyük olan bu eserde fîlozof Russell, ilim ve teknolojinin gelişmesiyle insan cemiyetlerinin nasıl değişmelere uğradığını belirtmekte ve bu hızlı değişme sonunda insanlığın geleceğinin ne olacağı sorusuna cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu güç problemi büyük bir maharetle çözmeye çalışırken, asrımızda insan cemiyetlerine hâkim olan kapitalizm, komünizm ve sosyalizmin

bütün şekillerini ilim zekâsının keskin bıçağı altında otopsiye tâbi tutuyor, gelecekte, komünizm ve otarşik sosyalist idarelerin mümkün olamayacağını matematik bir katiyetle ortaya koyuyor.

Biz onun bu konulardaki derin düşüncelerini ihtiva eden kitabını sunuyor ve takdiri okuyucularımıza bırakıyoruz.

BOĞAZIÇI YAYINEVİ

I. BÖLÜM

İLİM ve GELENEKLER

İnsanoğlu tahminen bir milyon yaşındadır. Buna mukabil yazma sanatının bulunuşundan beri 6.000 yıl geçmiş bulunmaktadır. Ziraatçiliğin sahneye çıkışından beri geçen zaman ise bundan daha uzun değildir. Halbuki insanın fikir ve tasavvurlarının şekillenmesinde esas muharrik kuvvet olan "İlmî Düşünce"nin yaşı henüz 300 yıl civarındadır. İlimden, iktisadî hayat üzerinde müessir bir tekniğin inkişafından itibaren geçen zaman ise, ancak 150 yıl civarındadır. Fakat bu kadar küçük bir yaşa sahip olmasına rağmen teknik, bu çok kısa zaman içinde, görülmemiş derecede tesirli ve devrimler yaratıcı bir kuvvet haline gelmiştir. Tekniğin bir kuvvet haline gelişinden beri geçen bu çok kısa zaman şeridini göz önünde tutarsak, ister istemez, insan hayatındaki bir istihalenin henüz başlangıcında bulunduğumuzu kabul etmek zorunda kalırız. Bu istihalenin gelecekteki çehresi hakkında ancak tahminler yürütülebilir. Fakat bu hâdisenin geçmişteki seyrine bir göz atılırsa, tahminlerimize biraz daha fazla isabet imkânı vermek herhalde mümkündür.

İlim çok çeşitli tesir ve netice hasıl edebilir:

İlk olarak ilim, doğrudan doğruya fikrî hayat üzerinde müessir olarak, mevcut telâkki ve görüşlerin bir

kenara itilmesinde veya ilmî metodların ilerlemesiyle yeni yeni bilgi ve anlayışların doğmasında âmil oluyor. İlmin neticesi olan teknik, sanayide ve harp sanatında büyük değişikliklere yol açabiliyor. İltimaî bünyedeki köklü değişmeler ekseriya teknik zaferlerin bir neticesi olarak başlıyor ki, bu da, peşisıra birtakım siyasî inkılâp ve reformların doğmasına sebebiyet verebiliyor. Nihayet ilmî bilgiler sayesinde dış dünyamız ve eşya üzerinde yakın zamanda tesis edilen yeni hakimiyet, insanın kâinattaki yeri hakkında yepyeni bir felsefî görüşün doğmasında amil olmuş bulunuyor.

İşte burada, yukarıda özetlediğimiz, "ilmin insan üzerindeki çeşitli tesirleri" nden söz edilecektir. Bunlar arasında evvelâ fikrî tesirler yer almaktadır:

Büyücülük ve sihir gibi mevcut tasavvur ve inanışların ayıklanmasında ilmin ne ölçüde tesirli olarak düzeltmelerde bulunduğu meselesi, bunun ardından ilmî teknik, bilhassa makine devrinin başlangıcından itibaren tetkik edilecektir. Nihayet ilmin zafer dolu hamleleriyle hayatiyet kazanan yeni felsefî görüş aydınlatılmaya çalışılacak ve bu meyanda bu felsefî istikametın dizginlerine hakim olunabildiği takdirde alt-üst edici neticeleri olgunlaştıracakğı gösterilmeye çalışılacaktır.

Antropoloji henüz medeniyetten mahrum insanların hayatlarının baştanbaşa temelsiz, ispatsız tasavvur ve düşüncelerin karanlığında akıp gittiğini bütün çıplaklığı ile gözlerimizin önüne sermiş bulunmaktadır. Medeniyetten uzak olarak hayatını sürdüren insanoğlu, uğradığı hastalıkları sihirli kuvvetlere, mahsulün kötü oluşunu Tanrıların gazabına veya şeytanın melânetine atfetmeyi tercih etmiş ve insanı kurban et-

mek suretiyle savaşta zaferin, tarlada bereketin sağlanacağına inanmıştır. Güneş tutulması veya bir kuyruklu yıldızın görülmesi gibi hadiseleri bir uğursuzluk işareti bir felâket habercisi saymıştır. Henüz medeniyeti tanımamış bu yabani insanın hayatı adeta "tabularla çevrenmiş" olup, o bu tabulara rıyatsızlık halinde kendisi için feci neticelerin doğacağına inanmıştır. Medenileşmenin başladığı sıralarda bu gibi inanışların da kaybolmağa başladığını görüyoruz. Nitekim Tevrat'ta insan kurban edilmesine dair kayıtlar vardır. (Meselâ, Yeftah'ın kızı hikâyesinde ve Hz. İbrahim ve İshak kıssalarında olduğu gibi). Fakat Yahudiler medenileştikçe bu gibi âdetlerden vazgeçmişlerdir. Grekler de insan kurban etme âdetini İ.Ö. yedinci asırda terketmişlerdir. Buna mukabil Kartacalıların Pön Harpleri sırasında insan kurban etme âdetlerini hâlâ sürdürdüklerini tesbit etmiş bulunuyoruz. Akdeniz ülkesinde insan kurban, etme âdetinden vazgeçilmesi ilmin tesirine değil, herhalde insancıl duyguların gelişip meydana çıkmasına hamlolunabilir. Buna mukabil diğer bölgelerde batıl itikatlara karşı kazanılan zaferlerin münhasıran ilmî ilerlemeler hesabına kaydedilmesi gerekir.

Bâtıl itikat kaynağı iken ilmî araştırma konusu haline gelen ilk tabiat hadiseleri "Ay ve Güneş tutulmaları" olmuştur. Babilliler güneş tutulmasında her zaman tam isabetli olmamakla beraber, bu iki tabiat hadisesini önceden tahmin edebiliyorlardı. Fakat rahipler bu bilgiyi kendilerine saklayarak, halk üzerindeki kuvvet ve tesirlerini devam ettirmek, sağlamlaştırmak için kullanıyorlardı. Grekler Babillilerin bu bilgilerinden haberdar olduktan sonra, astronomi sahasında şaşırtıcı keşiflerde bulundular. Thukydides bir güneş tutulmasının

dan bahseder. Fakat zikredilen güneş tutulması Ay'ın "yeni ay" devresine rastlamış olduğundan, güneş tutulmasının yanlış olarak, ancak "yeni ay" zamanında meydana gelmesi mümkün bir tabiat hadisesi olduğu neticesine varır. Bundan kısa bir müddet sonra Fisa-gor'cular gök cisimlerinin tutulmalarına ait nazari esasları tereddütsüz bir şekilde aydınlığa kavuşturmuşlar ve Ay'ın üzerine düşen gölgenin yuvarlak oluşuna bakarak, dünyanın da yuvarlak olması gerektiğini tesbit etmişlerdir.

Bu suretle gök cisimlerinin tutulmaları ileri kafalar için ilmî bir mesele haline gelmiş bulunuyordu. Fakat bu bilginin umumun malı olması için daha çok uzun bir zamanın geçmesi gerekmiştir. Nitekim Milton, şair serbestliği içinde olsa da hâlâ:

*Güneş karanlıklara gömülmüş,
Halkın yarısı uğursuz alaca karanlıkta şaşkın,
Ve idareciler inkılâp korkusuna düşmüş...*

diye, bir güneş tutulmasından bahsetmektedir.

Kuyruklu yıldızların ilmin çerçevesine girmeleri için çok daha uzun bir zamanın geçmesi icabetmiştir. Bu işin tamamlanması bir Newton ve onun arkadaşı Halley'in çalışmalarına kadar sürüncemede kalmıştır.

Sezar'ın ölümü bile kuyruklu yıldızlar tarafından ilân edilmiştir. Nitekim Shakespeare Calpurina'yı şöyle konuşturur:

Kuyruklu yıldızlar görülmez, dilenciler ölürken,
Hükümdar ölümlerinde gökyüzü bile alev yağdırır.
Saygıdeğer Bede, kuyruklu yıldızların, kiralıklarla-

rın çökeceğine, veba salgınlarının çıkacağına, savaş, fazla sıcak ve büyük fırtınaların kopacağına alâmet olduklarını söyler. John Know, kuyruklu yıldızları Tanrı'nın gazabına işaret sayar. Taraftarları ise bunu papacıların imha edilmesi hakkında ilâhî bir ikaz telâkki ederler. Büyük şair Shakespeare'in bile kuyruklu yıldızlar hakkındaki düşüncelerinin, bâtil itikatlardan gelmesi ihtimal dahilindedir. Ancak, kuyruklu yıldızların da çekim kanunlarına tabi oldukları ve onlardan bazılarının isabetli bir şekilde hesaplanabilir yörüngelere sahip bulundukları keşfedildikten sonradır ki hiçbir aydın insan, onların birtakım işaret ve alâmetler olduklarına inanmaz olmuştur.

17. Asrın ortalarına doğru, öteden beri revaçta bulunan bâtil itikatları reddeden bir anlayış, hemen hemen bütün aydınlara mal olmuş bulunuyordu. İngiliz kralı II. Charles, mutaassıp yobazlara karşı, ilmin kendisi için iyi bir müttefik olacağını farketmişti. "Royal society"yi o kurdu ve böylelikle ilmi salonlara kabul ettirdi. Bu suretle kraliyet sarayının salonlarından başlayan aydınlanma diğer muhitlere doğru sirayet ediyordu. Fakat Avam Kamarası kralın bu yeni moda düşüncelerini benimsemedi. Veba salgını ve büyük Londra Yangınından (1666) sonra, bu felâketlerin sebebini araştırmak üzere bir meclis komisyonu teşkil edildi. Uğranılan felâketler büyük ekseriyetle Tanrı'nın gazabına atfediliyor, fakat bu gazabın esas itibariyle kime veya neye yönelmiş bulunduğu hususu açıklıkla bilinmiyordu. Nihayet vazifelendirilen parlâmento komisyonu bu meseleyi hallederek neticeyi ilân etti: **Hakim-i Mutlak'ın gazabına sebebiyet veren şey, Thomas Hobbes'un kitapları idi.**

Komisyonun bu kararı üzerinde Thomas Hobbes'un kitaplarının yayınlanması yasak edildi. Böylece, konulan teşhis ve alınan kararın çok isabetli olduğu da kabul edildi! Çünkü ondan sonra veba salgını ve ikinci bir büyük yangın olmamıştı. Kırıl bu durumdan memnun olmamıştı, çünkü kendisinden matematik dersi aldığı Hobbes'u çok seviyordu. Fakat Parlamento kırılın Rabbin inayetine nail olacağından şüpheliydi.

O sırada, sihir, büyü gibi şeylerin bâtil itikattan ibaret bulunduğu görüşü yayılmaya başlamıştı. Fakat kırıl I. Yakop, cin peri, sihir, cadılık vs. ye inanmakta ki çılgınca tutkunluğunda hâlâ devam etmekteydi. Bu itibarla Shakespeare'in "Macbeth" isimli eseri bir nevi devlet propagandası ve sahneye konan cadılık, cin, peri vs. de böyle şeylere inanmakta olan kırılın şahsına karşı yaltaklanma, dalkavukluk olsa gerektir. Hatta filozof **Bacon** bile bu gibi itikatlara taviz vermiş, mebus olarak, büyücülüğe verilen cezaları kaldıran bir kanuna muhalefet etmekten kaçınmıştır. Nihayet Cromwell Cumhuriyetinde durum büsbütün feci bir hal aldı. Zira herkesten ziyade ıslahatçıların kendileri şeytanın kudretine inanıyorlardı. Daha önceleri kırıl bulunan II Charles'ın büyücülüğe karşı müsamahakâr davranmasında, bu hususun da rolü büyük olmuştur. Şüphesiz bu devirde cinlerin ve büyücülüğün varlığını tamamiyle inkâr etmek bir cesaret işiydi. İngiltere'de en son büyücülük dâvası 1644'te görüldü ve Sir Thomas Brown mahkemede büyücülük aleyhinde amme şahidi olarak dinlenildi. Büyücülüğe dair kanunların tedricen unutulduğunu ve nihayet 1736 yılında tamamiyle kaldırıldığını görüyoruz. Fakat bundan sonra da John

Wesley 1768 yılına kadar bu eski bâtil itikatları yaymak için gayret sarfetti ve bu gayret İngiltere'den ziyade en son büyücülük dâvasına 1722 yılında bakılmış olan İskoçya'da devam etti.

İnsan akıllı selimi ve insaniyetin kazanmış olduğu bu zafer, tamamıyla ilmî düşünüş tarzının yaygınlaşmasının bir mahsulü olmuştur. Ancak, bu gelişmeyi bir tek sebebe değil, akılcılığın zuhurundan önce "tamamiyle tabii" olarak kabul edilen bir düşünce tarzının, akılcılığın ortaya çıkışıyla topyekûn imkânsız hale gelmiş olmasına bağlamak gerekir. Vakıa II. Charles devrinde akılcılığın yayılmasının, maziden kalan sert ah-lâk kaidelerine karşı bir çeşit tepkinin neticesi olduğunu da burada zikretmeliyiz.

Tıp ilmi de gelişme safhasında birtakım bâtil itikat ve inanışlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Vesaliüs cesetler üzerinde ilk kesip biçmelere başladığı zaman, Kilise dehşetle ayağa kalkmıştır.

O sıralarda tahtta bulunan hastalıklı V. Charles, kendisine devamlı olarak bakan Vesaliüs'ü, başka bir doktorun kendisini tedavi edemeyecğine inandığı için, şahsî nüfuzunu kullanarak, muvakkaten kanunî takibattan korumuştur. V. Charles'ın ölümü ile bu himaye ortadan kalkmış, Vesaliüs, bazı insanlar üzerinde otopsi yapmak, hatta ölmemiş iken kesip biçmek iddiasıyla mahkeme huzuruna çıkarılmıştır. Ceza olarak mukaddes toprakları ziyarete mahkûm edilmiş ve deniz yolu ile oraya giderken bindiği gemi kazaya uğramış ve donarak ölmüştür. Bir Vesaliüs'ün, bir Harvey'in büyük keşiflerinden sonra dahi Tıp ilmi, hâlâ birtakım bâtil itikatlarda içinde yüzmeye devam etmiştir. Bilhassa "ruh hastalıkları" cinlerin tasallut etmiş olmasına ham-

ledilerek, ruha sinmiş cinleri dışarı kovmak inancı ile, zavallı akıl hastaları görülmedik işkencelerle dolu tedavi usullerine maruz bırakılmışlardır. Ruh hastası olan III. George bile aynı usulle tedaviye tabi tutulmuştur. Halk çoğunluğunun bu husustaki cehaleti çok daha uzun zaman devam etmiştir. Şahsen benim teyzelerimden birisi, kocası Harbiye Bakanlığı ile bir ihtilâfa düştüğü zaman onun hiddetten tifüs hastalığına yakalanacağını zannetmiş, çok korkmuştu.

Bir Lord Lister ve Pasteur'e gelinceye kadar, tıbbın "ilmî olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Esasen bu zamana gelinceye kadar Tıbbın insan ızdıraplarını dindirmede kazandığı başarı da büyük değildir.

17. Asrın büyük zekâlarının çalışmaları sayesinde yepyeni bir dünya görüşü doğuyordu. Büyücülüğe, cin ve şeytan tutmuşluğa inanmak gibi bâtil itikatları yıkan da bu yeni dünya görüşü oluyordu. Nihayet 18. asrın ilmî manzarasında üç unsurun bilhassa önemli rol oynadığını zannederim:

1 — Gerçeklerin tesbitinde artık müphem otoritelere değil, doğrudan doğruya "müşahedeye" dayanılması,

2 – Cansız âlemin, kendi kendine hareket eden, kendi kendisini muhafaza eden ve içindeki bütün değişmelerin tabiat kanunlarına tabi bir sistem olarak kabul edilmesi.

3 — "Dünya kâinatın merkezi ve esası değildir."

Kâinatın gayesi belki de insan değildir (Eğer mutlaka kâinatın bir gayesi olması gerekiyorsa).

"Ayrıca, bu mânada gaye, ilmen müdafaası kabil olmayan bir mefhumdur."

Yukarıda üç maddede topladığımız anafikirler rahip ve ruhanîlerin muhalefet ettikleri, yayılmasını önlemeye çalıştıkları “Mihaniki dünya görüşü” diye adlandırılan felsefî istikametın krokıslını meydana getirirler. Bu yeni dünya görüşünün, iman ve inançtan dolayı takip edilme ve baskıların hızını kestiği ve bunlara karşı insanca, müsamahakâr bir tutuma yol açtığı muhakkaktır. Günümüzde bu anlayış yine hızını kaybetmiş olduğu içindir ki çeşitli inançlardan dolayı takipler yine başlamıştır. Bu itibarla “Mihaniki dünya görüşünü” ahlakî bakımdan tasvip etmeyenlere bu münasebetleri dikkatten uzak tutmamalarını tavsiye etmek isterim.

“Mihaniki Dünya Görüşü” dediğimiz telâkkinin yukarıda zikrettiğimiz ana tezlerine bazı hususlar daha ilâve edilmelidir. Şöyle ki:

1. OTORİTEYE KARŞI OLARAK MÜŞAHEDE ETMEK

Biz, modern anlayışa göre yetişmiş olanlar, hakikati anlamaya esas ve temel teşkil eden şeyin “müşahede” olduğunu, birtakım “sayın selâhiyetler”e başvur-maktan ibaret bulunmadığını, gayet tabii buluruz. Fakat şunu hatırdan çıkarmamalıyız ki, bu görüş tarzı 17. asra gelinceye kadar hemen hemen hiç mevcut olmayan, tamamiyle modern bir görüştür. Meselâ, asırların meşhuru Aristoteles bu görüşten mahrum idi. Onun fikrinde erkekler kadınlardan daha fazla sayıda dişe sahip idiler. Kendisi iki defa evlenmiş bir insan olduğu halde, bu iddiayı doğru olup olmadığını anlamak üze-

re, bir kerecik olsun karılarından birinin ağzına, dişlerine bakarak bu bilgiyi müşahade ile sağlamlaştırmayı aklından geçirmemiştir. Yine onun fikrince, poyraza maruz kalmış çocuklar diğerlerinden daha sıhhatli olurlar. Bu inanca göre Aristoteles'in karıları her gece henüz yatağa girmeden, evin etrafında dolaşıp rüzgâr fırıldağına bakmış olsalar gerek...

Aristoteles'in buna benzer başka iddiaları da vardır. Ona göre, kuduz bir köpek hangi hayvanı ısırırsa kuduzu bulaştırır, ama insanı ısırıldığı zaman kuduz bulaşmaz. Bir farenin atları ısırması, ısırılan fare gebe olduğu takdirde çok daha tehlikelidir. Uykusuzluk çeken filler, omuz başları tuz, zeytinyağı ve sıcak su ile ovulmak suretiyle tedavi edilebilirler... Bütün bunlar ortada dururken, zooloji bilgileri kedi ve köpeği tanımaya inhisar eden büyük kürsü nazariyatçıları da onun müşahadeye bağlılığını övedursunlar!

İskender'in Şark Fütühatı, Elen dünyasına bir çok bâtil itikadın dolmasına sebep olmuştur. Bu son devir Polytheistlerinin astrolojiye karşı takındıkları tavır bu cümledendir. Sonradan Kilise astrolojiyi lânetlediye, bu asla ilmî mülâhazaların neticesi değildir. Kilisenin astrolojiye karşı şiddetle itiraz etmesinin sebebi, bu ilmin astral vaziyete göre taayyün eden, aynı astral vaziyete göre aynı olması ereken bir kader hükmü getirmesidir. Çok Tanrılı Elen dünyasında astrolojiye karşı ilmî itiraz serdeden nadir Polytheist şüphecilerden biri Augustinus'tur. Augustinus astrolojiye karşı aşağıdaki itirazı yapmıştır:

İkizler birbirinden tamamiyle farklı kader çizgisi üzerinde yaşarlar. Eğer bu ilmin iddiası haklı olsaydı, bunun böyle olmaması, aynı astral vaziyete göre dün-

yaya gelmiş bulunan ikizlerin, aynı kadere tabi bulunmaları gerekirdi.

Rönesans devrinde, ilk bakışta şaşırtıcı olmakla beraber, "İleri düşünceliler" e iyi nazarla bakılır ve adeta astrolojiye inanmak serbest düşünceliliğin bir işareti sayılırdı. Serbest düşüncelileri bu hükme götüren sebep şu idi: Madem ki Kilise bu ilmi lânetliyor, öyleyse astrolojide bir kıymet olmak lâzımdır. Şu hale göre, serbest düşüncelilerin vak'a ve müşahedeye dayanmayı benimsemelerine rağmen, kendilerine muhalif olanlardan daha "ilmî" oldukları söylenemez. Bugün bile pek çoğumuz, sırf eskiler böyle olduğunu iddia ettikleri için, hakikatte hiç aslı esası olmayan şeylere inanırız. Bir ara, devekuşlarının tırnak yediklerini birçok kimseden işitmiştim. Gerçi devekuşlarının çalılıklar arasında nasıl olup da tırnak bulabileceklerini düşünerek bu iddiayı hayretle karşılamıştım, fakat iddianın doğruluğundan şüphelenmek o an için aklımdan bile geçmemişti. Nihayet birgün bu iddianın Plinus'tan neşet ettiğini ve tamamen yanlış olduğunu tesbit ettim.

Bazı şeylere, "böyle olması gerek" zannedildiği, böyle veya şöyle olmasının akla yakın geldiği için inanılır. Bu tarzdaki yanlış inançların yok edilmeleri için pek çok delil ve isbata ihtiyaç vardır. Gebelik ve çocuk doğurma hakkında yaşanılarak kazanılmış bazı inançlar da bu gruba dahildir. Meselâ denir ki: Eğer bir ana, gebeliği sırasında bir hadisenin tesiri altında kalırsa, bu hal doğan çocuk üzerinde de müessir olur. Bu görüşe dair izlere İncil'de de rastlamaktayız. Okuyucu burada Yakub'un benekli sürüsünü hatırlamalıdır. Bizat ilim adamı olmadığı gibi, böyle bir çevreden de gelmeyen ve gebelik bakımında bu kabil inançlara sahip

bulunan herhangi bir kadına sorulursa, inancını isbat etmek için bize bir yığın hikâye anlatacak ve delil göstermeye çalışacaktır. Mesela bayan A'yı ele alalım: Bu hanım gebeliği sırasında kapana düşmüş bir tilki gördüğü için, tilki bacaklı bir çocuğu dünyaya gelmiştir.. Bu iddia üzerine kendisine "Siz bu bayan A'yı şahsen tanır mısınız?" diye sorulursa, "Hayır, diyecektir, ben şahsen tanımıyorum ama, yakın arkadaşım bayan B onu gayet iyi tanır." Aldığınız bu cevap üzerine inatçılık eder de bayan B'yi bulur ve ona da "Siz şu bayan A'yı tanıyor musunuz?" diye sorarsanız alacağınız cevap şudur: "Ben tanımıyorum ama yakın arkadaşım C onu iyi tanır." Ve ömür boyu dolaşsanız cevaplar da aynı olur, fakat bir türlü Bayan A'yı ele geçiremezsiniz. Zira o, bir efsaneden ibarettir.

Sonradan kazanılan vasıfların genetik yoldan nakli meselesinde de durum tıpkı tıpkısına aynıdır. Burada da biyologlarca karşılaşılan en büyük zorluk, doğruluğu kabul edilen bir nazariyeye zıd kanaatte olanları ikna etmenin zor olacağı düşüncesidir. Stalin Rusya-sında bu gayretler boşa çıkmış olduğu için, oradaki biyologlar gayri ilmî davranmağa, gayri ilmî metodlarla harekete icbar edilmektedirler.

Galile'nin dürbünü Jupiter gezegenini keşfettiği zaman, inatçı yobazlar, dürbünle bakmayı bile kesinlikle reddetmişlerdi. Onların iddiasına göre böyle gök cisimlerinin olması tamamiyle imkânsızdı ve olsa olsa bu, dürbünün yanılması, yanlış göstermesi idi.

Alışkanlık ve gelenek halindeki inanışlardan kurtulmak için müşahedeye dayanmak pek kolay bir iş değildir. Hatta böyle bir şeyin insan tabiatına aykırı olduğunu söylemek bile mümkündür. Fakat dim, ne olur-

sa olsun, bu noktada inatla ısrar etmektedir. İlimin müşahade üzerindeki bu ısrarı, ilim ile otorite arasında doğan sonu gelmez şikâyetlerin pek çoğuna kaynak olmuştur. Buna misal olarak hukukta "ahlâka mugayir hareketleri", mesela exhibitionisme'i, yani teşhirciliği ele alalım. Bu isim altında anılan bir davranışı cezalandırmak yerine tedavi etmek gerektiğini kabul eden pek az insan vardır. Büyük bir çoğunluk böyle bir hareketin cezalandırılmasına taraftardır. Bu şekilde "ahlâka mugayir bir harekette bulunan" kimsenin cezalandırılmasını istemek, bizim için bir çeşit tarziye, bir nevi özür dileme beklemekten başka bir şey değildir. Böyle birinin cezalandığını görmekle, bu duygumuzu tatmin ederiz. Bu duygudan vazgeçilmesi halinde de, bu hareketin sosyal bakımdan pek de arzuya şayan bir hareket olmadığı, istemeyerek kendi kendimize itiraf ederiz.

2. FİZİK DÜNYASININ KENDİNE HAS KANUNLARI

Daha önce Leonardo da Vinci tarafından bulunmuş olmasına rağmen insanlığın Galile'ye borçlu görüldüğü "I. Atalet Kanunu, ilim öncesi dünya görüşüne yıkıcı ilk darbeyi indirmiştir. I. Atalet Kanununa (Eylemsizlik Kanununa) göre, hareket halinde bulunan bir cisim, herhangi bir şekilde tehdide uğrayıncaya kadar, gerek hareketine ve gerekse hareket istikametine devam eder. Galile'den önce cansız cisimlerin kendiliklerinden hareket edemeyecekleri ve başlayan bir hareketin de kendiliğinden yavaş yavaş duracağı zannedilir, ancak cansız cisimlerin bir dış tesire ihtiyaç göster-

meden hareket edebilecekleri kabul edilirdi. Aristoteles, cansız cisimlerin hareketleri için gereken dış tesirin “Tanrılar” tarafından temin edildiği inancında idi. Yeryüzünde ise sadece canlı cisimler hareket halinde bulunabilirlerdi, cansız cisimlerin hareket haline geçmeleri de onlar tarafından sağlanırdı. Bununla beraber cansız dünya tamamen de hareketten yoksun değildi. Onların da bazı muayyen ve mahdut hareketleri olduğu kabul edilirdi. Bunlar “muayyen tabii hareketler” idi ki, toprak ve su tabii olarak yukarıdan aşağıya, ateş ve hava ise aşağıdan yukarıya doğru hareket etmekteydi. Sayılan “basit ve tabii” hareketler dışında, yeryüzündeki cansız cisimlerin bütün diğer hareketleri için, “canlı cisimlerin ruhları vasıtasıyla tesirleri gerekir” deniyordu.

İnanış bu olduğu müddetçe apayrı bir “Fizik İlmi”nin varlığı imkânsızdı. Çünkü, sebep ve netice zincirini tayin eden kendine has fizik kanunlarının varlığı peşinen reddedilmiş oluyordu. Nihayet Galile, Newton ve diğerleri, gök cisimlerinin olduğu gibi, yeryüzündeki bütün cansız cisimlerin, yani maddenin, fizik kanunlarına göre hareket ettiğini gösterdiler. Ayrıca, maddede başlayan hareketin belirsiz bir zamana kadar devam ettiği de meydandaydı. Hareketin olması için ruh lüzumlu değildi. Fakat Newton halâ maddede hareketin başlaması için, hareketi yaratanın, bir yaratıcının mevcudiyetine lüzum bulunduğunu kabul etmekteydi. O hareketi başlattıktan sonra, özel kanunlarına göre seyre devam etmek üzere, bir daha karışmayıp, kendi haline terk ediyordu.

Descartes, sadece cansız cisimlerin değil, hayvanların vücutlarını da, “Fizik kanunlarla idare edil-

diği" bilgisini getiriyordu. Herhalde insan vücudu için de aynı iddiada bulunmaktan onu alıkoyan husus teologlardan çekinmesi idi. Descartes'tan sonra bu ikinci adımı 18. asrın serbest düşünceli aydınları tamamlamışlardır. Böylece Aristoteles ve skolastiklerin iddialarının aksine bir durum kabul edilmiş oluyordu. Aristoteles'e göre, esas sebep daima ruhî tabiatta idi: Nasıl ki, bir lokomotif makinisti bir marşandiz katarını harekete geçirdikten sonra, lokomotiften başlayan hareket vagondan vagona intikal ederek bütün treni harekete geçiriyorsa, tıpkı öyle, maddenin hareketi de ruh vasıtası ile başlatılmaktadır.

Aristoteles'in maddedeki hareketi izahı işte böyleydi.

Buna mukabil 18. asrın materyalistleri sebeplerin ruhî olmadığını, tamamen maddî olduklarını ve ruhî vak'aların maddenin tali tezahürlerinden ibaret olduklarını kabul etmekteydiler.

3. TABİAT HÂDİSELERİNDE 'GAYE'NİN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Aristoteles birbirinden ayrı dört sebepten bahsediyordu. Oysa modern anlayış bir tek sebep tanımaktadır. Aristoteles'in dört sebebinden ikisi bizim için önemli değildir. Onun için diğer iki sebep üzerinde duracağız: "Başlatan" veya "ilk" sebeple, "nihai" veya "son" sebep üzerinde. Aristoteles'in başlatan sebep veya ilk sebep diyebileceğimiz tarifi, bizim sadece "sebeb" diye tanıdığımız mefhumu aradığımız düşer. Bu-

na mukabil onun "nihai" veya "son" sebebi ise bizim "gaye" mizdir. Aristoteles'in bu iki türlü sebebi insanoğlunun günlük yaşayışında geçerliliğini muhafaza etmiştir. Bunu şöyle anlatalım: Meselâ, dağın tepesinde bir yolcu uğrak yerinin yapılmış olduğunu tasavvur edelim. Uğrak binasının meydana gelmiş bulunması hali, gerekli inşaat malzemesinin oraya taşınarak, muayyen tarzda tanzim edilmiş olması "ilk sebep"e eşittir. Diğer taraftan, yapılan bu bina yardımıyla oraya uğrayan misafirlerin susuzluk ve açlıklarının giderilmesi ve istirahatlerinin temini ise "nihai" sebebe uyaktadır. Günlük hayatımızda "niçin." "neden?" soruları ekseriya nihaî sebep ile, nadiren de "başlatan" veya "ilk" sebep ile cevaplandırılmaktadır. Yukarıdaki misalimizde "burada niçin bir uğrak yeri vardır?" diye sorarsak, buna verilecek tabii cevap "Buradan pek çok susuz ve aç insan geçmektedir de ondan" olacaktır. Görüldüğü gibi nihai sebeple cevap verilmiştir. Ancak bir soruya nihai sebep ile cevap verilebilmesi için, bu sebebin arkasında insan isteğinin bulunması şartı vardır. Buna karşılık "Niçin kanser hastalığından bu kadar çok insan ölüyor?" diye bir soru sorarsak, bu soruya gerçi tam manasiyle açık bir cevap bulunamayacaktır, fakat ilk sebebin tasviri ile ilgili cevaplar beklenecektir. "Neden?"in bu tarz iki mânasının bulunuşu, Aristoteles'e "ilk ve nihai" sebepleri birbirinden ayırmayı ilham etmiştir. Bugün hâlâ halk arasında revaçta bulunan "iki türlü sebep" onun tarafından ileri sürülerek müdafaa edilmiştir. Bütün varlık ve durumlar bir taraftan bu neticeyi hasıl eden daha önceki hâdiselerle; diğer taraftan bu hadiseler ve durumun gayesi ile izah edilebilir. Bu iki türlü izah tarzı her zaman mümkündür. Filozof ve teologlar nihai sebep veya ge-

yeyi kabul etmekte elbette serbesttirler. Onlar nazârında her şeyin bir gayesi bulunabilir. Fakat ilmî esaslar dahilinde araştırıldığı zaman, bu mânada bir gayenin tamamiyle lüzumsuz, kullanışsız bir mefhum olduğu ortaya çıkar.

İncil'de, Ay'ın geceleri yeryüzünü aydınlatmak için yaratıldığı yazılıdır. Bir ilim adamı, dindar bile olsa, bu izahatta ayın varlığını aydınlatıcı ilmî bir taraf asla göremez. Kanser misalimize dönersek, herhangi bir ilim adamı bu feci hastalığın, günahlarımızdan ötürü başımıza verilen bir felâket olduğunu şahsî kanaat olarak benimseyebilir, fakat aynı kişi bir ilim adamı sıfatıyla bu görüşe iştirak edemez. Muhakkak ki insanî meselelerde bir gayeden, varılacak bir hedefin bulunuşundan malûmat sahibi olabiliriz, bu gayenin de sonunda "kozmetik maksatlara" hizmet edeceğini kabul edebiliriz. Fakat ilim dünyasında gelecek, geçmiş tarafından tayin edilir, geçmiş gelecek tarafından tayin edilemez. Şu halde nihai sebep veya diğer deyişi ile gaye için, ilmî dünya görüşünde yer yoktur.

Samuel Butler, Bergson, Shaw ve nihayet Rus Lysenko, nihai sebep veya gayenin tahttan indirilmesine razı değildirler. Ancak bunlardan Lysenko ötekiler gibi ilâhî bir gayeye değil de, "Stalinci" bir gayeye inanmaktadır. Kış buğdayı meselesinde bu "Stalinci gaye" cari olmalı!

4. İNSANOĞLUNUN KÂİNAT İÇİNDEKİ YERİ

Kâinat içindeki yerimiz hususundaki düşünce ve tasavvurlarımıza ilmin iki şekilde tesiri olmuştur. Bu iki tesir birbirine zıddır: İnsanoğlu ilmin ilerlemesi sonunda bir taraftan tahtından olurken, öte yandan ululaşmış, yüceleşmiştir. Bu suretle kâinatı temaşa yerini ve bakış açısını kaybetmiş, fakat buna mukabil, onun içinde davranış ve fiil imkânları bir hayli gelişme göstermiştir. Bunlardan ikincisi birincisini gölgede bırakmakla beraber, bu gelişmelerin her ikisi de önemli olmuştur. Evvelâ bunlardan birincisi, yani Kâinatı temaşa açısı üzerinde duracağız:

Bu birinci inkılâbın tesirinin nerelere kadar vardığını anlayabilmek için, Dante'nin İlâhî Komedi'si ile, Hubbes'in "Kehkeşanlar Devleti" ni birbiri ardına okuyarak, her ikisinin sahip bulunduğu kâinat telâkkisini dikkat, titizlik ve tam bir nüfuzla göz önünde bulundurmak lâzımdır.

Dante'ye göre üzerinde yaşadığımız dünya, kâinatın merkezinde bulunmaktadır. Kâinat ise, merkezleri ortak bulunan 10 tane küre biçiminde, iç içe geçmiş daireden ibarettir. Günahkâr olan kullar, bu dünyanın merkezinde cezalarını çekerler. Daha az günahkâr olanlar Kudüs'le taban tabana karşı bir yerde bulunan "Araf Dağı"nda ıslaha tâbi tutulurlar. Araf Dağı'nda bir müddet yanarak cezalarını çeken iyiler, iyilik mertebelerine göre, dünya etrafında dönmekte olan bu dairelerden hangisine uygun düşüyorlarsa, ona gönderilir ve orada ebedî saadete nail olurlar. Dante'nin kafasında, 24 saatte kolayca dolaşabilecek küçük bir kâ-

inat vardı. Orada her şey insan hesaba katılarak tanzim olunmuştu ve her şeyin bir gayesi vardı. Kötüler cezalarını çekecekler, iyiler de mükâfatlarını görecektelerdi. Çözüm bekleyen bir mesele, sır ve derin düşünme gibi şeylere yer yoktu. Her şey bundan ibaretti ve apaçıktı. Bir bütün olarak ele alırsak, Dante'nin kâinatı, kuklaları insanlar olan büyük bir çocuk kukla tiyatrosuna benzemiyor mu? Fakat, kukla-insanların yine de önemleri var, mânaları var, çünkü kukla tiyatrosunun sahibi Tanrı'dır ve insanlarla ilgilenmektedir. Modern kâinat teorisi ise son derece değişik bir görünüş arzeder. Kopernik'ten itibaren "Dünyamızın Kâinattaki Merkezî Durumu" masalı sona ermiş, bundan sonra kısa bir zaman için güneşin "merkezî" durumda olduğu zannedilmişse de, onun yıldızlar âleminin kraliçesi olmadığı anlaşılmıştır. Güneş olsa olsa orta halli yıldızlardan biridir. Zira kâinat akıl almayacak kadar büyük ve tamamiyle boş mekân aralıklarından meydana gelmektedir. Güneş ile ona en yakın yıldız arasındaki uzaklık, 4.2 ışık yılı veya rakamla ifade edecek olursak 38.10^{12} kilometredir.

Bu korkunç mesafe içinde biz, kâinatın istisnâî olarak sık bir bölgesinde tahminen 300.000 yıldızdan meydana gelmiş bir kehkeşanda yer alan dünyamız üzerinde yaşamaktayız. Halbuki dünyamızın dahil bulunduğu bu kehkeşan, sayılamayacak kadar çok olan benzer diğer yıldız kümelerinden sadece biridir. Halihazırda 30 milyon benzer sistemin bulunduğunu biliyoruz ki, daha mükemmel âletlerle belki bu sayı pek çok artacaktır. Bu 30 milyon kehkeşandan herhangi birinin diğerine uzaklığı ortalama olarak 2 milyon ışık yılı kadardır. Bu muazzam serbest hareket sahası da

onlara yetmiyor olmalı ki, müthiş bir hızla birbirlerinden uzaklaşmağa çalışıyorlar. Saniyede 26.000 kilometre hızla bizden uzaklaşmakta olan kehekeşanların varlığından halen haberdarız. Tesbit edilebildiğine göre, bize en uzak olan kehekeşanların mesafesi 500 milyon ışık yılı bulunmaktadır. Şu halde biz onların bundan 500 milyon sene evvelki vaziyetlerini görüyoruz demektir. Kütle itibariyle kıyaslamalarda da böyle muazzam sayılar çıkar karşımıza. Güneşin kütlesi aşağı yukarı 2.10^{27} tondur. Dahil bulunduğu kehekeşanın kütlesi ise tahminen bunun 160.000 katıdır. Oysa bu kehekeşan kâinat içersindeki 30 milyon benzer sistemden sadece birisidir. Şimdi düşünmeliyiz: Bütün bu boşucu rakamlar karşısında, insanoğlu kâinat içersinde kendisinin hâlâ bir büyük önemi bulunduğu inanabilir mi?

Kâinata bakış açısı ve insanın ilmî kâinat'taki yeri meselesini burada kapayarak, gelelim şimdi işin tatbiki görünüşüne:

Pratik insan kehekeşanlar karşısında kayıtsızdır. Gerçi astronomların bu iş üzerinde niçin kafa patlattıklarını anlamak pek zor değildir. Onlar bu işin karşılığında para alıyorlar, diyebiliriz. Bir sürü soruyu da hemen geçiştirebiliriz. Fakat insanın bizzat kendisinin böyle boş şeyler üzerinde kafa patlatması için bir sebep yoktur. Onun için önemli olan sadece bu dünyadan istifade etmek ve neden ne yapılacağını bilmektir. İlmî bilgilere sahip olan bir insanoğlu, bu bilgilere sahip olmaya nazaran, bu dünyadan çok daha fazla istifade sağlayabilir.

İlim öncesi devirlerde, bütün kuvvet Tanrı'dan gelirdi. En müsait hallerde bile insanoğlunun bizzat yap-

tiği hamleler cidden çok küçüktü. Her şey Tanrı tarafından yapılıyordu. Ne zaman ilâhî gazaba karşı gelmeğe, meydan okumağa kalkışsa, başına bir belâ gelir, huzuru kaçırdı. İlâhî gazab, zelzeleler, kıtlık, mağlubiyet vs. de kendini ortaya koyuyordu ve bu gibi hal-ler çok sık zuhur ettiğine göre, ilâhî gazabın hışmına uğramak son derece kolaydı. İnsanoğlu, dünyasına hükmeden kendi hakimini hatırlından çıkaramazdı, âcizane boyun eğerek, "Ulûhiyete yaklaşmanın", O'nun gazabını hafifletmek için yegâne ve en iyi yol olduğunu kabul ediyordu. Eğer bu dünyada bir köşeye çarpmadan, kazasız belâsız yaşamak istiyorsa, âcizane boyun bükmeli, acz ve zavallılığını ikrar ve tasdike her an hazır bulunmalıydı. Fakat, ne olursa olsun, huzurunda tir tir titrenilen, nedametle boyun eğilen bu ilâh, esas itibariyle bir insana benzer şekilde tasavvur olunuyordu. Bundan dolayıdır ki kâinata da sıcak, rahat bir evmiş gibi, insanî açıdan bakılıyordu. Böylece bütün bunlarda, bütün ailenin sonuncu şımarık çocuğu durumundaki insanoğlu için, ara sıra üzücü noktalar bulunsada da, tuhaf olan veya kavranmayacak bir taraf yoktu.

Halbuki ilim dünyasının çehresi bundan çok farklıdır. Orada hiçbir şey dua ve tazimle kendi isteğimize göre hareket ettirilemez, ama tabiat kanunlarını bilmek gerekir. İnsanın iktidarı ancak bu yolla artar, bu yolla kazanılan kuvvet, dualarla kazanılmaya çalışılanlardan daha büyüktür ve nihayet hiç kimse gökten dualarının işitildiğinden emin değildir. Bir de, eninde sonunda dua ve yakarışlara bir sınır konduğu, ifratın biraz küfre sapmak olduğu herkesin malûmudur ve bu da dikkate alınmalıdır. Buna mukabil ilmin kudretine bir

tahdit konmamıştır. Denir ki “dualar dağları yerinden oynatır.” Fakat buna kimse inanmaz. Ama şimdi atom bombasının dağları yerinden oynattığı söylenmekte ve buna herkes inanmaktadır.

Kâinat hakkında fikir yürütmeyi tamamiyle terk ettiğimiz anda, orasını bizler için korkunç tehlikelerle dolu bir yer olarak hissetmeye başlayacağımız muhakkaktır. İlmî tefekkürü bıraktığımız yerde içimizi dolduracak korkuları şöylece özetleyebiliriz. Güneşin soğuması veya infilâk ederek dağılması mümkündür. Dünyamız etrafındaki atmosfer tabakasının yok olmasıyla oturulmaz hale gelebilir. Hayat kısa ve sıkıntılıdır ve bir daracık köşede cereyan eden geçici bir tezahürdür. Eğer doğrudan doğruya şahsımızı ilgilendirmeseydi, hayat için bu kadar patırdı etmezdik. vs.

Bir ilim adamı bu düşünceler karşısında, pratik bir neticesi ve faydası olmayan düşünce silsileleri arasında kaybolmak istemez. “Bu ahmakça zaman sarfından başka bir şey değildir. Böyle düşüncelerle vakit kaybetmek yerine ilerlemek, daima ilerlemek için çalışalım. Çölleri verimli hale getirelim, kutupların buzlarını eritem ve nihayet birbirimizi gittikçe daha mükemmel hale getirilen teknik vasıtalarla öldürmenin yollarını arayalım!.. Bu vadideki çalışmalarımız böylece iyi ve kötü neticeler doğursa da daima bizim, yani insanoğlunun, daha kuvvetli, daha kudretli olmasını sağlayacak ve bununla da biz, bu Tanrısız kâinatın hakiki tanrıları olacağız” der. Darwinizmin, hayat ve dünya görüşü üzerinde işte buna benzer tesirleri olmuştur.

18. asır liberalistlerinin insan anlayışları da tıpkı teolojistlerin anlayışı gibi mutlak ve katı bir vasıf gösteriyordu. Onlar “insan hakları”nı ortaya atmışlardı.

James Mill, kuruntu ve gurura kapılmasın diye oğluna şöyle demişti: **“Bütün insanlar eşittir. Eğer aralarında bazı kabiliyet ve başarı farkları görülüyorsa, bu, sadece bir terbiye ve yetiştirme işidir.”** James Mill bu görüşün doğruluğunda ısrar ediyordu.

Şimdi burada bir kere daha sormak zorundayız: Pithecanthropus halen yaşıyor olsaydı, ona da insan hakları aynen tanınmalı mıydı? Bir Homo Pekiniensis'e Cambridge'te tahsil gösterilseydi, ondan bir Newton meydana getirmek kabil olur muydu? Piltown insanı da Sussex'teki aynı kasabanın bugünkü yerlisi kadar zeki mi idi? Bütün bu sorulara demokratça cevap verilecek olursa, biz insanların, antropoid maymunlar arasına düşmemiz tehlikesi doğar. Bu esaslara kendimizi terkettiğimiz takdirde, tek hücrelilerin, “amiplerin”, yanına kadar inmek ihtimalini de göze almamız gerekir. Bu da, Euklid'in dediği gibi, absürd, yani saçma olur. Şu halde insanların doğuştan eşit bulunmadıklarını ve bilakis üstün tiplerin seçimiyle “tabii tekâmülün” halen devam etmekte olduğunu itiraf etmek zorundayız. Şunu da kabule mecburuz ki, üstün değerlerde yetişkin bir insanın meydana gelmesinde “ırsiyet” faktörünün rolü büyüktür, ve meseleyi sadece eğitim ve yetiştirme ile izah etmeye kalkışmak imkânsızdır. Eğer insanların siyasî eşitliği kabul ediliyorsa, bu, insanların biyolojik eşitliğine değil, tamamiyle siyasî sebeplere dayanmaktadır. Bu gibi mülâhazalar, kanaatimce haksız da olsa, siyasî liberalizmi sarsıntıya uğratmıştır.

İnsanların aynı kabiliyetlere sahip ve eşit olarak doğmadıkları kabul edilince, bazı grupları diğerlerine üstün olarak sınıflandırmak tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Zira o zaman denir ki Zenginler fakirlerden kabili-

yetlidir, erkekler kadınlardan daha zekidir, beyazlar siyahlardan üstündür, Almanlar diğer milletlerden daha kabiliyetlidir vs. Böylece Darwinizmin temellendirmediyi bazı nazariyeler ortaya konur ki, bu da ya esarete ya da harbe sürükler. Fakat mesuliyet hissi yitirilerek bu gibi nazariyeler yine de Darwinizm adına ilân olunmaktadır. "Tabiatın tekâmül usullerine uygundur" diye, zayıfların "yok edilmeleri" taraftarlığı bu cümledendir. Bu inancın taraftarları, "ırklar varlık mücadelesine göre tekâmül ettiklerine göre, harpler ne kadar müthiş, ne kadar şiddetli olursa, o kadar iyidir" fikrindedirler. Burada, **"Tanrılar ve insanların çekişmelerini yumuşatmalarını temenni eden Homer yanılmıştır. zira o bu suretle kâinatın mahvını istediğinin farkında değildir. Her şeyde savaş vardır ve savaş adalettir. Savaş her şeyin babasıdır ve her şeye hükmeden odur... Bir kısmını Tanrı, bir kısmını insan, bir kısmını esir, diğer bir kısmını da hür, kurtulmuş yapan yine odur."** diyen tarihin ilk faşisti Heraklit'e yeniden dönmüş olurduk ki, ilmin en son neticesi olarak, M.Ö. 500 yılına ait bir felsefî görüşü gömülü bulunduğu yerden kazarak çıkarmak, herhalde kelimenin tam mânasıyla "safi mânasızlık" olurdu. Bütün bunlar Nietzsche ve Naziler için bir dereceye kadar güzel şeylerdi, fakat bugün idare mevkiinde bulunanlar için yanlıştır. Ancak doğru olan şudur ki, ilim, insanoğlunun gücünü geniş ölçüde arttırmıştır ve arttırmaktadır. Fakat bu gelişme, felsefî ilim itibarıyla olmaktan ziyade, teknik sahada geçerlidir.

II. BÖLÜM

İLMÎ TEKNIĞİN DOĞURDUĞU ANA TESİRLER

Arap Medeniyetinden beri ilim iki vazife ile uğraşmıştır: Bilgimizi arttırmak ve pratik sahada “yapabilme” sınırlarımızı genişletmek.

Archimedes hariç olmak üzere, Grekler daha ziyade “bilmek” üzerinde duruyorlardı. Gerçi onlar da dış dünyayı büyük bir ilgi ve dikkatle seyrediyorlardı ama, daha ziyade köleleri çalıştırarak hayatlarını tanzim eden, medenî insanlar olmaları itibariyle, tekniğe pek yer vermiyorlardı. İlimden pratik mânada istifade yolunun ilk açılışı, sihir ve büyü gibi bâtil itikatlardan geçen dolambaçlı bir yoldan olmuştur. Araplar hayat iksirini arıyorlar, hikmet taşıını bularak âdi madenleri altına çevirmek için gayret sarfediyorlardı. Gerçi bu gaye için çalışırken birtakım denemeler yaparak bazı keşiflerde bulundular, fakat umumi, bağlayıcı kanunları tesbit edemiyorlardı. Onların sahip oldukları teknik, yeni yeni yürümeye başlamış bir bebekten farksızdı.

Ortaçağın son devrelerinde geniş tesirli iki önemli keşfin yapıldığını görüyoruz: Gemi pusulası ve barut.

Bu iki önemli keşfi kimin yaptığı bilinmiyor, ancak Roger Bacon'un yapmadığı belli.

Barutun icadının ilk plânda gelen önemi, merkezî hükümetlere, âsileri tepelemek ve yeniden tâbî kılmak imkânını vermesidir. Nitekim, eğer Kral Johann'ın elinde bataryaları bulunsaydı, Magna Charta asla zorla kabul ettirilemezdi. Bugün olsa, isyancı asillerin safinda ve kırala karşı yer alırdık. Fakat yüksek bir mevkiden bakıldığı zaman, Ortaçağın anarşi ortamında, kanunlara saygıyı ve nizamı geri getiren böyle bir vasıtaya şiddetle lüzum vardı. Bu ihtiyacı hissederek gerçekleştirebilecek olan kimse ancak kiral idi. İsyana kalkışan asiller şatolarına güveniyorlardı. Halbuki şatolar toprak karşısında dayanıksız hale gelmişti. Tudor hanedanının kendinden öncekilerden kuvvetli oluşunun sebebi bu idi. O sıralarda Fransa ve İspanya'nın da aynı gelişmeye sahne olduğunu görüyoruz. Modern devlet gücü, 15. asrın son devresinin çocuğu ve barut icadının doğurduğu tesirlerin bir mahsulü olmuştur. Bu zamandan başlayarak günümüze kadar –ve hâlâ– devlet otoritesi kudretini mütemadiyen artırmaya ve sağlamlaştırmaya devam edegelmiştir. Bu gelişme münhasıran harp silahlarının inkişafına atfolunabilir. VII. Henri, IX. Ludwig, Ferdinand ve İsabella devirlerinde başlayan bu gelişme, topçuluk ile hedefine ulaşmıştır.

Gemi pusulasının icadı da aynı şekilde önemli neticeler doğurmuştur. Çünkü bu sayede keşifler asrının yolu açılmış oluyordu. Bu önemli hadiseden sonra Yeni Dünya'ya göç yolları açıldı, Ümit Burnu dolaşıldı, Doğu yolunun da keşfi ile Hindistan'ın fethi ve Avrupa ile Çin arasında önemli temasların başlaması mümkün

oldu. Kumpasın icadı ile başlayan bu gelişmeler, denizcilik ve donanmanın önemini büyük ölçüde arttırmıştır. Avrupa bu yeni vasıtayı kullanarak adım adım Dünya hakimiyetine doğru ilerlemiştir. Avrupa'nın donanma ve denizcilik sayesinde kazandığı bu dünya hakimiyeti yüzyıllarca devam ettikten sonra, nihayet içinde bulunduğumuz asırda yavaş yavaş sona ermeğe başlamıştır.

Buhar gücünün keşfi ve endüstri devrinin doğuşuna kadar, bu derece geniş tesirli olan başka bir hâdise görülmemiştir. Ancak son yedi yıl zarfında atom bombasının infilaki ile "ilmî teknik aşırı derecede ileri gitmedi mi?" şeklinde endişe dolu soruların ortaya atıldığını görüyoruz. Bununla beraber, ilmî teknolojinin biraz ileri gitmiş olması ile beliren endişelerin ilki bu değildir. İngiltere ve Amerika'da endüstri hareketi ilk gelişmelerini gösterdiği zaman, tarifsiz sıkıntı ve şikâyetler de görül müştür. 19. asır başlarında, ortahalli bir İngiliz vatandaşı için, yüz yıl öncesine nazaran hayatın çok daha ağır, çok daha zor olduğu gerçeğini, İktisat Tarihi ile uğraşan herhangi bir üniversite öğrencisi biliyordu zannederim. Bu gibi şikâyet ve sıkıntıların ana kaynağı, hemen hemen sadece ilmî teknolojiye meydana gelen ilerlemelerle izah edilebilir.

Endüstrileşme hareketinin ilk başladığı devirlerde en önemli bahis, burada incelenecek olan "Pamuk Mesesi" idi. İngiltere'nin Lancashire şehrindeki dokuma tezgâhlarında küçük çocuklar günde 10-12 saat çalışmak zorunda bırakılıyorlardı. (Bunlar olmasa Marx ve Engels'in yapacak başka iş bulamayacaklarını da ayrıca belirtmek isterim.) Dokuma tezgâhlarında çalıştırılan bu çocuklar arasında 6-7 yaşında işe başlatılanların sa-

yısı bir hayli fazla idi. İşleri başında uyuklamamaları için bu zavallı çocuklar kırbaçlanıyor, işkence görüyor, fakat yine de yorgunluktan bacakları üstünde duramaz hale geldikleri için, kendilerini kaybedip ellerini ayaklarını makinelere kaptırarak sakatlanıyor, ağır şekilde yaralanıyor veya feci şekilde parçalanarak ölüyorlardı. Bu zavallı çocukların ana babaları da, bu vahşiyane zulüm karşısında acz içinde seyirci kalmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Çaresizdiler. Çünkü makineleşme, el emeği ile geçinenleri işsiz durumda bırakmıştı. Gün geçtikçe daha tesirli hale gelen ENCLOSURE ACT her türlü ziraat ve toprak işçisini şehirlere göç etmeğe zorluyordu. Meclisten böyle bir kanunun çıkması, büyük toprak sahiplerini alabildiğine zengin ederken, köylüyü yersiz yurtsuz bir hale getiriyordu. Diğer taraftan, 1824 yılına kadar İngiltere'deki sendikalar bir "kuş serbestliği" içerisindeydi. Hükûmet bütün sendikalara gizli ajanlar sokuyor ve devamlı surette işçilerin ve sendika mensuplarının düşünce ve temayüllerini gözaltında tutuyordu. Bu arada, hoşuna gitmeyen bazı şahıslar ve durumlar tesbit ederse, onları ya sürgüne gönderiyor, ya da idam cezası ile ortadan kaldırıyordu.

İşte endüstrileşme veya makine devrinin ilk tesirleri İngiltere'de böyle bir manzaranın doğmasına sebep oldu. Makineleşmenin kötü tesirleri bu sıralarda Amerika'da da görölmeğe başladı. Şöyle ki:

Amerikan bağımsızlık savaşları sırasında ve onu takip eden on yıl içinde, Güney eyaletleri köleliğin derhal kaldırılması taraftarı olarak göründüler. Nitekim 1787 yılında kölelik Kuzey ve Batı bölgelerinde ittifakla kaldırıldı. Jefferson aynı durumu Güney bölgelerinde de gerçekleştirmek için harekete geçti. Fakat 1793

yılında Witney tarafından pamuk taneleme makinesi icad edildi. Eski usulle günde ancak bir libre tutarında mahsul toplayabilen bir zenci, bu makinenin icadından sonra bir günde bunun tam elli katı mahsul toplayabilir hale geliyordu. Bu şekilde iş kolaylığı ve güç tasarrufu sağlayan buluşlar, İngiltere’de ufacık çocuklara günde 15 saat çalışma zemini hazırlamıştı. Buna mukabil, iş gücü tasarrufu sağlayan yeni buluşlar, Amerika’da köleleri Witney’in icadından önceki devirlere nazaran çok daha beter bir duruma düşürdü.

1808 yılında Amerika’da kölelik ve köle ticareti tamamen yasak edilmiş bulunuyordu. Fakat bundan hemen sonra, (Witney’in icadının da büyük çapta tesiri ile) güney eyaletlerde pamuk ziraatinin artması sonucu olarak, Kzey eyaletlerinden bu bölgeye işçi akını ve göç başladı. Bölgenin en güneyinde yaşama şartları son derece ağırdı. kötü sağlık şartları altında çalışan köleler hâlâ çoktu ve azamî derecede istismar ediliyorlardı. Güney eyaletlerinin bereketli mezarlıklarının deposu Kuzey eyaletleri idi. Bu çirkin pazarlığın en iğrenç yanı, siyah derili kadın kölelere sahip bulunan bir beyazın, bu kadınlardan meydana gelen çocuklarına da köle muamelesi yapması idi. Bir beyaz, sahip olduğu bu hakka dayanarak, paraya ihtiyacı olduğu zaman, zenci kadınlardan peydahladığı öz çocuklarını pamuk çiftliklerine satıyor, bu çocuklar da, bu bölgelerde o zamanlar çok rastlanan “sarı humma”, “tropik sıtma”, “kancalı kurt” gibi hastalıklarla telef oluyorlardı.

İşte bu durumun neticesi olarak Amerikan iç harbi patlak verdi. Pamuk ziraati eskisi gibi kalarak ilmileşmese idi, Amerikan iç harbinin çıkması imkânsız olacaktı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İlmî teknolojideki bu gelişmeler dünyanın öteki bölgelerinde de benzer durumların doğmasına sebep oldu.

Afrika ve Hindistan'ın da pamuklu ürünleri pazarına dahil olması, İngiliz emparyalizmini aşırı derecede ileri götürmüştür. Buna karşılık bizim Afrikalılara verdiğimiz tek şey "Çıplaklığın Tanrısızlık veya imansızlık olduğunu öğretmek" ten ibarettir. Bunu da misyonerler hemen hemen parasız yapıyorlardı. Fakat parasız olarak verdiğimiz iki şey daha vardı: **Frengi ve tüberküloz.**

Pamuk bahsi üzerinde böyle uzun uzadıya duruşumun sebebi, ilmî teknolojideki ilerlemenin meydana getirdiği olumsuz yan tesirlerin yeni bir şey olmadığını önemle belirtmek istediğim içindir.

Zamanla bu kötü durumlar ortadan kayboldu. İngiltere'de artık ufak çocuklar çalıştırılmıyor. Amerika'da kölelikten eser kalmadı ve Hindistan'da İngiliz hakimiyeti son buldu. Zamanımız Afrikasının şikâyet konuları pamuk meselesi ile ilgili değildir.

Endüstrinin devrimler yaratan tesiri, buhar gücünün keşfi ile olmuştur. Çünkü bu sayede buharlı gemiler ve lokomotifler nakliye işlerini geliştirmişti. 1850'den az sonra buharlı gemilerin taşıma vasıtası olarak kullanıldığını ve geniş tesirler meydana getirdiğini görüyoruz. Bu suretle uzak bölgelerle "Orta Batı" ile irtibat kuruluyor, burada elde edilen hububat ile Yeni İngiltere ve Britanya'da sanayileşmiş halk besleniyordu. Bunun sonucu olarak İngiltere'de hayat seviyesi yükseldi. Kraliçe Victoria zamanındaki huzur ve iyimserliği işte bu gelişme ile izah etmek mümkündür. Sanayileşmiş bütün memleketlerde nüfusun hızlı artış göstermesi de yine bu gelişme ile sıkı sıkıya ilgilidir. Fakat bu konuda Fransa istisna teşkil eder. Bunun se-

bebi, Napolyon devrinden kalma kanunların bu tip bir gelişmeyi önler mahiyette hükümler taşıması idi. Bu kanunlara göre miras çocuklar arasında taksim edilmek zorundaydı. Diğer bir faktör de köylülerin küçük toprak sahibi oluşları idi.

Bütün bu gelişmeler arasında, sanayileşme hareketinin başlangıç safhasında meydana çıkan kötü yan tesirlerin tekrar görülmemiş olması, kanaatimce, köleliğin kaldırılmasına ve Demokrasinin doğmasına hamedilmelidir. Fakat bu sırada, İrlanda ve Rus köylüleri kendi kendilerini idare edemez durumda oldukları için, "ezilenler" olarak kalmaya devam ediyorlardı. Eğer büyük toprak sahipleri Cobden ve Erigh't'a karşı mücadele etmiş olsalardı, İngiliz pamuk işçilerinin de aynı vaziyete düşecekleri muhakkak idi.

İlmî teknolojinin tekâmül merdiveninde daha sonraki basamak, elektrik petrol ve petrolle işleyen vasıtaların bulunmasıyla aşılmıştır. Bunlardan elektrik, tam mânasiyle enerji kaynağı olarak istifade sahasına girmezden önce telgrafçılıkta kullanılmaya başlanmıştır ki, bu da iki önemli neticenin doğmasına sebep olmuştur: Haberlerin insanlardan daha süratli gider hale gelmesi ve geniş teşkilatların en uç noktalarına kadar ve eskisinden çok daha iyi bir şekilde kontrol edilebilmesi imkânının doğması.

Haberlerin insanlardan daha çabuk hedefine ulaştırılabilmesi evvelâ polisin işine yarıyordu. Telgraf-tan önce bir suçlu, işlediği suçu başkaları öğrenmeden bir ata atlıyor, bilinmeyen yerlere kaçabiliyor ve yakalanmaktan kurtuluyordu. Ne yazık ki bazen polisin kovaladığı kişiler insanlığın iyilik ve selameti için çalışan kimselerdi. Meselâ, vaktiyle polisin elinde telgraf veya telsiz olsaydı, Polykrates Pythagoras'ı tefkir ettirebile-

cekti. Atina hükûmeti Anaxogoras'ı yakalayabilecek, Papa Wilhelm von Oranien'i ve Pitt Thomas Pain'i ele geçirebilecekti.

Diğer taraftan Hitler ve Stalin rejimleri, bir çok iyi Alman ve Rus vatandaşına zindan olmuştur.

Eğer haberleşme bu derece büyük sürat kazanmamış olsaydı, bunlardan çok daha fazlasının kaçıp kurtulması mümkün olabilecekti. Bütün bunlar gösteriyor ki, haberleşme vasıtalarının sürat kazanmasıyla polisin kuvvetlenmesi, her cephesiyle bir kazanç sayılamaz.

Bir merkezden verilen haberlerin daha geniş bir sahaya yayılması geniş bölgelerin bir merkezî idareye bağlanması hususunda telgrafın oynadığı rol daha önemlidir: Eski devirlerin büyük devlet veya imparatorluklarında, merkeze uzak bir devlet idarecisi veya konsül, merkeze karşı başkaldırabiliyor, gerekli savunma tedbirlerini de önceden alabilecek zamana sahip bulunuyordu. Nitekim Konstantin kendini "kayzer" ilân ederek Roma üzerine yürüdüğü zaman, kendine bağlı kuvvetlerle Roma kapılarına dayandığı halde, Roma'daki idarecilerin bundan haberleri bile yoktu. **Eğer o vakitler telgrafın sağladığı haberleşme imkânları olsaydı, belki de Batı Dünyası hiçbir zaman hristiyan olamayacaktı.**

1812 Harbinde New-Orleans Meydan Savaşı, barış anlaşması imzalanmış olduğu halde hâlâ devam ediyordu. Çünkü her iki ordu da barış anlaşmasının imzalandığından henüz haberdar değillerdi. Telgraf devrinden önce elçi ve konsoloslar, bugün tamamiyle kaybetmiş oldukları bir serbestliğin tadını çıkarıyorlardı. Zira önemli durumlarda, gerektiği zaman işleri durdurmamak için serbestçe karar vermek hakkına sahip

bulunuyorlardı.

Telgraf, sadece hükûmetler ve devlet idarecileri için değil, geniş bölgelere dağılmış olan her türlü teşkilât için son derece büyük değişiklik ve gelişme sağlamıştır. Bu hususta bir fikir edinmek için Hakluyis'un "Voyages" (Seyahatler) isimli eserine bir göz atalım: Bu eserde Kraliçe Elizabeth devrinde, İngiliz iktisadının, Rusya ile ticarî ilişkileri geliştirmek üzere yaptığı gayretlerden bahsedilirken şöyle deniyor: "Bu gayeyi gerçekleştirmek için en iyi yol, elinden iş gelir, becerikli birini bulmak ve onu istediği kadar para, mal ve mektuplarla donattıktan sonra yapacağı işlerde kendisini tamamen serbest bırakmak gerekiyordu. Böyle bir temsilci, kendisine yetki veren âmiri ile ancak uzaktan uzağa ve oldukça uzun bir zaman aralığı ile temas kurmak imkânına sahipti. Bu sebeple, âmir tarafından gönderilen yeni bir talimat kendisine ulaştığı zaman, iş işten geçmiş olabilir, talimatı geri göndermek veya revizyona tabi tutuktan sonra takibata koymak gerekirdi..."

Şu halde telgraf, merkeze bağlı talî bölgelerin inisiyatiflerini ortadan kaldırmıştır, dolayısıyla de merkezî idarelerin kuvvet ve tesirini arttırmıştır. Bu tesir yalnız devlet mekanizmalarında değil, coğrafî bakımdan geniş yayılma gösteren hertürlü teşkilât bünyesinde görülmüştür. İlmî tekniğin gelişmesiyle daha buna benzer birçok tesirlerin meydana çıktığını ileride göreceğiz. Bu gün her türlü iktidar az sayıda insanın eline geçmiş bulunmaktadır. Fakat bu az sayıdaki insanın elindeki iktidar eski emsalleriyle kıyaslanamayacak kadar artmış bulunmaktadır. Telgrafın başlattığı bu gelişme, telsiz ve radyonun da sahneye çıkmasıyla, her yönden ve eksiksiz bir şekilde tamamlanmıştır.

Elektrik enerjisi kaynağı olarak kullanılmaya baş-

lanması telgraftan daha genç bir hâdisedir ve bu hususta mevcut imkânlar henüz sonuna kadar kullanılmış da değildir. Büyük enerji merkezlerinin meydana gelmesi, toplanma ve merkezleşmeye sebebiyet verirler ve bunun sonunda da sosyal bünye ve teşkilâtlanmalar üzerinde büyük tesirler meydana getirirler ki, enerji merkezlerinin ana tesirlerinin özelliği budur. Burada "Gulliver'in Üçüncü Seyahati"nde rastladığı filozofların, kendilerine başkaldıranları yeniden itaate zorlamak için, âsilerin bulunduğu yerle Güneş arasına yüzebilen adalarını getirişlerini ve onları güneşten mahrum edişlerini hatırlayalım. Eğer bir insan topluluğu, ışık, ısınma, yemek pişirme vs. ihtiyaçlarının giderilmesinde, muayyen enerji merkezlerine tabi bulunacak olursa, bu enerji merkezlerini veya idarelerini elinde bulunduranlar, Swift'in eserinde anlattığını aynen yapabileceklerdir.

Hâlâ hatırımdadır: Vaktiyle Amerika'da yaşarken, şehir merkezinden oldukça uzak ve elektriğe muhtaç bir evde oturuyordum. Zaman zaman şiddetli kar fırtınası ile elektrik hatlarının koptuğu olurdu. Böyle zamanlarda pişmemiş şeyler yemek zorunda kalır ve zindan gibi bir karanlıkta tiril tiril titreyerek, arızanın bir an önce giderilmesini temenni ederdik. İşte biz bu bölgede herhangi bir sebeple mevcut idareye başkaldırmış olsa idik ve idare kasten elektriğimizi kesmiş bulunsaydı, elektriksizliğe uzunca bir süre dayanamaz ve mutlaka teslim olurduk.

Petrol ve yanmalı motorların bugünün tekniği için önemi, herkesin malûmudur. Küçük şirketler, uzun ve

pahalı petrol boru hatlarının döşenmesi gibi masraflı işleri yapamayacaklarından, petrol şirketlerinin mümkün merteye büyük şirketler olması zarureti vardır. Diğer taraftan, son otuz yıl zarfında petrol şirketlerinin dünya siyasetinde oynadığı önemli rol, herkes tarafından görülmüş ve kabul edilmiştir. Bu durum, bilhassa Orta-doğu ve Hollanda Batı Hindistanı için sözkonusudur. Petrol, Batı Dünyası ile Sovyet Rusya arasında başta gelen bir ihtilâf konusudur. Bu önemli konunun sebep olduğu gelişmeler yüzünden, Batı Dünyası için stratejik önemi haiz bölgeler komünizmin kucağına itilmektedir.

Bu münasebetler çerçevesinde de havacılığın gelişmesi son derece büyük önem taşımaktadır. Modern uçakların inkişafı hükûmet kuvvetini ölçüsüz derecede arttırmış bulunuyor. Artık zamanımızda bir devletin içinde meydana gelecek herhangi bir ayaklanma, hiç olmazsa hava kuvvetlerinin bir kısmı tarafından desteklenmedikçe, başarı kazanmak şansına sahip değildir. Hava kuvvetlerinin bu gelişmesi sadece hükûmetlerin kuvvetini arttırmakla kalmamış, büyük devletlerle küçük devletler arasındaki nisbetsizliği de büsbütün arttırmış ve dayanılmaz hale getirmiştir. Aşikâr derecede bir hava üstünlüğü temin etmedikçe hiçbir küçük devletin, bir büyük devletin hücumu karşısında kendisini müdafaa etmesine imkân yoktur.

Diğer taraftan, atom enerjisinin kullanılmaya başlanması ile, fizik ilminin en ileri bir şekilde tatbikatına da başlamış bulunuyoruz. Henüz bu korkunç kuvvetin barışçı gayeler için yapacağı hizmetleri kestirmemize imkân yoktur. Fakat, bu müthiş enerji, kuvvet kaynağı olarak muayyen maksatlarla ve belirlenmiş yerlerde kullanı-

labilecektir ki, bu da kuvvet merkezlerinin zamanımızda meydana getirdiği "merkezleşme" ve belli merkezlerin çevreye hakimiyetinin artması, tesirini daha açık bir vaziyete getirecektir. Belki bir gün atom enerjisi fizik coğrafyasının değiştirilmesi için kullanılacak ve bu suretle dağların düzleştirilmesi çöllerin deniz haline getirilmesi mümkün olacaktır. Fakat buna rağmen, bugün görebildiğimiz kadarıyla, bu enerji, barıştan ziyade savaş maksatları için kullanılmaya müsait görünmektedir.

Bütün tarih boyunca harpler insan gruplaşmalarında baş rolü oynamıştır. Müsbet ilmin var oluşundan beri, harpler her türlü teknik ilerlemenin itici kuvveti, ana âmili durumundadır. Bir harpte daha büyük insan topluluklarının kazanma şansı da daha yüksektir. Bu sebeple o zamanlar daha büyük devlet olmak, harplerden beklenen normal netice halindeydi. Devletler daha çok insana ve daha geniş toprağa sahip olmak için savaşıyorlardı. Devletlerin büyüme ve yayılma isteklerini o zamanki tekniğin durumu tayin ediyordu. Mese lâ, Roma İmparatorluğu Alman ormanlarına ve Afrika çöllerine kadar varmış ve daha öteye gidememek zorunda kalmıştı. Hindistan'da İngiliz fütühatı Himalayalarda son sınırını buluyor, Napolyon Rusya'nın çetin kışı karşısında mağlubiyete uğruyordu.

Eski devrin büyük devletleri, henüz telgraf mevcut değilken, bir merkezden kolayca hükûmet edilemediği için, çökmeye mahkûm bulunuyorlardı. Bir devletin daha fazla büyümesini önleyen diğer bir sebep de, o zamanın taşıma imkânlarıydı. Gerçi Roma ve İran İmparatorluklarının muntazam sayılabilir yolları vardı. Fakat bu yollar üzerindeki hareket at hızında olduğundan, devletin başkenti ile sınır arasındaki uzaklık ne kadar

büyükse, merkezî idarenin tesiri o nisbette azalıyor ve böylece devlet idaresi son derece zorlaşıyordu. Demiryolları ve telgrafın işe karışması bu faktörlerin tesirlerini bir hayli azaltmış, uzun uçuş yapabilen bombardıman uçakları ise hemen hemen hiçe indirmiştir.

Bugünün şartları içinde, teknik bakımdan bütün dünyayı tek bir hakimiyet altında toplamak imkân dahiline girmiştir. Geleceğin harpleri, geçmiş devirlerdeki harplere nisbetle, kıyaslanamayacak kadar çok insanın ölümüne sebebiyet verecektir ve bunun için de tek bir hakimiyet altında toplanmak zarureti vardır. Aksi halde ya tekrar taş devrine dönmeye razı olmamız, ya da insanlığın imhasını göze almamız gerekecektir.

Bir dünya devletinin meydana gelmesine sadece psikolojik sebepler engel olmaktadır. Daha önce de ifade ettiğim gibi, birtakım sosyal grupların, ayrı insan topluluklarının teşekkülünde en başta gelen amil, harplerdir. Bunun sebebi birlik ve beraberlik hislerinin, evvelâ “korku” ve “nefret” tarafından meydana getirilmiş olmasıdır. Çünkü nefret edilen yerde, aynı hisleri duyanlara karşı sevgi hisleri doğmaktadır. Bunun için hakiki veya sun’î bir düşmanlığın varlığı lüzumlu bulunmaktadır. Şu halde bir “Dünya Devleti” bugünün milliyetçi devletlerinin yapmaya özendikleri gibi, devlete sadakat düşüncesiyle değil, ancak kuvvet üstünlüğü, kuvvet zoru ile ayakta tutulabilecektir.

Fizik ve kimya ilimlerindeki ilerlemelere dayanarak “Teknik Zaferler” hakkında söyleyeceklerimiz, şimdilik bundan ibaret.

Şimdiye kadar bu iki ilim dalındaki ilerlemeler en önemlileri idi. Fakat, zamanın akışı içerisinde, biyoloji, fizyoloji ve psikoloji ilimleri insan hayatı üzerinde bu-

gün fizik ve kimya ilimlerinin oynadığı rolü belki oynayabilecek ve insan hayatına hükmedebilecektir.

Şimdi de beslenme ve yerleşme hakkında birkaç söz edelim. Dünya nüfusu her yıl 20 milyonluk bir artış göstermektedir. (1972 istatistiklerine göre bu artış yılda 75 milyon olmuştur.) Bu korkunç artışın en büyük kısmı Güney Asya ve Rusya bölgelerine isabet etmektedir. Buna mukabil Batı Avrupa ve Birleşik Amerika devletlerinde, nüfus artışı hemen hemen durmuş gibidir. Aynı zamanda akılsızca ziraat usulleri ve ormanların tahribi yüzünden bütün dünyada gıda maddelerini temin etmek zorlaşmaktadır. Bu, son derece büyük tehlikelere yol açabilecek bir gelişmedir. Bu artışın aynen devamına müsaade olunduğu takdirde, bir gıda maddesi kıtlığının çıkması ve bunun da bir dünya harbine yol açması mukadderdir.

Batı Dünyasının nüfus istatistikleri tıp ilmi ve doğum kontrolüne göre şekillenmektedir. Şöyle ki: Doğum kontrolü doğumları azaltırken, ileri tıp tekniği sayesinde ölüm nisbeti düşmektedir. Bu iki faktörün bir arada tesiri ile ortalama yaş devamlı surette artış kaydetmektedir. Bu sebeple genç insanların yüzdesi düşük, buna mukabil yaşlıların yüzdesi yüksek bulunmaktadır. Bu vaziyet son derece vahim sonuçlara yol açabilecek bir mahiyettedir. Fakat ben şahsen, Batı Dünyasının yaşlılar grubuna dahil olmam hasebiyle bu nokta üzerinde durmayacağım.

Ziraat tekniğinin geliştirilmesi suretiyle, Dünyayı tehdit eden gıda maddeleri kıtlığı tehlikesinin, geçici

olarak durdurulması mümkündür. Fakat Dünya nüfusu bugünkü tempo ile artmaya devam edecek olursa, sırf ziraat usullerinin geliştirilmesi ile kıtlık tehlikesinin önlenmesi kabil olmayacaktır. O zaman insanlık iki grup haline gelecektir: Bunlardan birinci grup "hızlı bir tempo ile artmaya devam eden açlar", ikincisi ise, "Nüfus artışı durmuş toklar"dır. Bu gelişme de bir Dünya harbinin doğmasını kaçınılmaz hale getirecektir.

Savaşların peşpeşe sıralanmasına bir son verilmek isteniyorsa, nüfus artışına dur demek gerekecektir ve bir çok ülkede bunun devlet otoritesi ile olması düşünülebilir. Bu ise, ilmî tekniğin insan ve cemiyet hayatının en ücra köşesine müdahale etmeye başlamış olması demek olur!

Dünya nüfusundaki hızlı artış durdurulmadığı takdirde, iki ihtimal sözkonusudur: Harplerin insan imha etme gücünün, nüfus fazlası tehlikesini hiç olmazsa geçici olarak önleyecek bir seviyeye ulaşması veyahü kötü bir ihtimal olarak, ilmî tekniğe sahip milletlerin, bundan mahrum olan karşı taraftaki yığınlar tarafından mağlup edilmesi sonunda meydana gelecek bir insanlık anarşisi ve nihayet bu anarşi içinde ilmî tekniğin yok edilmesi..

Kalıtım meselesi ile uğraşılmaya başlandığından beri biyoloji ilminin insan hayatı üzerinde tesirli olmaya başladığı muhakkaktır. İnsanoğlu henüz ilmin yardımına başvurmadan ev hayvanlarını beslemede kullandığı bitkileri kendi yararına değiştirmeye muvaffak olmuştur. Beslenmekte kullandığımız bitki ve hayvan-

ların, genetik ilmi tesirli bir şekilde işe karıştığı takdirde, çok daha hızlı ve çok daha yaygın bir şekilde değiştirilmeleri mümkün olacaktır. Ve belki de gençler arzu edilen yönde değişikliğe uğratılacak ve sun'î olarak istenilen "mutasyon"ların meydana getirilmesi kabil olacaktır. Çok tesirli metodların bulunması henüz uzak olsa da, ilmî teknik sayesinde, bitkiler ve hayvanlar âleminde, yakın bir gelecekte büyük değişikliklerin meydana getirileceği muhakkaktır. Nihayet bu metodlar gittikçe gelişerek, hayvan ve bitkilerin doğuştan gelen kabiliyet ve vasıflarını her türlü şüpheden uzak bir başarı nisbetiyle değiştirebilecek hale geldikten sonra, belki benzer metodların insanın üremesinde de tatbik edilmesine cesaret edilecektir. Başlangıçta dinî ve his-sî menşeli engeller çıkacaktır, fakat Rusya gibi bir ülke, bu gibi engelleri zorla bir kenara iterek, bu yeni metodlarla daha üstün bir ırk meydana getirmeye muvaffak olursa, harpte mağlup olmamak için geri kalmak istemeyecek diğer milletler de aynı yolu takip etmek zorunda kalabilirler. Esasen, harp için faydalı, savaşta kullanılmaya elverişli her türlü ilmî teknik, ne kadar çirkin, ne kadar nahoş olursa olsun, derhal tatbik sahasında yer bulmaktadır.

İnsanlar harplere tamamiyle sırt çevirerek, barış ve sükûn içinde yaşamaya karar vermedikleri müddetçe de böyle olmaya devam edecektir. Fakat insanların barış içinde yaşamaya karar verecekleri gün yakın bir gelecek olarak görünmüyor. İlmî teknik yardımıyla "genler" üzerinde çalışarak insan nesillerinin elde edilmesi, bir çeşit insan ziraatinin yapılması ihtimali de kuvvetle mevcuttur.

Şimdi biraz da Fizyoloji ve Psikolojinin insanlığın yaşayışı üzerindeki tesirlerine göz atalım: Bu iki ilim dalı, gelişmesi henüz geleceğe ait bulunan ilmî teknik sahasına dahildir. İki büyük zekâ, Freud ve Pawlov, bu hususta gerekli ana temelleri kurmuş bulunmaktadır. Kanaatime göre bu iki insanın görüşleri arasında esas itibariyle bir ziddiyet yoktur. Fakat, onların kurduğu temeller üzerine nasıl bir binanın oturtulacağını henüz kestirmeye imkân da yoktur.

Öyle görülüyor ki, "Kütle Psikolojisi" politika alanında en önemli disiplin haline gelecektir, ilmî açıdan bakıldığı zaman "Kütle Psikolojisi" henüz tam mânâsıyla gelişimini tamamlamış bir ilim dalı olmaktan uzaktır. Zira, kütle psikolojisini öğretenler üniversite mensuplarından ziyade, daha ziyade, iş adamları, siyasetçiler ve diktatörler olagelmıştır. Çünkü burada, daha ziyade iş adamları ve idareciler gibi pratikle uğraşanları ilgilendiren bir bilgi dalı sözkonusudur. Tabii olarak bu ilim dalı da "Ferdî Psikoloji"nin temelleri üzerinde yükselmektedir. Önceleri parmak hesabına dayanan bu bilgi dalı, son zamanlarda salim aklî usullere kavuşmuş bulunmaktadır. Modern propaganda metodlarının doğuşu, bu bilgi dalının önemini arttırmıştır. Bu metodlar arasında en önemlisinin eğitim olduğu söylenebilir. Tesiri gittikçe azalmakla beraber Din de bu arada rol oynamaktadır. Basın ve Radyonun rolü ise gittikçe önemini arttırmaktadır. Kütle psikolojisinde esas, başkalarını bir şeye inandırma veya ikna sanatıdır. Eğer Hitler'in bir nutku ile meselâ Edmund Burke'nin nutku kıyaslanacak olursa, 18. yüzyıldan beri bu sanatta meydana gelen değişiklikler hakkında ol-

dukça yeterli bir bilgi elde edebiliriz. Eskiden, insanın akıllı bir yaratık olması gözönünde tutulur, inandırmak için aklî delillere ihtiyaç olduğu kabul edilir, nutuklar buna göre hazırlanırlardı. Fakat bugün biliyoruz ki, insanları bir şey ikna etmek hususunda projektörler ve bandolarla yapılan törenlerin, en güzel, en sağlam muhakeme zincirlerinden, daha tesirli oldukları muhakkaktır. Bu gidişle, hitap edilecek kimselerin küçük yaşta ele alınması ve devlet tarafından para ve gerekli teknik vasıtanın temin edilmesi şartıyla, "herkesin herkesi her şeye ikna edebileceği" ümit olunabilir.

Eğer bu iş ilim adamlarından meydana getirilecek bir diktatoryanın eline terkedilirse, bu sahada çok büyük ilerlemeler kaydedilebilir. Vaktiyle Anaxagoras "kar"ın siyah olduğunu iddia ediyor, fakat kimseye bunu kabul ettiremiyordu. Fakat geleceğin kütle-psikologlarının emrinde yığınla laboratuvar, yığınla tecrübe sınıfı bulunacak, çeşitli metodlar denenecektir. Burarlarda karın siyahlığını kabul ettirecek ikna metoları keşfedilecektir. Bu laboratuvarlarda yapılan araştırmalar sonunda elde edilecek ilk neticeler belki şöyle olacaktır:

1. Ana-baba ocağının insan üzerindeki tesirleri kötüdür.

2. Eğitime 10 yaşından daha aşağı sınıflarda başlamalıdır, aksi halde elde edilecek sonuçlar düşük değerde olacaktır.

3. Bir melodiye yerleştirilmiş olan sözlerin şarkı halinde sık sık tekrarlanması tesirlidir.

4. "Kar beyazdır" kanaati, en iyisi, "marazî bir duygu aldanması, normalden sapmış bir zevk hatası" olarak nitelenmelidir ve

Fakat ben, bu husustaki kararları beklemeden devam edeyim: Daha kesin prensipler geliştirmek ve "kar"ın siyah olduğunu çocuklara öğretebilmek için, kişi başına ne kadar masraf yapılması gerektiğini veya, "karın siyahlığı" yerine, "koyu gri renginde" olduğunun öğretilmesi halinde masrafların ne kadar düşeceğini hesaplamak, geleceğin ilim adamlarının işi olacaktır. Bu gibi bilgiler kütle psikolojisinde sık sık ve her saha-fa kullanılacak, fakat büyük bir titizlikle sadece idare edenler sınıfının inhisarında bırakılacaktır. Kafalarındaki düşünce ve kanaatlerin değiştirilmesinde kullanılan metodlar, büyük halk çoğunluğundan tamamiyle gizli tutulacaktır. Ve nihayet bu teknik gelişimini tamamladıktan sonra, bir nesil boyu iktidarı elinde bulundurabilen her hükûmet, tebayı, polis veya ordunun gücünü kullanmaya lüzum hissetmeden, idare edebilecektir.

İlmî teknik daha şimdiden sosyal hayatımız üzerinde sayısız önemli tesirlere sahiptir ve öyle görünüyor ki, gelecekte bu tesirlerin daha da artacağını gözönünde tutmak gerekecektir. Bu tesirler ya bir ülkenin siyasî ve iktisadî karakterine bağlıdır, ya da, tamamiyle müstakil olup, hükûmet ve idare şekliyle hiçbir ilgileri yoktur. Biz burada sadece bu müstakil tesirlerden söz edeceğiz.

İlmî teknik bir insan topluluğunu daha aşikâr, daha sağlam bir şekilde "organize" hale getirir. Diğer bir tabirle, o topluluğun çeşitli bölümleri arasındaki birbirine bağlılığı kuvvetlendirir. Üretim hayatında bu bağlılığın iki şekli meydana çıkıyor: Birincisi bir iş yerinde, meselâ bir fabrikada çalışanlar arasında şahsî bağıllık. Diğer ise, daha geniş olmakla beraber, yine de

tesirli olan, çeşitli iş yerleri, çeşitli kuruluşlar arasındaki bağıllık, ilmî teknik sayesinde meydana gelen ilerleme, bu iki bağıllık şeklini de birbirine daha yakın hale getirir.

Henüz endüstrisini kuramamış bir ülkenin köylüsü, çok ucuz olan âletler yardımıyla, beslenme ihtiyacını gidermek için lüzumlu olan maddeleri bizzat üretebilir. Para ödeyerek satın almak zorunda olduğu şeyler, sadece basit ve ucuz bazı aletler, biraz giyecek ve nihayet “tuz” kabilinden az miktarda diğer ihtiyaç maddeleridir. Şu halde böyle bir köylünün dış dünya ile ilgisi asgari seviyeye indirilmiş demektir. Karısı ve çocuklarının yardımı ile ihtiyacından fazla ürün elde edebildiği müddetçe, bedelini, çetin bir çalışma ve yoksullukla ödemiş olsa da, kimseye bağlı olmayışın, tam hür oluşun safasını sürer. Buna karşılık bir kıtlık baş gösterecek olsa, açlığa katlanmak zorunda kalır. Belki de kendisi ve çocuklarının tamamı açlıktan ölür. Bu durumda, sahip olduğu hürriyetin karşılığını çok pahalı ödemiş olur zavallı köylü. Her halde çok az medenî insan böyle bir köylünün yerinde olmak ister.

İşte, henüz endüstri doğmadan önce, bugünkü medenî ülkelerde, nüfus çoğunluğunun yaşadığı hayatın mükâfatı bundan ibaretti.

Köylünün kaderi henüz çetindir. Ve onun iki büyük düşmanı, yani tefeci ve büyük toprak ağası, ona karşı hâlâ sert davranabilmektedirler. Her ülkenin tarihi, gözlerimizin önüne kaba çizgilerle aynı tabloyu çiziyor: “O vakitler köylüler için feci günler gelip çatmıştı. O yıl beklenen mahsul alınmamış, pek çok köylü aç kalmamak için şehirde oturan büyük toprak sahiplerinden borç para almak zorunda kalmıştı. Toprak sahibi-

nin ise köylünün asıl ihtiyacından, saygıdeğer inancından ve sabırlı cesaretinden hiç haberi yoktu. Bir kere kötü adımı atmış olan köylüler, yeni zenginlerin, sonradan görmelerin, yani bu fırsat düşkünlerinin kulu kölesi oluyorlardı. Böylece, bir vakitler milletin belkemiğini teşkil eden köylüler ustaca en çirkin vasıtalarla başvurarak servet istifçiliği yapan çok az sayıda insanın sultanı altına giriyorlardı...”

Yukarıda ifade edildiği gibi, Solon'dan önce Attika'nın tarihinde, Pön Savaşlarından sonra Latium'un tarihinde 19. asır başlarken İngiltere tarihinde ve Norrison'un "Octopus" adlı eserinde zikrettiği gibi, Güney Kaliforniya'nın tarihinde İngiliz hakimiyeti altındaki Raccalar Hindistan'ının tarihinde, hep aynı "rapor" karşımıza çıkmaktadır.

Nihayet, Çin köylüsünü komünizmin kucağına atan sebepleri meydana çıkarmak için yapılan tarih araştırmalarında da yine aynı rapor, yine aynı hikâyeler yer almaktadır.

Bu hadise, toprak işçiliğine dayanan insan topluluklarının daha yüksek iktisat şekillerine geçişleri sırasında görülen acıklı fakat sakınılması imkânsız bir ara safha, bir geçiş basamağıdır.

Güney Kalifornia, Kanada, Avustralya veya Arjantin'de toprak işçiliği ve ziyaretçiliğin durumu, ilkel köylülerin durumuna nazaran tamamiyle zıt görünüşlü, bambaşka bir manzara arzeder. Bu gibi ülkelerde her türlü ürün ihracat için yetiştirilir. Ve her şey, Avrupa'da harp çıkması, Marshall Plânı, İngiliz lirasının değerinin

düşmesi gibi faktörlere tabi olarak değişir ve her şey siyasî bir veçhe kazanır. Ziraatçıların Washington'daki temsilcilerinin yeter derecede kuvvetli olup olmaması, veya Arjantin'in Rusya ile herhangi bir şekilde dostluk bağı kurması v.s. gibi haller, bu siyasî veçhe üzerinde tesirli olur. İsim itibariyle tamamiyle hür ziraatçı ve çiftlik sahipleri mevcut olsa da, bunlar gerçekte bağımsız olmayıp, siyasî hayatın dizginlerini elinde tutan kuvvetli malî menfaat gruplarının hüküm ve iradesi altındadırlar.

Çizdiğimiz bu tablo, sadece kapitalist sistemle idare edilen ülkelere has değildir. Sosyalist ülkelerde de bu karşılıklı tesirler hiç de daha az görülmez, aksine çok kuvvetli şekilde varlıklarını hissettirirler. Mese lâ Rusya ile İngiltere arasında, gıda maddesine karşılık makine vermek gibi bir anlaşma yapılırsa, bu dediğimiz hal meydana gelir. (1950 yılında olduğu gibi).

İşte, toprak işçiliğine dayanan iktisat üzerinde ilmî tekniğin yaptığı tesirlerin genel görünüşü böyledir. 19. asır başlarında Malthus şöyle yazıyordu: "Tahminlerinde aşırı gidenler, Avrupa'nın ihtiyacı olan hububatı Amerika'da yetiştirmesini, kendisinin sırf sanayi ve ticaret ile uğraşmasını (alaylı bir şekilde) teklif etmişlerdir....." Geçen zaman zarfında bu tahmincilerin ileri sürdüğü teklifin, Malthus'un nitelendirdiği gibi, hiç de aşırı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bahsimizle ilgili olarak, toprak işçiliği ve ziraate dayanan iktisat hakkında söyleyeceklerim bundan ibarettir.

İlmî teknik tarafından sanayide meydana getirilen "uzuvlaştırma" ve "bütünleştirme" tesirleri çok daha yaygın ve çok daha sağlam olmuştur. Sanayileşmenin en göze çarpıcı tesirlerinden biri, şehirde yaşayan nü-

fus yüzdesinin artmasıdır. Şehirde oturan bir insan, taşrada oturana nazaran daha sosyal bir varlıktır, daha fazla bir fikir hareketine maruzdur. Çalışırken vaktinin büyük bir kısmını kütle arasında geçirdiği gibi, eğlenirken de kalabalık arasında ve çeşit çeşit insanla temas halindedir. Gece-gündüz, yaz-kış hava değişimleri ve tabiatın dönüp duran diğer hadisesi veya sel baskını ile mahvolmaktan korkmasına lüzum yoktur. Onun için çevresinde bulunan insanlar ve bilhassa çeşitli kuruluşlarla, çeşitli organizasyonlarla olan ilgiler ön plâna geçmiş bulunmaktadır. Şehirde yerleşmiş bir insanın hayatına ne kadar çok kuruluş veya organizasyonun karıştığı hakkında bir fikir edinmek için, bir fabrika işçisinin hayatına göz atmak kâfidir. Burada evvelâ o işçinin çalıştığı fabrika ve bu fabrikanın bağlı bulunduğu daha büyük bir organizasyon karşımıza çıkar. Ondan sonra işçinin bağlı olduğu sendika ve bir siyasî parti vardır. Belki bir kooperatif veya resmî makamlara ait bir lojmanda oturmaktadır. Çocuklarının gittiği bir okul vardır. İster gazete okusun, ister sinemaya gitsin, isterse futbol seyretsin, bunların herbiri ayrı ayrı daha büyük organizasyonlara bağlı şeylerdir. Çalıştığı fabrikaya hammadde gönderen insanlarla ve fabrikanın imalâtını satın alan insanlarla da dolaylı olarak irtibatlıdır. Fakat bütün bunların başında, kendisinden vergi alan ve her an canını feda etmesini isteyebilen "Devlet" vardır. Devlet, bu fedakârlığa karşılık barış zamanlarında onun mal ve can emniyetini sağlamakta, gıda maddelerini muayyen bir fiyatla satın almasını temin etmektedir.

Modern İngiltere'deki kapitalistin durumu da –şi-kâyet etmekten usanmadığı gibi– aynı şekilde sıkışık

ve sıkıntılıdır. Zira kazancının yarısını hatta yarısından fazlasını devlet alır. Yaptığı yatırımlar titiz bir kontrol altında tutulur. Yapacağı her iş için hükûmetten izin almak, istediği her şeyi niçin istediğini izah etmek, gerekçe göstermek zorundadır. Kimden mal alıp kime sattığı sıkı bir kontrol altında tutulur. İhtiyacı olan hammaddeyi dışarıdan getirmesi, hele dolarla alış-veriş yapan ülkelerden olursa, çeşitli zorluklarla ancak mümkün olur. Bir greve gidilmemesi için çalıştırdığı işçilerle iyi geçinmek, büyük gayret sarfetmek mecburiyetindedir. Bir borsa krizinin patlak vermesi ihtimali daima bir kâbus gibi ensesindedir. Çalıştırdığı işçilerin hayat sigortalarını muntazaman ödeyip ödeyemeyeceği endişesini de duyar. Bazen korkunç rüyalar görür. Mesele harp patlak vermiş, fabrikası ile birlikte bütün servetini ve çoluk-çocuğunu yakbetmiştir. Fakat, sahip bulunduğu hürriyet, çeşitli organizasyonların hayatına karışmasıyla bu derece boğulmuş olduğu halde, yine de, yeni silâhlı birlikler, bir Batı Avrupa Birliği, Bir NATO v.s. gibi yeni organizasyonlar kurma peşindedir. Zaman zaman, tam hür olmanın hasretiyle yanıp tutuştuğu anlarda, "laissez faire, laissez passer" (bırakınız yapsın, bırakınız geçsin) diye mırıldandığı olursa da, gerçekte hoşuna gitmeyen organizasyonlarla mücadele etmek üzere, yeni yeni organizasyonlar, yeni yeni üniteler meydana getirmektedir. Çünkü onun gayet iyi bildiği bir şey vardır: Bu organizasyonlar olmadıkça devleti de kendisi de yapayalnızdır.

Böylece, organizasyon şekillerinin çoğalması, yepyeni kuvvet kademelerinin, yeni iktidar makamlarının meydana gelmesine amil olmuştur. Herkes devamlı olarak elinde kuvvet ve yetki bulunan bir idareci

organa muhtaçtır. Gerçi yetkiyi elinde bulunduran memur belli bir kontrole tabidir, fakat genellikle bu kontrol mekanizması ağır işler ve esas kontrolü yapan merci çok uzaklarda bulunabilir. Bize posta pulu satan bir posta memuresinden başbakana kadar her memur, "devlet kuvveti" ile teçhiz edilmiş bulunmaktadır. Eğer posta pulu satan memure bize herhangi bir şekilde kötü davranışta bulunursa onu şikâyet etmek mümkündür. Başbakanın takip ettiği politikayı beğenmiyorsa, seçimlerde ona rey vermememiz kabildir. Fakat her ikisi de, yani posta memuresi veya başbakan, bizim hoşnutsuzluğumuz semeresini verinceye kadar, taşımakta oldukları ünvan, şeref ve görevi devam ettireceklerdir. Devlet memurlarının elinde bulunan bu yetki, herkes için ve her yerde bir şikâyet konusudur. Dünyanın birçok ülkesinde memurlar İngiltere'deki memurlardan daha kaba davranışlıdır. Amerika'da polisin herkese peşinen bir "suçlu" nazarıyla baktığını buna misal olarak gösterebilirim.

Bu memur saltanatı veya daha doğru bir tabirle memur zorbalığı, organizasyonların fazla gelişmesinden doğan başta gelen korkunç bir mahzurdur. Bu mahzurun ortadan kalkması için mücadele etmek son derece önemlidir. Aksi halde, ilme dayanan sosyal hayat, kanun yobazları aristokrasisi tarafından, hepimiz için dayanılmaz hale getirilecektir. Fakat konuyu dağıtmayayım. Ben burada bazı tekliflerden değil, doğrudan doğruya mevcut durumdan bahsetmek zorundayım.

Umumiyetle, memurların elinde bulunan selâhiyetle, nazari bakımdan son söz sahibi olarak görünenlerin elinde bulunan selahiyet arasında önemli bir fark

vardır. Büyük korporasyonların başkanları gerçi topluluğa dahil hissedarlar tarafından seçim yoluyla iş başına getirilirler fakat gerçekte bir sıra hileye başvurmak suretiyle işbaşında kalmayı başarırlar. Gerektiği zaman, seçim süsü verilen bir tayin yoluyla yeni başkanları saflarına çekmeyi de başarırlar. İngiliz siyasî hayatında, bakanların kendi emirleri altındaki memurlarla yakın ilgi kurmaları, sıkı fıkı olmaları düşük bir hareket sayılır, ama hakikatte bakanlığın bütün siyaseti bu memurlar tarafından tayin edilir. Buna rağmen memurlar, parti meseleleri dışında, başkanlarıyla yakın temas kuramazlar. Dünyanın birçok ülkesinde Ordu, kendi başına ve kendi yolunda yürür, sivil idarelerle pek ilgilenmez ve onların söylediklerine aldırılmaz.

Polis teşkilatı hakkında söz söylenmesi gereken bazı hususlar vardır: Komünistler koalisyon hükûmetlerine sızdıkları ülkelerde, daima Polis tasarruflarını ele geçirmek için gayret sarfederler. Ve bir kere bu gayede istedikleri noktaya ulaştıkları zaman, komplolar tertip ederek tevkiflerde bulunduktan sonra, çeşitli usullere başvurarak istedikleri itirafları elde ederler. Böylece, polis vasıtasıyla gittikçe kuvvetlerini arttırmak suretiyle, bir koalisyon ortağı olmaktan çıkarak, doğrudan doğruya "tek hakim cephe" haline gelirler. Polise, kanunlara saygılı kalarak çalışmayı öğretmek, yani daima kanunlara sadık kalabilen bir polis teşkilatı elde etmek son derece zor bir iştir. Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde bu durum sağlanmış olmaktan çok uzaktır. Zira orada suçsuz olmaları kuvvetle muhtemel olan kimseler, bazı özel usuller kullanılarak itirafa zorlanmaktadır. (Ernest Jeron Hopkins'in "Our Lawless Police-Kanunsuz Polisimiz" adlı eserine bak.

New-York, Viking Press).

İlmî tekniğin gelişmesi, organizasyonların çoğalması sonucunu doğurmakta ve bunun zarurî sonucu olarak da memurları fazla kuvvetlendirerek, teknokrat memurların hakimiyetini arttırmaktadır. Bu gelişmenin en mahzurlu yanı, tıpkı imparatorların haremağalarının ve kiral metreslerinin idarede söz sahibi olmaları gibi, sorumlusu belli olmayan bir "perde arkası hakimiyeti", bir gizli kulis iktidarı meydana getirmesidir. Teknotrat memurların hakimiyetindeki bu gelişmeyi devamlı surette törpüleyecek herhangi bir yol bulunması, içinde bulunduğumuz zamanın en önemli meselelerinden biridir. Vaktiyle liberaller, kiral ve asiller hakimiyetine karşı başarı ile savaştılar. Teknokrat memur hakimiyetine bir son verilmedikçe, bütün gayretler bir hakim zümre yerine diğer bir hakim zümreyi yerleştirmekten başka bir mâna ifade etmeyecektir ve sosyalizm, sadece hakim zümrelerin değiştirilmesinden ibaret kalacaktır. Bir vakitler kapitalistlerin elinde bulunan her türlü yetki ve imkân, bugün bir memur tabakasının eline geçmiş bulunmaktadır.

1942 yılında Amerika'da bir yardımcı bahçıvanım vardı. Kendisi gününün büyük kısmını bir cephane fabrikasında çalışarak geçirirdi. Bir gün bana geldiği zaman, büyük bir neşe ile, bağlı olduğu sendikanın "Closed shop" kararı aldığını müjdeledi. İngiltere ve Amerika'da geçerli olan bu sendika kararına göre, bir uzman işçiden herhangi bir sebeple boşalan yere, bir yardımcı işçi konulamaz, bu yer ancak yine bir uzman işçi ile doldurulabilirdi. Kendisi uzman işçi olduğu için bu kararın alınmasından dolayı çok sevinçliydi. Kısa bir müddet sonra, yardımcı bahçıvan yeni bir haber

getirdi, fakat bu sefer sevinçli değildi; işçiden sendika için kesilen paranın arttığından ve bu artıştan sadece sendika genel başkanının ve sekreterinin maaşlarını yükseltmek gibi bir sonuç alındığından acı acı şikâyet-te bulundu. Sendika genel sekreterliğinin bu kararından kimse mennun değilmiş, ama, o sıralarda sermaye ile işgücü arasında fiili bir mücadele söz konusu olduğundan, karara karşı gelecek olan kimseye bir hain, bir ordubozan gözüyle bakılacakmış.

Yukarıda özetlediğim hikâyede, bir insan topluluğundan kendi tayin ettiği memuru karşısındaki çaresiz durumu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bütün bunların, demokrasi kaidelerinin tam mânasıyla hakim bulunduğu kabul edilen bir ülkede geçtiği de göz önünde tutulmalıdır.

Memurların, karar ve yetki sahibi oldukları hususlar ve yaptıkları işler hakkında doğru dürüst fikir sahibi olmamaları, hatta tamamiyle bilgisiz bulunmaları gerçeği, memur hakimiyetine dayanan idarelerin mahzurlarından biridir. Misal olarak Eğitim Bakanlığında çalışan memurları ele alalım: Böyle bir bakanlığın bünyesinde memur olarak çalışanlar eğitim ve terbiye konusunda ne kadar bilgiye sahiptirler? Bunların bütün bildikleri 20-30 yılın karanlığı arkasında, okul ve üniversite devresinden hatırlayabildiklerinden ibarettir. Ya Ziraat Bakanlığında çalışan bir memurun bilgisi nedir? "Pazı bitkisi"nin köklerinin yapısı hakkındaki bilgileri ne kadardır? Onun bütün bildiği, bu bitkinin adının nasıl yazıldığıdır. Dışişleri Bakanlığı memurları modern Çin'den haberdar mıdır? Bu konuda bilgisi nedir? 1921 yılında, Çin'den yeni döndüğüm sırada, İngiltere'nin Uzak-Doğu siyaseti üzerinde mütehassıs geçi-

nın memurlarla defalarca görüşmek ihtiyacını duydum. Bu görüşmeler sırasında, İngiltere'nin Uzak-Doğu siyasetini düzenlemekle görevli kimselerin gurur ve hayal içinde yüzdüklerini ama aynı zamanda cehalet içinde bulunduklarını gördüm, Amerikalılar, iktidar sahiplerinin ağzına göre konuşanlar için "Evet deyciler" tabirini kullanırlar. İngiltere'de ise, bilgi, hamleci ruh ve yaratıcı düşünce ile öne sürülen her türlü teklif, ukala, aslında cehaletle reddedilebilir, sabote edilir. Bu türlü davranışı meslek haline getiren birtakım "Hayır deyciler" vardır. Bizim bu "hayır deyciler" bizim için, Amerika'nın "Evet deycilerinden" daha zararlıdır.

Yeniden ilerleyip yükselmek istiyorsak, "hayır deyci" bilgisizlerin felç edici kontrolünden kurtulmalıyız.

Organizasyonların gelişmesi, fert hürriyetinin "sınırlarını tesbit" meselesini ortaya çıkarmıştır. Bu husustaki görüşler, 19. asırdaki telâkkilere nazaran (menolâ St. Mill'in telakkilerine nazaran) çok değişmiştir. Zamanımızda ferdin hareketi genellikle önemsiz hale gelmiş, buna karşılık kütle veya grup halinde yapılan hareketler, şimdiye kadar görülmemiş şekilde önem kazanmıştır. Misal olarak grev hakkını ele alalım: Bir kimsse kendi iradesiyle çalışmaya, tembellik etmeye karar verirse, bu onun özel meselesidir. Bu durumda işinden olur ve mesele de kapanır. Fakat bir sanayi dalında işçiler toplu halde grev yaparlarsa, bundan bütün cemiyet zarar görür. Burada ben, grev hakkının aleyhinde söz edecek değilim. Sadece konu ile ilgilenip, fert hürriyeti adına herhangi bir işlem yapılmadı-

ğını ifade etmek istiyorum. Gelişmiş memleketlerde, herkes için aynı derecede önem taşıyan eksiklikleri veya aksamaları halinde güçlüklerle yol açan birçok işler veya meslek grupları vardır. İşte bu işler o şekilde tanzim edilmeli ki, halkın büyük çoğunluğu grev yapmak düşüncesini akıllarından geçirmesinler. Bu ise, hakim kararı veya uzlaşmalarla ya da –Proletarya diktatörlüğü altında bulunan ülkelerde görüldüğü gibi– açıklıkla, polis usulleriyle temin olunabilir. Bu yollardan biri veya öteki mutlaka seçilmiştir. Aksi halde, endüstriye dayanan bir insan topluluğunun ayakta kalması veya işlemesi mümkün değildir. Harpler grevlerden daha sert, daha olağanüstü durumlar olmakla beraber, yine de benzer meselelerin ortaya çıkmasına sebep olurlar. İki insanın birbiriyle kavga veya düello etmesi, her zaman rastlanan alelade bir rezalettir. Fakat iki yüz milyon insanın diğer iki yüz milyon insanla kavgaya tutuşması son derece önemli bir meseledir. Burada karşılıklı organizasyonlar ne kadar büyük ve şümullu ise, “bütün” de aynı nisbette karışık ve şümullu hale gelir. Meselâ Napolyon savaşlarında devletler birbiriyle çetin bir savaşı sürdürürken, halkın büyük bir kısmı harbin tesirinden uzakta kalabiliyordu. Barış zamanında olduğu gibi işine gücüne gidiyor, normal yaşayışını sürdürüyordu. Halbuki zamanımızın harplerinde durum tamamiyle değişmiştir. Zamanımızda, hemen herkes, savaşın belli bir yerinde belli bir vazife almaktadır. Bunun tabii neticesi olarak da harp gerçek mânada bir perişanlık getirmektedir. Harp sonunda her şey karmakarışık, alt-üst olur. Bu, barış devresini harp zamanından daha feci bir hale sokar. Nitekim İkinci Dünya Savaşının sonunda, yani barış başladıktan sonra, kadın-erkek, genç-ihtiyar,

büyük kitleler halinde ve büyük acılar çekerek hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu sonsuz ızdıraplardan ölmeden kurtulan milyonlarca insan, yersiz yurtsuz ve işsiz kalmışlardır. Bir toplum ne kadar iyi teşkilâtlanmış olursa olsun mağlubiyet sonunda çökertilir, bir kaosa düşürülür. Bu, hep böyle olacaktır.

İlmî tekniğin idaresi altına girmiş bir Dünya'da, grevde ve bilhassa harp hukukunda büyük tehlikeler yatmaktadır. Bu tehlikenin kolayca bertaraf edilmesi mümkün değildir, zorbalığa da yol açar.

Harpleri tamamiyle kontrol altına almak ve ortadan kaldırmak için 19. asırda liberaller tarafından, zamanımızda ise Kremlin tarafından müdafaa edilen "milletlerin tam bağımsızlık hakkı" prensibinden kat'i bir şekilde vazgeçilmelidir. Devletlerarası münasebetler samimi mânada kanun ve hukuk hakimiyetine tabi kılınmalı ve milletler, şimdi olduğu gibi, kendi kaderlerinin, kendi işlerinin mutlak hakimi durumundan çıkarılmalıdır. Aksi halde dünya çok kısa bir zaman sonra feci bir vahşetin kucağına geri dönecek ve ilmî teknikle beraber her türlü ilim yeryüzünden tamamiyle kaybolup gidecektir. O zaman insanlar, savaşların eskisi gibi büyük felâketlere yol açmayacağı bir dünyaya kavuşmuş olmakla iftihar edebilirler! Fakat insanların ölmek yerine yaşamak, mahvolmak yerine gelişmek için karar vermeleri de aynı ölçüde ihtimal dahilindedir. Böyle bir karar verdiği zaman "millî bağımsızlık ve hürriyet hareketleri"ni tesirli bir şekilde budamak zarureti ni duyacaklardır.

Görüldüğü gibi bağımsızlık ve hürriyet meselesini yeni bir görüşle ele almak ve baştan başa değiştirmek ihtiyacı içindeyiz. Bir tarafta arzuya şayan bazı

hürriyet şekilleri ciddi bir şekilde tehlikeye maruz bulunurken, öbür tarafta, arzuya şayan olmayan bazı hürriyet şekilleri ancak büyük güçlüklerle muhafaza edilebiliyor. Bu durum, zamanımızda büyük bir hızla büyümekte olan iki ayrı tehlike kaynağı meydana getirmektedir. Her organizasyonda memurların veya hükûmet adı altında bilinen kadroların hakimiyeti gittikçe artmakta, fertleri kısa kaç altında tutup zorbalığını yürütmeye meyyal bulunmaktadır. Çeşitli organizasyonlar arasındaki uyuşmazlıklar da gittikçe zararlı olmaktadır. Böylece, içe karşı zorbalık ve zulüm, dışa karşı anlaşmazlık meydana gelmekte ve bunlar birbirlerinin hem meydana gelişini hem tehlikesini hızlandırmaktadır. Her ikisinin de kaynağı birdir: İktidar hırsı. İçe karşı despotça davranan bir devlet, dışa karşı harpçi olmak zorundadır. Bunun sebebi, iktidarı ellerinde bulunduranların insanlar üzerindeki hakimiyetini mümkün olduğu kadar ileriye götürmek istemeleri, hakimiyet sahalarını genişletmeye çalışmalarıdır. Dışa doğru genişleme hürriyetinin tamamen ortadan kaldırılması ve içe dönük hürriyetinin ise olduğu yerde durdurulmasından ibaret olan bu iki cepheli mesele, bütün dünyada kat'i bir şekilde çözüme bağlanmalıdır. (Bu söylenenler yalnız devletler için değil, aynı zamanda organizasyonlar içindir). İlmî temeller üzerinde yükselen toplumların ayakta kalmaları isteniyorsa, bunda asla geç kalınmamalı, derhal gereken adım atılmalıdır.

Burada kısaca, "Sosyal psikoloji"nin ortaya koyduğum mesele ile ilgili kısımlarından da bahsetmek istiyorum: Esas itibariyle organizasyonların iki cinsi vardır. Birinci kısma dahil olanların gayesi bir şey yap-

mak, ikinci kısma dahil olanların gayesi ise, herhangi bir şeyi önlemektir. Posta idaresi birinci tip organizasyonlara, itfaiye teşkilatı ise ikinci tür organizasyona tipik bir örnektir. Bunların ikisi de önemli fikir ayrılıklarına sebebiyet vermezler. Çünkü hiç kimse mektupların dağıtılmasına ve yangınların söndürülmesine karşı değildir. Ancak yangın kundakçıları niyetlerinin gizli kalmasını isterler. Doğmasına tabiat değil de insanların sebep olduğu bir şeyin önlenmesi sözkonusu olunca, durum derhal değişir. Her milletin kat'i inancı şudur: Biz herhangi bir tecavüzü önlemek için bir ordu bulunduruyoruz, halbuki diğer milletler tecavüz için ordu besliyor (Hiç olmazsa çoğu böyle düşünür). Kendi ordusu aleyhinde konuşmaya kalkan bir kimse vatan hainidir. Çünkü ordusu aleyhinde konuşan vatanını düşman çizmesi altında görmeye razıdır. Öte yandan bir düşman ülke himaye ve müdafaa edilirse, onun da kendi savunması için ordu beslediği söylenirse yine vatan ve millete hakâret edilmiş olur. Çünkü karşı tarafın barışseverliğinden şüphe etmek, kötü düşünceli olmak sayılır.

Bütün bunları 1936 yılında Hitler hakkında bir övgü nutku söyleyen Almanya için son derece akıllı düşünmesini bilen bir Alman bayanın, ifadesinden çıkarıyorum.

Aynı şeyleri ordu gibi dövüşçü olan organizasyonlar için de söyleyebiliriz.

Yukarıda hikâyesini anlattığım Pennsylvania'lı bahçıvanım da, kapitalizm ile yapılan mücadelede hain durumuna düşmekten korktuğu için, sendika sekreterliğini açıkça tenkit etmekten kaçınmıştı. Bir partizan da aynı şekilde partisinin ileri gelenlerini tenkit etmek-

İun, onların isabetsizliklerini göstermekten ve muhalif partli politikacılarının iyi taraflarını belirtmekten çekinir.

Bu sebeplerden dolayı, bir mücadele veya savaşçı organizasyonunun üyeleri üst kademede bulunan idareciler ancak uzun tereddütlerden sonra tenkid edebilirler. Yaptıkları tenkit savaş psikozu içinde başarıya ulaşmamışsa, tenkit edenler ağır baskılara uğrayacak, yaptıklarına pişman olacakları bir duruma düşürüleceklerdir. Hükûmetlere ve memurlara başarı şansını veren de bu savaş psikozudur. Bunun için hükûmetler ve memurlar savaş psikozunu devam ettirmek isterler.

Bu duruma bir son vermek için başvurulacak tek çare, fikir ayrılıklarını açık ve meşru usullerle bertaraf etmeye çalışmak, kuvvet yoluna başvurmamaktır. Yukarıda izah ettiğim gibi, burada da "içeride hürriyetin olduğu gibi muhafazası", fakat dışa karşı kontrol altına alınması ikilisi yine el eledir.

Bu iki taraflı gelişme, ilk bakışta, "hürriyetin sınırlandırılması" mânasına gelen bir tek hadiseye, aynı derecede olmak üzere tabi bulunmaktadır. Bu itibarla kanunların sahası genişletilmeli ve çoğunluğun, kamuoyunun, kuvveti arttırılmalıdır. Kanunların ve kamuoyunun kuvvet kazanması için bunun yapılması lâzımdır.

Bu bölümde, sanırım ilmi tekniğin bize sağladığı avantajları kâfi derecede belirtmedim. Bu bahsi kapamadan önce bir kaç söz daha söylemem gerekiyor. Bugünkü Amerika'da orta halli bir Amerikalının sahip

bulunduğu hayat seviyesi İngiltere'de 18. asırda bir vatandaşın sahip olduğu hayat seviyesinden çok üstündür ve bunu en ahmak bir insan bile kabul eder ve anlar. İşte bu gelişme yüzde yüz, ilmî teknikle izah olunabilir, ilmî tekniğin meydana getirdiği bu gelişme İngiltere'de pek o kadar hissedilir vaziyette değildir. Zira biz İngilizler Alman öldürmek için çok fazla masraf yapmış bir milletiz. Bununla beraber İngiltere'de de oldukça büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Birtakım dar boğazlar ve sıkıntılar olmasına rağmen, bugün her İngiliz vatandaşı, sıhhatinin müsaade ettiği ölçüde, istediği kadar yiyip içebilmektedir. İngiliz vatandaşlarının büyük çoğunluğu, güneş battıktan sonra yeter derecede ışığa ve kışın barınacakları sıcak yuvalara sahiptirler. Barış zamanlarında sokaklar bile karanlıktan kurtulmuştur. Her İngiliz çocuğu okula gidebilmekte, sağlık hizmetleri herkesin ayağına ulaştırılmaktadır. Mal, mülk emniyeti ve hayat, 18. asırdakine nazaran çok daha geniş bir şekilde garanti altına alınmıştır. Halkın ancak çok küçük bir bölümü sefalet bölgelerinde oturmaktadır. Seyahat etmek kolaylaşmış, eğlenme imkânları artmış. Sadece bugünkü sağlık hizmetelirin kaldırılması bile, bazı insanların hasretini çektikleri eski devirleri zamanımızdan daha üstün hale getirmeye kâfidir. Bütün bunları bir arada düşünür, fakat zenginleri ve imtiyazlıları hariç tutarsak, içinde bulunduğumuz asrın geçmiş bütün yüzyıllardan daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Bütün avantajımız bugün, belli bir çalışma gücü ile daha fazla üretim meydana getirebilmekten ibarettir ve bu da ilmî tekniğin sahneye çıkması ile mümkün olmuştur.

Vaktiyle, etrafı ağaçlarla çevrili bir tepenin üzerinde bulunan bir evde oturuyordum. İhtiyacım oldukça yakındaki bu ağaçlardan yakacak odun toplardım. Bu iş hiç de zor olmazdı. Şimdi, odunu bu şekilde toplayarak belli bir miktar stok yapmak istediğimizi düşünelim. Görürüz ki bu işi yapmak için harcanacak insan emeği, aynı ihtiyacı karşılayacak kömür miktarını İngiltere'nin bir ucundan öbür ucuna ulaştırmaktan daha çok ve daha pahalı olacaktır. Bunun sebebi kömürün ilmî usullerle elde edilmesi ve taşınmasıdır. İlmî teknik işe karışmazdan önce bir insanın üretebildiği şey, kendi ihtiyacından ancak biraz fazla olabilirdi. Bu yüzden, o devirlerde, küçük bir zümre olan asiller tabakası bolluk ve bereket içinde hayat sürüyor, orta tabaka oldukça mütevazî bir şekilde yaşıyor, fakat halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden fakir tabaka, ancak en zaruri ihtiyaçlarını temin edebilecek bir durumda bulunuyordu. Bugün ise üretim çok artmıştır. Fakat üretim fazlasını iyi kullanmadığımız, tam yerine oturtamadığımız da âşikârdır. Bugün harp giderleri için atalarımıza nazaran çok daha fazla pay ayırabilecek durumdayız. Zamanımızda hemen hemen bütün kötülüklerin kaynağı, anlaşmazlıkları kuvvet ve silâh zoru ile halletmeye çalışmamızdır. Kanun ve hukuk yerine kuvvet ve silâh kullanıyoruz. Becerikli olduğumuz için de "silâhlı münakaşa" geçmiş asırlara nazaran çok daha tahripkâr, çok da yıkıcı bir hale gelmiş bulunuyor.

Medeniyetimizi korumak ve devam ettirmek istiyorsak "kanunsuzluk artıkları"nı tasfiye temek zorundayız. Hürriyet ve serbestlik belâ halini aldığı zaman, kanunları konuşturmak mecburiyeti vardır.

III. BÖLÜM

OLİGARŞİ'DE İLMÎ TEKNİK

"Oligarşi" tabirinden, esas kuvvet ve hakimiyeti cemiyetin sadece bir kısmına inhisar ettiren bir sistemi anlıyorum. Bu sistem altındaki ülkelerde hakimiyet ya sadece zenginlerin elinde ve fakirler bunun dışında; ya sadece Protestanların elinde ve Katolikler bunun dışında; ya sadece Beyazların elinde ve Siyahlar bunun dışında; ya da parti üyelerinin elinde ve bu partiye üye olmayan kütlenin tamamı bunun dışındadır. Bir ülkede bu söylediğimiz şekillerden hangisi bulunursa bulunsun, orada "oligarşi" vardır. Oligarşi'nin en koyu, en aşırı şekli "Monarşi"dir. İdare üzerinde söz sahibi olmayan insan kütlesinin yüzdesine göre de, bir ülke daha az veya daha çok oligarşik olur.

İçinde bulunduğumuz yüzyıla kadar süregelen "imtiyazlı erkek hakimiyeti" bir tarafa bırakılacak olursa, geçmiş devirlerde oligarşiler çoğunluk itibariyle doğuştan gelen birtakım imtiyazlara, zenginliğe ve ırka dayanmaktaydı. 16. Yüzyılda İngiltere iç savaşları sırasında, "Püritanlar" tarafından yeni bir oligarşi şekli başlatıldı. "Azizler Nizamı" adı verilen bu yeni oligarşi şeklinde, silah sahibi olma hakkı sadece belli bir mezhebin mensuplarına tanınmıştır. Böylece bir mezhebin

mensupları küçük bir azınlık teşkil etmelerine rağmen, idare üzerinde yegâne söz sahibi durumuna geliyorlardı. Bu sistem sonraları İngiltere'deki "Restorasyon"la ortadan kaldırıldı ise de, 1918 yılında Rusya'da, 1922 yılında İtalya'da ve nihayet 1933 yılında Almanya'da olmak üzere yeniden diriltildi. Bugün oligarşinin yegâne önemli şekli budur ve burada daha çok, oligarşinin bu tipi üzerinde duracağız.

İlmî tekniğin her türlü teşkilatın önemini arttırdığını ve bunun neticesi olarak teşkilâtların fert hayatı üzerindeki tesirlerinin büyüdüğünü görmüştük. Bu sebeple, ilmî tekniğe dayanan oligarşiler, eski tip oligarşilere nazaran çok daha büyük bir kuvvet bütünlüğüne kavuşmuştur. Teşkilâtlar —gerçekte tamamiyle zıddına hareket edilmek istendiği halde— birbirleriyle birleşmek temayülündedirler. Bu önüne geçilmeyen temayül sonunda teşkilâtlar gittikçe büyüyerek "Devlet"i meydana getirirler.

Aynı sebepten dolayı ilmî tekniğe dayanan oligarşilerde, kısaca ilmî oligarşilerde, her türlü iktidar vasıtası devlet tekeli altına girer ki, bunun sonunda ilmî oligarşiler "totaliter" bir karakter kazanırlar. Yalnız bir başından oyulmuş bir bünye gibi görünen bu sistemin tek-tük meziyetlerinin bulunduğu muhakkak. Bazı insanların bu sistemi beğenip kabullenmesine işte bu tek-tük meziyetler sebep oluyor. Fakat kanaatimce bu sistemin mazarratı meziyetlerden çok daha fazladır. **Anlamadığım sebeplerden vaktiyle bu sistemin Almancasına "hayır" demiş bulunanlar, aynı sistemin Rusçası olduğu zaman "evet" demektedirler. Herhalde bu terslik malın üzerindeki etiketten ileri geliyor. Burada "SOL" etiketi taşıyan her şeye**

“iyi” nazarıyla bakılmakta, etiketteki damganın aslına, meşru olup olmadığına bakılmamakta, bunun araştırılmasına lüzum dahi duyulmamaktadır.

Tarihin bütün oligarşik idareleri ilk plânda kendi çıkarlarını düşünmüşler, çoğunluğun iyiliğini akıllarından bile geçirmemişlerdir. Bu tutumlarından dolayı ah-lâkî bakımdan onlara güvenmek mânasızlıktır. Zira insan tabiatı itibariyle bencildir, varlığını sürdürmek için de çok defa bencilliğini yüksek dozda kullanmak zorunda kalır. Demokrasi adına yapılan liberal hareket, kendisinden önceki siyasî oligarşilerin “bencilliği”ne karşı bir isyan, bir baş kaldırma olarak yükselmişti. Daha sonra aynı hareket iktisadî oligarşiye karşı bir isyan üzerinde “sosyalizm”e ulaşmıştır. Fakat az çok ileri düşünceye sahip olan kimseler, insanlık tarihinde şimdiye kadarki oligarşilerin kötü taraflarını tanımış olmalarına rağmen, ilerilik taraftarı görünen birçok kimseler de, yeni oligarşik şekillerin fazlasıyla lehinde tavır takınmaktan kendilerini kurtaramamışlardır: “Biz ilericileriz! Biz iyi ve doğru yolda olanlarız. Dünya’nın ne gibi reformlara ihtiyacı olduğunu biz biliyoruz! İktidarı biz alacak olursak, cennet yeryüzüne inecek ve Dünya hakiki bir cennet olacaktır!”

Ve bu ilericiler, böyle diyerek, kendilerine âşık bir insan hali ile tuttukları yolun doğruluğunu kabul etmekte, bu inançlarının sarhoşluğu içinde ipnotize edilmiş bir durumda bulunmaktadırlar. Fakat adım adım ilerlemiş, şimdiye kadarki bütün zulüm idarelerini gölgede bırakan yeni bir zulüm idaresi kurmuşlardır.

Şimdi burada, ilmin bu sistem üzerinde meydana getirdiği tesirler ve neticeler üzerinde durmak istiyorum.

Bu yeni "Oligarşi"nin taraftarları ve idarecileri yeni bir mezhep veya inancın taraftarı olarak, mutlak hakimiyetlerini şaşmaz bir şekilde bağlı bulundukları mezheplerine dayandırdıkları için, bütün sistem bir "dogma" üzerine kurulmuş oluyor. Hükûmet ve idarenin dayandığı bu dogma'nın doğruluğundan herhangi bir şekilde şüphe eden bir kimse, hükûmetin otoritesinden ve mânevi şahsiyetinden şüphe etmiş olur ve bir "asi" sayılır.

Bu tarz bir oligarşiyi idaresi henüz genç ise, esasta aynı olmakla beraber, değişik inanış tarzlarının da olacağı muhakkaktır. Değişik inanışta olanların da idareyi ele geçirmek için çalışacakları gayet tabiidir. Fakat bu gibi idareler altında çoğunluğun kararının bir hükümü olmadığından, rekabet halinde olan bu farklı inanışlar, kaba kuvvet yolu ile baskı altında tutulur. Bu sebeple böyle ülkelerde "Basın Hürriyeti" "Fikir ve Serbest Münakaşa Hürriyeti", "Yayın Hürriyeti" gibi hürriyetler bulunmaz. Ayrıca benimsenen doktrine göre neyin doğru, neyin yanlış olduğunu tesbit edecek ve doğru bilinen çizgiden sapanları cezalandıracak bir hükümet organına lüzum hasıl olur. Tarihteki Engizisyon Mahkemeleri, böyle bir hükümet organının nerelere kadar varabileceğini gayet iyi bir şekilde göstermektedir. Böyle bir organ, özünde bulunan iktidar hırsı ile yeni yeni yolundan sapmışlar, yeni yeni gizli hainler keşfetmek zorundadır. Nitekim Engizisyon devrinde, Kili-se siyasi iktidarı ele geçirir geçirmez, en akıl almaz sebepler bularak, kılı kırk yarararak, kendilerince meşru kabul edilen yoldan mikroskopa seçebileceğimiz kadar küçük sapmaları takip ederek halkı baskı altında tutmaya başladı.

Belli bir doktrine kendilerini kaptırmış olanlara siyasi iktidar teslim edilecek olursa, zamanımızın “modern” devletlerinde de bu hadise aynen cereyan edecektir ve etmektedir.

Şimdi fikirlerin ve insan düşüncesinin kontrol altına alınması devri başlamış bulunuyor ve bu devir, ilmi tekniğin gelişmesine sıkı sıkıya bağlı olarak ilerlemeye devam etmektedir. Bütün çocukların devlet okullarına devam ettikleri bir yerde, devlet daireleri gençliğin zekâsını devletin ana görüşüne ve düşüncesine aykırı sayılan her türlü tesirden koruyabilecek durumdadırlar. Elde kâğıt bulunmadıkça herhangi bir şey basmak kabil değildir. Kâğıt ise devlet tekelindedir. Sinema ve Radyo yine devlet tekeli altındadır. Devletin tekeli altında bulunmayan yegâne propaganda ve yayın organı “fısıltı”dır: Kulaktan kulağa fısıldamak. Fakat çok geliştirilmiş bir “Ajan Sistemi” bu yegâne yolu da son derece sınırlı ve tehlikeli bir hale getirmiştir. Bir aile içinde anne ve babalar devlet aleyhinde bir çift söz sarfedecek olsalar, çocuklar bunu ilgili makamlara ihbar ederler. Bu onlara bir “vatan görevi” olarak öğretilmektedir. Böyle bir idarede hiç kimse en yakın arkadaşının kendisini polise jurnal etmeyeceğinden emin değildir. Gizli haber alma servisinde çalışan bir memur bile, işe yaramaz bir ajan durumuna düştüğü takdirde karısı ve çocuklarının tehlikeye düşeceğini bilmekte ve daima sıkıntılı bir vaziyette yaşamaktadır.

Bütün bunlar, hayâl mahsulü değil, her gün, her saat sayısız örnekleriyle cereyan etmekte olan gerçeklerdir. Esasen bütün “oligarşik idarelerde” başka türlüşünü beklemeye imkân yoktur.

Bir **Caligula** veya bir **Neron**’un canavarlıklarından söz edildiği zaman, bugün bile pek çok nisan deh-

şetle titrer, ürperir. Halbuki onların yaptıkları canavarlık, modern zalimlerin yaptıkları yanında hiç kalır.

Roma İmparatorluğunda, üst kademedeki idareciler gözden uzak tutulacak olursa, en zalim imparatorların idaresi altında bile, Roma'daki günlük hayatın akışı gayet normaldi. Caligula, sadece şahsî düşmanlarının kellelerini istemekle yetinmişti. (Auschwitz Kamplarında en ileri öldürme tekniği ve ilmî usullerinin kullanıldığını bilseydi, kim bilir Hitler'e ne kadar gıpta ederdi!), Neron, hainleri tesbit için bir ajan şebekesi kurmak üzere elinden geleni esirgemedi, fakat bir komplo veya ihanetin kurbanı olmaktan da kurtulamadı. Eğer çevresinde bir **NKWD** bulunsaydı, belki de rahat döşeginde ölür ve pek tantanalı bir cenaze töreni yapılırdı. İlmin, zalim idarecilere, despotlara getirdiği uğur ve bereket hakkında söyleyeceklerimiz işte bundan ibarettir.

Şimdi biraz da 'Oligarşik iktisad sistemi' üzerinde duralım.

19. yüzyıl başlarında, İngiltere'de böyle bir sistem vardı. O zamanlar bu sistemin ne derece berbat, ne kadar tiksindirici olduğunu Hammond'un kitaplarından okuyup öğreniyoruz. Bu sistem, toprak sahipleri ile fabrika sahipleri arasındaki mücadeleden sonra kaçınılmaz akıbetine kavuşmuştur. Bu mücadeleye büyük toprak sahipleri şehir işçilerini, fabrika sahipleri de köy ve arazi işçilerini destekliyorlardı. Mücadele sonunda, ziraat işlerinde çalışanlar hakkındaki kanunlar kaldırıldı, fabrikada çalışanlar için yeni kanunlar çıkarıldı. Bütün bunların sonucu olarak da asgari bir "Sosyal ve ekonomik adalet ölçüsünü" zaruri kılan "Demokrasi" üzerinde anlaşmış olduk.

Rusya'da aynı gelişme başka bir seyir gösteriyordu. Burada kendilerini proleteryanın temsilcileri olarak ilan etmiş olan kimseler idareyi ele geçiriyor, sürdürülen iç savaşlar sonunda bir "askerî diktatorya" kurmaya muvaffak oluyorlardı. Daha sonra, sorunsuz kuvvet tatbiki, bilinen sonuçlara doğru adım adım ilerliyordu. Ordu ve polis içinde yer almış olan idareciler sosyal ve iktisadi adalet ile hiçbir şekilde ilgilenmiyorlardı. Zaten açlıkla kıvranan köylünün elindeki mahsul asker gücü ile alınıyor ve milyonlarca köylü ölüme terkediliyordu. İşçiler grev ve kendi temsilcilerini serbestçe seçmek haklarından mahrum bırakılıyor, en düşük bir hayat seviyesi sürmeye mahkûm ediliyorlardı.

Bugün Rusya'da, bir subayın aylık kazancı ile, rastgele bir Rus vatandaşının aylık kazancı arasındaki uçurum, diğer Batı ülkelerindeki emsalleriyle kıyas edilemeyecek kadar büyüktür. Yüksek mevkilerde çalışanlar lüks içinde yüzerken, küçük müstahdem veya işçiler, 150 sene öncesinin İngiltere'sinde aynı işi yapanların düşük hayat seviyesi içinde sürünmektedirler. Fakat ne çıkar! O yine Cennet'te yaşayan mesut insanlardan sayılıyor!

Rusya'da "serbest veya hür" denilen çalışma sisteminin içyüzü de bambaşkadır: Buna, esir çalıştırma kampı veya zorla çalıştırma sistemi diyebiliriz. Bu sistemin kurbanları, tarif edilemeyecek derecede feci bir hayat sürmektedirler. Çalışma süresi son derece uzun, buna karşılık beslenme imkânı son derece kıttır. Kutup bölgelerine yakın yerlerde yaşayanlara verilen ve bir yıl taşıyacakları elbiseler, İngiltere'nin yaz aylarında bile giyenleri üşütecek kadar kifayetsizdir. Erkek ve kadınlar geceyarılarında yataklarından kaldırılıp tutuklanmaktadır. Muhakeme usulû diye bir şey yoktur,

çok defa dâva açmaya lüzum görülmeden ceza tatbik edilmektedir. İnsanlar durup dururken ortadan kaybolmakta, kaybolanları arayanlara cevap bile verilmektedir. Sessiz sedasız ortadan kaybolan bu insanlar Kuzey Sibiryâ'da soğuktan, fazla çalışmaktan, beslenme yetersizliğinden ölüp gitmektedirler. Fakat bu durum, resmî devlet dairelerinin umurunda bile değildir. Zira daha geride, yığınla "yedek" mevcuttur! Bu korkunç sistem hızlı bir şekilde büyümeğe devam ediyor. Zorla çalıştırılanların sayısını bilmek mümkün değildir, ancak tahmin edilebilir. Bazılarının iddialarına göre erkek neslin % 16'sı bu feci durumun kurbanıdır. Diğer taraftan, bu konuda söz ve yetki sahibi bulunan bütün makamlar (Sovyet hükûmeti ve hükûmet üyelerinin dostları hariç olmak üzere) bu nisbetin en az % 8 olduğu hususunda müttefikler. Çok sayıda kadın ve çocuğun da aynı durumda olduğu muhakkaktır. Fakat bu feci hayata mahkûm kadın ve çocukların sayısı erkeklerinki kadar kabarık değildir.

Sovyet makamları bu cebrî çalıştırma usulünden fazlasiyle memnundur. Çünkü bu yol kendileri için son derece iktisadidir ve bu sayede, kendi tabirlerince, "hür" işçilerin baskı altında tutulmaları mümkün olabilmektedir. Bu sistem ortadan kaldırılmazsa, devamlı olarak büyüyüp genişleyerek devlet memurları, polis ve ordu hariç, bütün halk kütlesini yutacak bir mahiyet arz etmektedir. Fakat Bolşeviklerin bakış açısından bu sistem son derece büyük faydalar sağlamıştır. Zira bu sistem sayesinde Baltık Denizi ile Akdeniz arasındaki kanalın inşası ve makine karşılığında kereste ve odun ihracının yapılması mümkün olmuştur. Ayrıca silâh sanayii için bol miktarda iş gücü sağlamıştır. Bu yolla el-

de edilen silâhlar vasıtasıyla kurulan terör, her türlü şikâyet ve hoşnutsuzluğun dile gelmesini önlemiştir. Fakat bütün bu yapılanlar, gelecekte yapılması düşünülenler yanında bir hiçtir. Atom enerjisinin yardımıyla (olmasa da böyle iddia ediliyor) bugün boşu boşuna Kuzey denizine akmakta olan "Yenisey" nehrinin yönü değiştirilecek ve bu sularla Asya'nın merkezî bölgele-
rindeki büyük çöl münbit hale getirilecektir.

Fakat Rusya, bütün bu işler tamamlandıktan sonra da hâlâ küçük bir aristokrasinin zulmü altında inlemeğe devam edecek olursa, büyük kütle bu gelişmelerin sağlayacağı nimetlerden faydalanmak imkânından mahrum kalacaktır. Bütün bunlardan, günün birinde azab altında inleyen insanların sırtına basa basa, atom enerjisi kullanılmak suretiyle Kutup Bölgesindeki buz tabakalarının tamamen eritilmesinin veya Sibirya'nın kuzey tarafından şimal rüzgârlarını kesecek bir dağ zincirini meydana getirmenin mümkün olacağı sonucunu çıkartmak pek mübalâğa olmayacaktır. Diğer taraftan, artan nüfusu barındırmak için mevcut imkânlar yetersiz kalacak olursa, bunun yaratacağı sıkıntıyı ortadan kaldırmak için, büyük bir savaş yolu daima açıktır. Böyle olduğuna göre iktidarı ellerinde bulunduranlar, oturdukları koltuklarda rahat edebildikleri müddetçe, kölelerin mükâfatlarını yükseltmek ihtiyacını neden duysunlar?

Öyle sanıyorum ki, Sovyet Rusya'da meydana gelen bu kötü durumlar, ilmî tekniği vasıta olarak kullanılan sağlam hükûmetlerin bulunduğu ve kamuoyuna kontrol hakkı verilmeyen, şikâyet hakkı tanınmayan ülkelerde de, durum, derece farkı ile aynen meydana gelebilir. Bugünün hükümetleri, ilmî tekniğin sahneye

çıkışından önceki devirlere nazaran, çok daha dikta-
törce idareleri gerçekleştirme imkânlarına sahiptirler.
Gelişmiş propaganda usulleri onlar için belli bir inancı
yaygınlaştırmayı, kısaca "ikna"yı son derece kolay ha-
le getirmiştir. Toplantı yerleri ve kâğıt, kamuoyunun
elinde bile olsa, devlet eliyle yapılan propaganda faali-
yetine zıt propagandalar yapmak zordur. Tesir sahası
geniş güçlü silâhların mevcudiyeti de halk ayaklanma-
sını imkânsız hale getiriyor. **Modern bir devlet bün-
yesi içinde, ordunun oldukça önemli bir kısmı ta-
rafından desteklenmeyen bir ihtilâl veya hükûmet
devirme teşebbüsünün başarı kazanma şansı yok-
tur.** Buna mukabil hükûmetlerin orduyu kazanmaları,
tarafı hale getirmeleri mümkündür. Bunun için ordu
mensuplarına, işçininkinden üstün bir hayat standardı
sağlamak kâfidir. Ordunun kine nazaran işçinin hayat
seviyesini daha aşağı düşüren her adım, hükûmetler
için meselenin çözümünü kolaylaştırmaktadır. Böylece
bu sisteme has kusurlar, bizzat kendisinin daha daya-
nıklı hale gelmesini sağlamakta, yardımcı olmaktadır.
Dıştan gelecek herhangi bir müdahale gözden uzak
tutulursa, böyle bir sistemin çok uzun müddet varlığını
koruyacağı şüphesizdir.

İlmî tekniğe göre şekillenmiş topluluk hayatı, he-
nüz başlangıç safhasında bulunmaktadır. Bu itibarla
oligarşik idarelerin ileride ne gibi gelişmeler gösterece-
ği hususunda fikir yürütmek ve tahminlerde bulunmak
gereklidir, sanıyorum. Psikoloji ve fizyoloji ilimlerinin
ileride gösterecekleri gelişmeler sayesinde hükûmet-
ler, zamanımızın totaliter idarelerine nazaran, ferdin

düşünce hayatı ve kanaatleri üzerinde daha fazla tesir etmek imkânına sahip olacaklardır. Bir zamanlar Fichte, bir talebenin tıpkı hocası gibi düşünüp hareket etmesini sağlamak için, terbiyede serbest iradenin kaldırılması prensibini savunuyor, bu görüşü temsil ediyordu. Fakat Fichte'nin yazdığı devirler için bu, erişilmesi imkânsız bir ideal idi. Bu sebeple onun "en iyi" dediği bu sistem, bir Karl Marx'ı ortaya çıkarmıştır. Fakat geleceğin diktatör idareleri altında, böyle ters başarılar veya başarısızlıklar mümkün değildir. Çeşitli perhiz usulleri, ilâçlar, telkinler ve direktifler küçük yaştan başlayarak tatbik edilmek suretiyle, devlet dairelerinin istediğine uygun karakter, düşünüş ve inanış tarzına sahip nesillerin yetiştirilmesi mümkün olacak ve böylece, iktidarı ellerinde bulunduranları ciddî mânada tenkit etmek imkânı "psikolojik" olarak ortadan kalkacaktır. Bu şekilde özel bir itina ile yetiştirilenler gerçekte tamamiyle **"bedbaht bile olsalar"** kendilerini yine de mesud hissedeceklerdir. Zira, idare etmekte olanlar, mesud olduklarına onları inandırmışlardır.

İlmî hırs sahibi totaliter rejimler, bizlere son derece korkunç gelen işleri yapmaktan da çekinmezler. Naziler bugünkü Rus idarecilerinden çok daha ilmî usullerle çalışıyorlardı. Bu sebeple aşağıda bahsini edeceğimiz birtakım hunharlıklara girişebiliyorlardı. Bu hususta ortaya atılan suçlamalara göre –Fakat ne derece doğru oldukları hakkında bir fikrim yok– Naziler meşhur esir kamplarında topladıkları zavallı esirleri kobay yerine kullanarak üzerlerinde çeşitli tecrübeler yapmışlar ve bu arada bunlardan birkaçının feci azaplar çekerek ölümüne sebep olmuşlardır. Eğer Naziler iş başında kalabilmiş olsalardı, belki de, yukarıda izah

ettiğimiz gibi, ilmî usuller kullanarak istenilen tipten insan üretimine başlamış bulunacaklardı. Bu tarz ilmî usullerle insan üretimine başvurabilen her ülkenin, bir nesil sonra kendisi için pek çok avantajlar sağlayacağı muhakkaktır. Böyle bir sistemin çalışması sanırım şöyle olacaktır: Erkeklerin % 5'i, kadınların % 30'u sağlam bırakılıp, geriye kalanların tamamı kısırlaştırılacaktır. Üreme kabiliyeti sağlam bırakılan kadınların hepsi, 18 yaşından 40 yaşına gelinceye kadar çocuk doğurmakla vazifeli kılınacaktır. Çok defa, tabii üreme şekli yerine sun'i döllendirme usulleri tercih olunacaktır. Sağlam olanların, ihtiyaç duydukları zaman, genellikle kısırlaştırılmış bulunanlarla çiftleşmelerine izin verilecektir. Belli vasıflara göre damızlıklar da ayrılacaktır. Damızlıkların bir kısmı sırf kas ve fizik yapısı için, diğer bir kısmı da sırf "beyin" için elde bulundurulacaktır. Hepsinin sıhhatli olması gereklidir ve eğer "Oligarşi babası" olmak üzere ayrılmamışlarsa, daha doğrusu bunun için uygun bulunmamışlarsa, bunlar, beden veya kafalarından istifade edilen köleler haline sokulacaklardır. Çocuklar, doğumdan sonra, tıpkı Eflatun'un Cumhuriyetinde olduğu gibi, analarının elinden alınacak ve özel süt analar tarafından devlet kontrolü altında büyütülecektir. Böylece, insanların genetik usuller dahilinde seçilerek üretilmeleri sonucu olarak, idare edilenlerle idare edenler arasındaki kabiliyet farkları gittikçe büyüyecek ve bu gelişme, birbirinden tamamiyle farklı vasıflara sahip, apayrı iki insan türü haline gelinceye kadar devam edecektir. Artık, nasıl ki koyunlar etleri yeniyor diye teşkilatlı bir şekilde baş kaldırmazlarsa, bu zavallı Romalı esirlerin, bu "plebejer"lerin de, efendilerine karşı bir isyan hareketine kalkışmaları muhal olacaktır. (Aztekler yamyam oldukların-

dan, yemek için, yumuşak huylu, daha ehli olan yabancı bir kabileyi devamlı olarak ellerinde bulundurlardı. Zira Aztek'ler de totalider bir idareye sahipti...)

Eski Avustralya yerlilerinin Totem-Aileleri bugün bize ne kadar tuhaf geliyorsa, bu sisteme alışmış bir insana da bizim şimdiki aile yapımız öylesine acayip gelecektir.

Freud'un nazariyeleri değişikliklere uğrayacak veya tamamen yıkılarak yerine belki de Adler'in nazariyeleri geçecektir. İşçiler öylesine uzun zaman çalıştırılıp, öylesine az yedirilip içirilecek ki, uyku ve yiyecekten başka bir şey düşünmeye fırsat ve mecalleri kalmasın.

Aile mefhumunun yıkılması ve ne olursa olsun devlete bağlı kalarak hizmet etmek düşüncesinin tesiriyle, her türlü yumuşak his ve zaaftan mahrum hale gelmiş bulunan üst kademedeki idareciler tabakası, bir "tasavvufçu" bir "riyazat ehli" teslimiyeti içinde elde edilmesi için çalışılacak yegâne şeyin iktidar olduğu ve bu gayeye varmak için her türlü vahşet ve haydutluğun mubah olduğu düşüncesini benimseyerek hareket edeceklerdir. Böylece idare edilenler üzerinde çeşitli işkence usulleri denenecektir. Fakat insanlar zamanla bu işkence usullerine alışarak dayanıklı hale geleceklerinden dolayı, seyirci üzerindeki tesiri arttırabilmek için, gittikçe daha şiddetli, daha vahşi işkence metodlarının tatbiki konması zaruri olacaktır.

Bu anlattıklarımız çok kimseye, ustaca düzenlenmiş hayal mahsulü, korkulu bir rüyanın anlatılışı gibi gelecektir. Bu arada ben, ciddî olarak inandığım bir şeyi ifade etmek istiyorum ki o da şudur: Eğer geçirdiğimiz son büyük harpte Naziler zaferi kazanmış olsa-

lar ve daha sonra bir dünya hakimiyetini gerçekleştirebilselerdi, çok kısa bir zaman zarfında, yukarıda tarif ettiğim sistemi tıpa tıp aynı olmak üzere kurabilirlerdi. Bu sonuca erişildikten sonra artık Ruslar ve Polonyalılar "robot" olarak kullanılacaktı. Aradan biraz daha zaman geçip de durum iyice sağlamlaştırıldıktan sonra, Çinliler ve Zenciler de aynı işleme tabi tutulacaklardı. Buna karşılık diğer Batılı milletler, 1940-1944 yılları arasında Fransa'da tatbik edilen metodlarla, işbirliğine mecbur edilecektir. Ve bir kere bu metodlar 30 yıl tatbik edildikten sonra, Nazi devletinin ağına girmiş bulunan diğer Batılı milletlerde hemen hemen hiç başkaldırmak isteği kalmazdı.

İlmî usullerle yapılan bütün zulümleri engelleyebilmek için bir "Demokrasi"nin gerekli olduğu muhakkaktır, fakat bu da tek başına yeterli değildir. Bunun için, "İnsan Hakları" bilgisinin daha da hızlandırmış olduğu "ferd"e ve "fert hukukuna azami saygı" prensibinin, bu ölü vaziyetten kurtarılacak canlandırılması gereklidir. Mamafih, bu doktrin, yüzde yüz mânada kabul e şayan değildir. Zira, Bentham tarafından ifade edildiği gibi, **"İnsan hakları bir saçmadır, her zaman riayet olunacak hiç eskimez insan hakları, uzun sopaları bacak gibi kullanarak yürüyen bir saçmadır."**

Bununla beraber, bazen bir ferde karşı yapılan haksızlık, topluluğun faydasına olduğu zaman bir hak, adaletli bir hareket haline gelebilir. Fikrimizi daha açık anlatabilmek için bir misal verelim: Büyük zaferler kazanmış ve kuvvetli olduğu açıkça belli olan bir düşman, bir şehri yakıp yıkmaktan vazgeçmek için rehine-ler istediği zaman, böyle bir durum meydana gelir.

Karşı taraf şehri yakılıp yıkılmaktan kurtarmak için düşmanın istediği rehineleri vermek zorunda kalabilir. Bu gibi hallerde rehineleri vermek zorunda kalan idareciler değil, olsa olsa rehineleri isteyen ve almış olan düşman suçlandırılır.

İnsan hakları, genel olarak, çoğunluğun lehinde, çoğunluğun iyiliğine olan bir yüksek değerlendirme konusu, yüksek değer hükmü olarak kabul edilir ve böyle de olmak zorundadır. Fakat burada, çoğunluğun iyiliği için bir tek ferdin omuzuna hiçbir zaman yükletilmesine imkân olmayan bir haksızlığın varlığı da büyük bir önemle belirtilmelidir. Bu ana fikir son derece önemlidir. Zira şimdiye kadarki devlet idarecileri, bilhassa oligarşik rejimdekiler başta olmak üzere, bahis konusu vaziyette, insan hakları doktrininin tatbik edilemez olduğu fikrini benimseyerek hareket etmektedirler.

Totalitarizm, kendine has bir 'nazariye', bir de 'pratik' meydana getirmiştir. Pratiğindeki durum şöyledir: Devlet mekanizmasını —ön plânda ordu ve polisi— şu veya bu yolla ele geçirmiş bulunan belli bir grup veya zümre, böylece elde ettiği imtiyazlı durumu, en son damlasına kadar değerlendirmek, elde ettiği iktidarı azamî sınırına kadar genişletmek için, elinden geleni yapar. Her şey, diğerleri üzerindeki hakimiyetin azamî bir seviyeye ulaşması esasına göre düzenlenir.

Buna karşılık totalitarizm nazariyesindeki durum biraz başka türdür. Burada bütün davranışlara esas teşkil eden görüş şudur: Devlet, halk veya topluluğun saadet ve selâmeti, ferdinkinden tamamıyla ayrıdır ve bu saadetin, ferdin hisleri ve düşüncesiyle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. Bu görüş en başta Hegel ta-

rafından benimsenmiştir. Zira o, "Devlet"i çok yüceleştirerek bir topluluğun mümkün olduğu kadar "organik bir yapıya sahip olması" fikrini müdafaa ediyordu. Böylece, Hegel'in inancına göre, organik yapıya sahip bulunan topluluğun meydana getirdiği 'bütün' içerisinde bu "yüce varlık" (yani devlet) mündemiç bulunacaktı. Bu görüşün müdafaası da şöyle idi: İnsan, kendi içine kapalı bir sistem, yani bir organizmadır. Kendi içine kapalı bir sistem, bir bütün olduğu için kendisini meydana getiren organlardan her biri için ayrı bir saadet düşünülemez. Eğer bir başparmak ağrıyacak olursa, bu ağrıyı duyan sadece bir başparmak değil, bütün vücuttur. Şu halde, organik yapıya sahip bulunan bir toplulukta da saadet ve keder veya neşe ve acı, o organik bünyenin tamamı tarafından duyulur, yoksa bünyeye dahil bir tek organ tarafından değil.

Bu nazariyenin acayipliği, bir organizma olarak tek bir fertle sosyal bir organizma arasında benzetme yapılmasından ve bu iki ayrı mefhumun birbirine eş tutulmasından doğmaktadır. Zira bir hükümet, kendi başına varlık olarak, kendisini teşkil eden fertlerin aksine, his veya duygudan tamamiyle uzak bir yapıya sahiptir. O bir mağlubiyetten dolayı acı duymadığı gibi, zaferden dolayı da sevinç duymaz. Siyasi organizma herhangi bir şekilde yaralanacak olursa, bundan doğan acıyı bu organizmayı meydana getiren üyeler duyarlar. Buna karşılık bu organizmanın bütünü böyle bir vaziyet karşısında tamamiyle hissizdir.

Bir ferd organizmasında (ferdin vücudunda) ise durum bambaşkadır: Orada bütün acılar merkezî olarak hissedilir. Yani bütün acılar hükümet durumundaki bir merkez tarafından alınır. Eğer vücudun çeşitli kı-

sımları bir merkez tarafından alınmayan, ayrı ayrı acılar duysalardı, yani çevredeki organların acıları bir "merkezî-ben" tarafından idrak olunmasaydı, o zaman her bir organ için ayrı ayrı menfaat sözkonusu olur, el veya ayak başparmağının acısına önem verip vermemek hususunda karar vermek üzere, bir parlamento-nun varlığı gerekirdi. Durum böyle olmadığı içindir ki, fert bir "etik ünite" teşkil eder. Ne bir insan vücudunun parçaları, ne de fertlerden meydana gelmiş teşkilatlar aynı "etik önemde" bir mevki, bir üst durum elde edebilirler. **Bu topluluğun saadeti, topluluğu meydana getiren fertlerin herbirinin ayrı ayrı saadetlerinin toplamıdır ve organik topluluk anlayışının kabul ettiği gibi, yeni ve ayrı bir saadet değildir.** Bundan dolayı, eğer somut bir gerçek olarak, bir devletin kendi vatandaşlarınıninkinden ayrı bir saadet ve selâmeti bulunduğundan söz edilecek olursa, hakikatle bununla hükümetin veya idareci sınıfın saadet ve selâmetinin, devletin vatandaşlarınıninkinden daha önemli olduğu kastedilmiş demektir. Bu görüş ancak keyfî olarak hareket eden bir iktidar için kabule şayandır.

Tarif ettiğimiz biçimde bir "ilmî diktatorya"nın devamlı bir şekilde yaşayıp yaşamayacağı ve bilhassa bir "Demokrasi İdaresi"nden daha uzun ömürlü olup olmayacağı meselesi, yukarıdan beri yapmakta olduğumuz metafizik münakaşa ve tahminlerden çok daha önemlidir. Bu itibarla şimdi de kısaca bu mesele üzerinde duracağım.

Bir harbin böyle bir rejim için yaratacağı tehlike göz önünden uzak tutulursa, kanaatimce bu ters idarelerin istikrarlı ve devamlı olmamaları için hiç bir sebep mevcut değildir. Nitekim tarihte büyük sayıda esir

veya köle tabakasını istediği gibi kullanmış olan tam veya yarı medenî birçok ülkede, bu esirler sahiplerine, kelimenin tam mânasıyla bağlı kalmışlardır. İnsan tabiatında böyle bir sistemin devamlılığını imkânsız hale getirici bir gayret de mevcut değildir. Diğer taraftan, ilmî tekniğin gelişmesi, bir azınlığın büyük kütle üzerinde diktatörce hakimiyet kurmasını ve sağlam bir şekilde ayakta kalabilmesini, eskisine nazaran çok daha kolaylaştırmış bulunmaktadır. **Ekmek sepetini elinde tutan bir hükümet, polis ve orduya dayanabildiği nisbette, mutlak hakimiyet sahibidir.** Bu arada idareci durumundaki üst tabakayı bazı imtiyazlardan faydalandırmak suretiyle, bu kadroların devamlı surette sadık kalmaları sağlanır. İlmî tekniğe dayalı modern bir diktatörlüğün esareti altında inleyenlerin, içerden başlayacak ayaklanma hareketleriyle, nasıl olup da kendilerini boyunduruktan kurtarıp hürriyete kavuşacaklarını bir türlü tasavvur edemiyorum. Dışarıya karşı bir harp çıkması halinde ise, durum bir hayli başkadır. Bunu anlayabilmek için tabîî kaynaklar bakımından aynı imkânlara sahip iki ülke tasavvur edelim. Bunlardan birincisi idare bakımından bir diktatorya olsun, buna karşılık diğeri, ferdî hürriyetin hüküm sürdüğü bir ülke olsun. Böyle bir durumda, fert hürriyetine yer vermiş olan rejime sahip ülkenin, çok kısa bir zaman sonra, her türlü savaş tekniği bakımından, diktatörlükle idare edilen ülkeye nazaran üstünlük elde edeceği hemen hemen muhakkaktır. Nitekim Almanya ve Rusya örneklerinde, ilmî araştırma hürriyeti ile diktatörlüğün uzlaşmadığını canlı bir şekilde görmüş bulunuyoruz. Eğer Hitler, Yahudi fizikçilere karşı cephe almamış olsaydı, Nazi Almanyası rahatlıkla zaferi kazanabilirdi. Eğer Stalin Lysenko'nun nazariyelerinin ne

olursa losun kabul edilmesi için ısrar etmemiş olsaydı, bugün Rusya daha fazla hububat yetiştirebilecekti. Rusya'da, "nükleer fizik" bahsinde de aynı şekilde bir müdahalenin bahis konusu olması kuvvetle muhtemeldir. **Önümüzdeki on beş yıl zarfında bir harp patlak vermeyecek olursa, bu 15 yıllık devre sona erdiği zaman, Rusya ilmî savaş tekniği bakımından Batı ülkelerine nazaran çok gerilerde kalacaktır.** Bu gerileme de yine doğrudan doğruya diktatörlüğün bir neticesinden başka bir şey değildir. Yeryüzünde kuvvetli demokrasiler mevcut olduğu müddetçe, zaferin demokrasiye ait kalmaya devam edeceğine katiyetle inanıyorum. Bu sebeple, gelecek hakkında oldukça iyimser ümitler beslediğimi ifade edebilirim.

İlmî diktatörlükler kâfi derecede ilmî olmadıklarından çökmeye mahkûmdurlar. Belki işi daha ilerilere götürmemiz de mümkündür. Diktatörlükleri ilim sahasında geri bırakan sebepler, daha başka zayıf tarafların meydana gelmesine de sebebiyet verirler. Şöyle ki: Her yeni fikir, bir ihanet, bir yoldan sapma olarak şüphe altında tutulur. Bunun sonucu olarak böyle rejimlerde yeni fikirlere karşı intibaksızlık ve hazımsızlık vardır. İdareci zümresi kendisini kuvvetli ve emniyette hissettiği sürece tembelliğe meyillidir. Buna karşılık yüksek mevkilerde bulunan kimselere şahshi teşebbüs fırtatı verilecek olursa, devamlı surette bir "Saray İsyanı" başgöstermesi tehlikesi meydana gelir. Roma İmparatorluğunun son devirlerinde devamlı belâlardan biri, başarı kazanmış generallerin kendilerini kolaylıkla imparator ilân etmek şansına sahip olmalarıydı. Bu sebeple, başta bulunan imparator, başarılı generalleri astırmak için her zaman gizli bir gerekçeye

sahipti. Hadiselerin ispatlamış olduğu gibi, bütün bu kötü vaziyetler bir diktatörlük idaresinde kolaylıkla meydana gelebilmektedir.

Bütün bu sebeplerden ötürü, diktatörlüklerin ilmî topluluklarda devamlı olabileceğine inanmıyorum. Bu gibi rejimlerin devamlılıkları için bir "Dünya imparatorluğu" haline gelmeleri şarttır ve bu nokta ayrıca büyük önem taşımaktadır.

IV. BÖLÜM

İLMÎ TEKNİK VE DEMOKRASİ

“Demokrasi” zamanımızda iki mânalı bir mefhum halini almıştır. Elbe Nehrinin doğusunda “Keyfî hareket eden, polis kuvvetiyle takviye edilmiş bir askerî dikta rejimi”, mânasına gelir. Buna karşılık Elbe’nin batısında bu kavramın mânası kesin olarak belli olmakla beraber, aşağı yukarı şöyledir: “Asiller tabakası, suçlular ve akıl hastaları hariç tutulmak üzere, emredici siyasî iktidarın yetişkinler arasında eşit bir şekilde bölüşülmesi.” Burada “emredici” kelimesi yüzünden bu kavramın tarifi açıklığını biraz kaybetmektedir. Mese-lâ, İngiliz Anayasası, sadece bir noktası değiştirilerek, seçimlerin beş senede bir defa olmak yerine, otuz senede bir defa yapılması sağlanmış olsa, parlamento kamuoyundan öylesine ayrı bir hale gelir ki, artık böyle bir rejime “demokrasi” demeye imkân kalmazdı. Bir çok sosyalistler, demokraside “Siyasî kuvvetin eşit şekilde paylaşılması” yanında, “İktisadî kuvvetin de hesaba katılması”nı istemektedirler. Fakat bütün bu gibi verbal (lâfzî) meselelerin dikkatten uzak tutulması mümkündür. Zira işin aslı, kuvvetler arasında ir denge durumuna yaklaşma meselesidir. Ve bunun tabii neticesi olarak da, demokrasi, bu denge durumuna yaklaşmada, “bir derece meselesi” olmaktadır.

Demokrasi denildiği zaman, fertlere ve gruplara oldukça büyük ölçüde hürriyet tanınmış olması tasavvuru bir arada düşünülür. Bu tasavvurda, oldukça yakın bir zamana kadar demokrasiye hiç aykırı görülmeyen, "Dinî düşüncelerden dolayı takib" in yeri yoktur. "Hürriyet" kelimesinin 18. ve 19. yüzyıllarda anlaşıldığı şekliyle, artık tamamiyle doğru bir kavram olmaktan çıkmış olduğunu burada tesbit etmek gerektiğine inanıyorum. Bundan dolayı bu kavramın yerine "teşebbüs veya hareket sahası" tâbirini koymayı teklif ediyorum. Bu değişiklik teklifinin sebebi, bizzatihî ilmî cemiyet yapısının karakterinden doğmaktadır.

Demokrasinin, bir vakitler Fransız ihtilâlini yapanlarda veya bir Rosseau'da uyandırdığı heyecanı artık bizlerde uyandırmadığını itiraf etmek zorundayız. Fakat bu, demokrasinin başarıya ulaşmasının bir sonucudur. Zira, herhangi köklü bir değişikliğin veya bir reformun mücadelesini yapanlar, erişmek için çalıştıkları hedefi daima mübalâğa etmek eğilimi içinde bulunurlar. Bu sebeple, böyle bir hedefin taraftarları yeryüzüne bir cennet getireceklerini umarlar. Bundan dolayı da, bu elle tutulur ilerlemeler kaydedilmiş olsa bile, hayâlini kurdukları cennet gerçekleşmediği takdirde, uğradıkları hayâl kırıklığı da büyük olur.

XVI. Louis Fransasında bütün kötülüğün kaynağı olarak baştaki kiralı ve papazları görenler çoğunlukta idi. Bunun için kiralın kellesini koparıp papazları iltica etmeye zorladılar. Fakat bütün bu yapılanlardan sonra bekledikleri saadet gerçekleşmeyince, "kıralların kötü fakat imparatorların iyi" olduğu kanaatine vardılar.

Durum, demokrasi için de böyle olmuştur. Başta

Bentham ve onun ekolü olmak üzere, demokrasinin aklı başında bayraktarları, bu rejimin bazı belli kötülükleri ortadan kaldıracığını iddia ediyorlardı, bunda da tepeden tırnağa kadar haklı idiler. **Buna mukabli, başta Rousseau taraftarları olmak üzere, heyecanlı demokrasi hayranları, beklediklerini, erişemeyecekleri kadar yükseğe asmaktan kendilerini kurtarıyorlardı. Bu arada makul başarılar unutuluyordu. Sırf halkı fitneye düşürmek için vasıta olarak kullanılabilecek kötü durumları ortadan kaldırdıklarından dolayı, makul başarılar gözden uzak tutuluyordu.**

Bütün bunların neticesi olarak halk, demokrasiyi bir kölelik rejimi, bir esirlik ahlâkı (etik) şeklinde gösteren Carlyle'in komik tiradlarını ve Nitsche'nin hiciv dolu ateşli nutuklarını dinlemeye başlamıştı. Yine bunun için, bir çok kimsenin kafasında Demokrasinin "vatan-daş ideali" kayboluyor ve bir "kahramana tapınma" oturuyordu. **Kahramanlara tapınmanın pratik mânası ise doğrudan doğruya "Faşizm"dir.**

Kahramana tapma düşüncesi, "anarşik", "gerici" ve ilmî topluluk hayatına uyum kabiliyetinden mahrumdur. Komünizmde ise buna tamamiyle zıt olan bir eğilim vücut bulmuştur. Bu da aynı şekilde "antidemokratik"tir. Fakat çağımızın endüstriyel gelişmeleri ile bir ahenk teşkil edebileceğinden dolayı, büyük bir önemle ele alınarak incelenmesi gereken bir eğilimdir. Bahsini ettiğimiz bu zıt eğilim kısaca şöyle özetlenebilir: **Ne kahraman veya büyük adam, ne de küçük adam veya alelâde vatandaş önemlidir. Önemli ve esas olan, sadece teşkilât veya topluluktur. Böylece 'fert' sadece bir hiç haline gelmek-**

te ve sosyal teşkilâtların basit bir üyesi olmaktan ibaret kalmaktadır. Fertlerin üyesi bulunduğu bu sosyal teşkilâtların herbirinin "Sosyal güç veya toplum gücü"nın bir parçası olduğu söylenir. Ferde verilen bütün değer, böyle bir gücün bir organı, bir üyesi olmasındadır.

Böylece üç değişik felsefî istikamete ait, üç değişik "fert telâkkisi"ne gelmiş bulunuyoruz. Bizi üç değişik felsefî cemiyet anlayışına götüren bu birbirinden farklı üç "fert telâkkisi" şunlardır:

- a) Fert alelâde bir insandır.
- b) Bir kahramandır.
- c) Bir makinenin sadece küçük bir dişlisidir.

Bu üç tip fert anlayışından birincisi; **eski model Demokrasi**'ye, ikincisi, **Faşizm**'e, üçüncüsü ise **Komünizm**'e ait fert telâkkisidir.

Eğer Demokrasi'nin tekrar enerjik hamleler yapabilecek bir kuvvet haline gelmesi isteniyorsa, diğer görüşlerde doğru taraflar hesaba katılarak yeni bir "fert" anlayışına varılması zaruridir.

İçinde bulunduğumuz vaziyete göre, herbirimiz bu üç telâkkiden birinin içine giren bir fert durumundayız. Büyük bir şair olsak da, gıda maddelerinin vesika-ya tâbi olduğu bir yerde yiyecek almak üzere kuyrukta beklerken veya seçim sandığına rey atmaya giderken, basit bir insan, alelâde bir fert olmak durumundayız.

Hayatımız yeknesak bir cansıkıcılık içinde akıp

giderken, hepimiz için şöyle veya böyle, şu veya bu tarzda, bir “kahraman” olmak şansı vardır. Zira, her birimiz bir kimseyi boğulmaktan kurtarabilir veya (bu husustaki şansımız daha yüksektir) bir kahramana yakışır şekilde hayatımızı kaybedebiliriz. Diğer taraftan herhangi bir teşkilât veya grup içinde çalışırken (meselâ bir asker veya madenci olarak) bir makinenin dışı vaziyetindeyiz.

Bu meyanda işe karışan ilim bu dışının hareket sahasını genişleterek önemli hale getirirken **“kahraman” ve “alelâde insan”** durumunu tehlikeye sokmuş bulunmaktadır. Bunun için, **modern bir demokrasi avukatının vazifesi, bu tehlikeyi önleyebilecek bir siyasî felsefe sistemi geliştirmektir.**

İyi bir sosyal sistemde her fert aynı zamanda bir “kahraman”, bir “alelâde insan” ve bir “küçük dişli” durumunda olmalıdır. Fakat ne olursa olsun, “kahraman” ve “dişli” görünüşü silik hale gelmeli ve “alelâde insan”ın önemi daha artmalıdır. Böylece fert, bir “kahraman” olarak kendine has şahsî “teşebbüs - veya hareket sahası”na, “alelâde insan, basit vatandaş” olarak her türlü emniyet ve garantiye, küçük bir “dişli” olarak da fayda sağlayan bir “işyeri”ne sahip olacaktır. Fert anlayışı itibariyle bu üç tipten sadece birine yer vermeye çalışan bir milletin bu işte pek ileri gitmesi mümkün değildir. Eski Polonya’da (yani bölünmeden önceki Polonya’da) hemen herkes, hiç değilse âsiller zümresine dahil herkes, bir “kahraman”dı. Buna mukabil Orta Batıda (İngiltere ve Fransa) demokrasi tipi, “alelâde” insanların vatanıdır. Rusya’da ise Polit Büro’ya dahil olmayan herkes küçük bir “dişli”dir. Tek başına bu üç miseden hiç biri tatminkâr değildir.

Bu üç değişik fert anlayışı arasında, gerçi “dişli-fert” görüşü mekanik olarak işler vaziyette-dir, fakat bu üç anlayışın en berbadı, en tehlikelisi-dir. Bu küçük dişli'nin faydalı olması gerektiğinden söz etmiştik. Fayda getirsin ama, bu küçük “dişli - fert” görüşü niçin ve neye faydalı olacaktır? Bu küçük dişli” anlayışının ferdin “teşebbüs - veya hareket sahası” nın genişletilmesine faydalı olacağı iddia edilemez. Çünkü, ferde küçük bir “dişli” nazariyle bakan zihniyet, ferdi bir “kahraman” olarak kabul eden zihniyetin tam zıddıdır. Yok, eğer, vatandaşın saadet ve iyiliği için faydalı olacaksa, o zaman, makine insan hislerinin emrine verilmiş olur ki, bu da küçük “dişli” görüşünün terkolunması demektir.

Bütün bunlardan dolayı “dişli fert” nazariyesi ancak “makineye tapmak” suretiyle mümkün ve haklı hale getirilebilir. Artık o zaman makine bir istihsal vasıtası değil, nihaî hedef olur ve insanlar karanlık Arabistan gecelerinde fenerci esirlere dönerler. Makinenin imal ettiği şeye önem verilmez olur. (Bomba imalâtı için daha karışık bir mekanizmaya ihtiyaç olduğundan, gıda imalâtı yerine bomba imalâtına hız verilmesine rağmen...) Zira artık sadece makinadır önemli olan. Ve bu böylece ilerleyerek, bir gün gelir ki, insanlar doğrudan doğruya makinaya tapmaya başlarlar: **“Ey yüceler yücesi ve lûtfu bol olan makina! Bir kere günah işledik ve Sen'in yolundan, tıpkı kaybolmuş bir vida misâli, saptık... Asıl takmamız gereken somunları bir köşede unutarak, çeviremeyeceğimiz somunları vidalamak hatâsını işledik!.. Yazıklar olsun bize, yazıklar olsun! Biz artık iyi dişliler değiliz... vs.”**

Elbette böyle bir şey olmaz ve elbette makinaya

tapılması son derece iğrenç bir felâkettir. Aşırı hürmet ve tâzim konusu olarak makina, "modern bir şeytan" yerine konabilir. Ve makinaya tapınılması da modern bir "şeytancılık" yani "Yezidîlik"tir.

Ben bir Erewhon'lu⁽¹⁾ değilim ve makinanın ortadan kaldırılması veya yasaklanması fikrini müdafaa etmiyorum. Eski Mısırlılar boğaya taparlardı. Zamanımızda biz bunu saçmalık veya sapıklık sayıyoruz, fakat bunun için boğanın yok edilmesini veya yasaklanmasını istemiyoruz. Ben sadece makinanın "Tanrı" yerine konmasına karşıyım. Her şey mekanik olabilir, fakat "değerler, değer hükümleri" asla! Hiç bir siyasî felsefe bunu unutmamalıdır.

Fakat artık bu eğlendirici hayâlleri bırakarak, tekrar Demokrasi'ye dönmemizin zamanıdır.

Burada en önemli husus şudur: İlmî teknik, topluluk hayatını ve cemiyet yapısını daha "organik" hale getirmekte ve ferdi bir "dişli" vaziyetine getiren sahayı genişletmektedir. Eğer bu gidişin kötü neticelerinden sakınmak istiyorsak, bu gelişme sırasında ferdin bir "dişli" durumuna düşmesini önleyecek bir yol bulmamız zaruridir. Yani; **ferdin teşebbüs sahası teşkilât-
ların aleyhine olarak korunmaya çalışılmalıdır.** Fakat bu sırada ferdin "teşebbüs sahası" büyük kısmı itibariyle "siyasî" olmak vasfını muhafaza etmeli ve daha ziyade şu veya bu teşkilâta "tavsiyede bulunmak" mahiyetinde olmalıdır.

(1) Erewhon'lu: Samuel Butler'in meşhur bir romanı vardır. bu mizahî romanda makinaya şiddetle hücum edilir. Erewhon hayalî bir ülkedir. İngilizce "hiç bir yerde" mânasına gelen "Nowhere" kelimesinden bozularak meydana getirilmiştir. Yazar buna işaret ediyor. (İ.K.)

Ve bu ferdî "teşebbüs sahası"na dokunulmayacağına göre, yani fert bu saha içerisinde serbestçe hareket etmek imkânına daima sahip bulunacağına göre, her türlü teşkilâtın devamlı olarak "demokratik" usullerle idare olunması mecburiyeti doğacaktır. Fakat yalnız bu kadarı yeterli değildir. Ferde tanınan bu "serbest hareket veya teşebbüs sahası"nın öyle ayarlanabilmesi temin olunmalıdır ki, meziyet ve kabiliyetlere sahip herhangi bir şahıs, üyesi bulunduğu belli bir sosyal grubun üzerinde tesirli olmak şansına sahip olabilsin.

Seçmen kütlelerinin sayıca fazlalığı halen Demokrasiyi hedefine ulaştırmaktan geri kalmaktadır. Bunu anlayabilmek için, diyelim ki siz bir Amerikalı'sınız ve Başkanlık seçimleri ile ilgileniyorsunuz. Eğer bir senatör ve kongre üyesi bulunuyorsanız, seçimin neticesi üzerinde büyük çapta tesirli olmanız mümkündür, halbuki böyle bir sıfatınız olmadığı takdirde, bu hususta tesirli olma şansınız yüz binde bir gibi düşük bir seviyededir. Bununla beraber eğer bir mahallî politikacı olarak seçimlere katılacak olursanız, yapacağınız şey sandık başına gidip tek "oy"unuzu vermekten ibarettir. Ve bir tek kişinin seçimlere iştirak etmemesi veya oy vermemesinin bir başkanlık seçiminin neticesi üzerinde tesirli olacağını sanmıyorum. **Bütün bu sebeplerden dolayı Demokrasi'de de ferdin bu konudaki zayıflığı veya iktidarsızlığı, diktatörlüklerde görüldenden farksız bir durum arz etmektedir.**

İngiltere'de görünüş bu kadar feci değildir, çünkü orada, Amerika'da olduğu gibi, halkın tamamının seçmenlik ettiği bir seçim sözkonusu değildir. (1945 yılında desteklediğim bir aday 46 oy çokluğu ile seçimi ka-

zanmıştı.) Kendisine 24 oy temin etmiş olduğumu farzedecek olursak, hiç çalışmada bulunmadığım takdirde, neticenin tamamıyla değişik olacağı muhakkaktır. İş daha da ileri götürebiliriz. İşçi Partisi Meclis'te sadece bir oy farkı ile iktidarı elde etmiş olsaydı, bir tek adayın parlamentoya girmesini sağlamış olduğumdan dolayı, kolayca kendimi fazlasiyle önemli bir insan sayabilirdim. Fakat o zamanki vaziyete göre, sadece kazançlı tarafta olmak bahtiyarlığı ile yetindim.

Eğer her vatandaş mahallî politika ile daha fazla ilgilenmiş olsaydı, her şey değişir ve durum çok daha iyi olurdu. Bu da bir sürpriz teşkil etmezdi. Zira bugün için halkın birçok meseleleri "mahallî" olarak değil, doğrudan doğruya "merkezî" olarak çözüme bağlanır vaziyettedir. Fakat ne yazık ki, zamanımızda vatandaşlık şuuru ve gururu bu derece yüksektir.

Orta Çağda her şehir daha şatafatlı, daha süslü kiliseler yaparak, diğerlerinden üstün duruma geçmeye çalışırdı. Bugün bile hâlâ bu özentinin kalıntılarına rastlamaktayız. Stockholm'de yapılan son derece gösterişli Belediye Binası, bunun zamanımızdaki bir örneği olsa gerek. Buna mukabil İngiltere'deki büyük şehirlerin görünüşüne bakılırsa, İngiliz Belediyelerinde bu kanaatin hakim olmadığı neticesine varılabilir.

Endüstri kesiminde bir yığın köklü bünye değişikliği yapılması gereklidir. İngiliz İşçi Partisi uzun yıllar Demiryollarının devletleştirilmesi için mücadele etti. Ve İngiliz Demiryollarında çalışanların büyük bir kısmı da Partiyi bu konuda destekledi. Fakat bugün (1950)

Demiryollarında çalışanlardan yine büyük bir kısmı, Devletin özel bir şirketten pek farklı bir şey olmadığını anlamış bulunmaktadır. Zira Devlet, Demiryollarında çalışanlara özel şirket kadar uzak kalmakta, ancak onun kadar ilgi göstermektedir. Muhafazakâr Parti iş başına gelse herhalde sendikaların durumu yine düzelmeyecektir. Demek ki “devletleştirme” kusurludur. Bu kusurun ortadan kaldırılması için, demiryollarında çalışanlardan meydana getirilecek sınırlı bir “Özel Demiryolu İdaresi” gereklidir. Devletleştirmedeki eksikliği ortadan kaldıracak olan bu idare, demokratik seçimle, demiryollarında çalışanlardan teşkil edilmelidir.

“Federatif” yapıya sahip olan her türlü idarî sistemde, çalışma saatlerinin “iç” ve “dış” işler olarak bölünmesi prensibi hakim kılınmalıdır. Ondan sonra, bu federasyona dahil en küçük ünite halindeki gruplar kendi iç işlerinde serbest, dış işlerinde ise federasyona bağlı bulunmalıdır. Ancak en sonunda, federasyon da dış işlerinde serbest bırakılmamalıdır. Bunun için her federasyon daha büyük bir teşkilâtın parçası haline getirilmeli ve bu böylece ilerleyerek, âdeta bir “Dünya Hükûmeti” kuruluncaya kadar devam etmelidir, —ki en büyük teşkilât, hiç olmazsa şimdilik—, dış işlerde yine serbest olmamalıdır.

Tabîî, burada neyin “iç”, neyin “dış” mesele olacağı hususunda karar vermek basit bir iş değildir. Fakat bu husus, meselâ Amerika ve Avustralya’da, mahkemeler tarafından tayin olunabilir.

Bu prensip sadece coğrafi bakımdan değil, aynı zamanda, iş kolları itibariyle maddî olarak da yürütülmelidir. Yolların kötü ve seyahat vasıtalarının yavaş olduğu eski devirlerde, coğrafi vaziyet şimdikine naza-

ran çok fazla önem taşımaktaydı. Bugün ise, –bilhas-
sa bizimki gibi küçük bir ülkede– insanları oturdukları
yere göre değil de, çalıştıkları iş gruplarına göre bir
araya getiren sendika ve benzeri teşekküllere belli hü-
kûmet hizmetlerinin götürülmesi, artık hiçbir güçlük ar-
zetmemektedir. Bir endüstri dalının dış meseleleri,
meselâ gerekli hammaddenin temini ve yarı işlenmiş
imalâtın mikdarı ve fiyatının tesbiti gibi hususlardan iba-
rettir. İşte bütün bu gibi konularda, endüstri dallarının
serbest davranma hakları ellerinden alınmalı ve bunun
dışında kalan bütün diğer hususlarda tamamiyle ser-
best kalmaları temin olunmalıdır. Böyle bir sistem yü-
rürölğe girdiği zaman, fertler için şimdikine nisbetle
çok daha geniş “teşebbüs sahası” veya “serbest dav-
ranış boşluğu” meydana gelecektir.

Fakat, böyle olmakla beraber, gerekli olan her
yerde, bir “merkezî kontrol” mekanizmasının varlığı da
söz konusu olmalıdır. Harp zamanlarında bu sistemin
çok güçlkle işleyebileceği muhakkaktır. Bu sebeple,
gizli bir harp tehlikesi ortadan kalkmadığı müddetçe,
Devlet otoritesinin tesirinden uzak kalmak ancak çok
küçük ölçüde mümkün olacaktır. Bütün harpler, ön
plânda, devlet gücünün artmasının bir sonucudur.
Harp korkusu tamamiyle ortadan kaldırılmadıkça, her
şeyin ciddî bir durumda, ânî ve zecrî tedbirlerle ayar-
lanmasından kaçınmak da imkânsızdır. Şu halde, bü-
tün bunların istenilen şekilde gerçekleşmesi için, harp
korkusunun tamamen ortadan kaldırılması lâzımdır.
Bu da şimdilik pek mümkün görülüyor. Bununla be-
raber, yukarıda söylediğimiz tarzda bir “Dünya Hükû-
meti” tarafından zamanımızda hüküm sürmekte olan
“harp kâbusu”nun ortadan kaldırılmasından sonra na-

ıl bir dünya meydana geleceği hususunda fikir yürütmeye değer sanıyorum.

Bunun için, yukarıda anlattığımız “federalizm” den ayrı olarak, bu konuda istenilen neticeyi vermesi mümkün olan diğer bir usûl daha vardır. **Aslında devletin hakiki parçası oldukları halde, bir hayli bağımsız hareket etmek imkânına sahip bulunan bazı kuruluşlar halen mevcuttur. Meselâ, üniversitelerimiz, Royal Society, Britanya Radyosu ve Londra Liman Dairesi... gibi. Ancak, bu gibi kuruluşların sürütüşmesiz bir şekilde çalışabilmeleri, iç yapılarının cemiyetin yapısı ile uygunluk gösterip göstermemesi şartına bağlıdır. Zira, bir an için İngiliz Radyosu veya Royal Society’de komünistlerin çoğunluk durumuna geldiklerini farzedelim, bu kuruluşların sahip bulunduğu “muhtariyet”in parlamento tarafından derhal kırpıntıya uğratılacağı muhakkaktır.**

Fakat bugünkü vaziyete göre, bu kuruluşlar, geniş ve arzuya şayan muhtariyetlerinin safasını sürmektedirler. Tarihî üniversitelerimizin kendi saflarında görev almış komünistlere karşı takındıkları tavır itibarıyla, idaresinde ilim adamlarının söz sahibi olamadığı Amerika’daki üniversitelere kıyasla, çok daha “liberal” olduğunu, burada memnuniyetle belirtmek isterim.

Modern dünyamızda Edebiyat ve Sanatın durumu oldukça tuhaf bir manzara arz ediyor. Zira bu dalların temsilcileri, film seyretmek için sinemaya gittikleri zamanlar hariç, ilmî tekniğin seviyesinden hemen hemen tamamiyle habersiz, daha önceki devirlerin “ferdî hürriyet”i içinde kalmayı başarmış vaziyettedirler. Bu husus, sanatkârlardan çok yazarlar için geçerlidir. Bunun

sebebi, şahsî servet ve kazancın azaldığı ölçüde olmak üzere, sanatkârların, resmî veya resmî olmayan genel kuruluşların maddî desteğine daha çok muhtaç durumda bulunmalarıdır. Böylece onlar, geçim yüzünden ferdî hürriyetlerini biraz daha kaybetmek zorunda kalmaktadırlar. Ama, eğer bir sanatkâr açlık çekmeye razı ise, o zaman, elinden geleni yapmaktan onu kimse alıkoyamamaktadır. Böyle olmakla beraber, **yazar ve sanatkârlar, yine de oldukça güvensiz bir durum içindedirler. Hele Rusya'da çoktan beri "diplo-malı övgücüler" vaziyetine girmiş bulunuyorlar.** Mecburî çalışma sistemi yürürlükte olduğu için, üst kademedeki birkaç düzine "zat-ı şâhâne"nin özel izni olmadıkça, hiç kimsenin birkaç satır yazması veya bir iki resim çizmesi bile mümkün değildir. Bir kimsenin bir şey çizip birkaç satır yazabilmesi, ancak bazı sayın bayların özel izinlerine tâbi. Ben ise, bu "zât-ı şâhânelerin" estetik zevk ve san'at anlayışlarından katiyyen emin değilim.

"Canım - ciğerim" eski model "hürriyet anlayışı" maddî kıymetlerden çok daha fazla mânevî kıymetler için önemlidir. Bunun sebebi gayet basittir: Bir insanın sahibi bulunduğu mânevî kıymetler başka biri tarafından elinden alınamaz, buna karşılık maddî kıymetlerin durumu, bilineceği üzere, tamamiyle başkadır. Bunun neticesi olarak, eğer belli miktarda yiyecek maddelerinin fertler arasında paylaşılması zarureti hasıl olursa, normal olarak "adalet prensibi" ortaya çıkar. Fakat bu "adaletlilik" mutlak mânada bir eşitlik değildir. Zira

bir toprak işçisi ile bir yatalak hastanın gıda maddelerine olan ihtiyacı aynı değildir. Elbette bir toprak işçisi çok daha fazla yiyip içmek zorundadır. Bu bakımdan **“adaletlilik” hususunda en iyisi “herkese kendine düşen” veya “herkese kendi ihtiyacı kadar” prensibini kullanmak gerekir.**

Fakat burada, sosyalizmi reddedenlerin önemle üzerinde durdukları “çalışanları teşvik” meselesi karşımıza dikilmektedir. (Eğer herkes kendi ihtiyacı olanı veya kendine düşeni alacaksa, bir işçi niçin daha fazla üretimde bulunmak için gayret sarfetsin? Niçin daha fazla ve iyi çalışmaya kendini zorlasın?)

Kapitalizm’de bu “teşvik meselesi” açlık veya mahrumiyet korkusu ile, komünizmde ise şiddetli polis tedbirleriyle çözüme bağlanmaktadır. Sosyal Demokrasi ise her iki yolu da reddediyor. Fakat ben, tek başına vatan sevgisi ve heyecanının endüstriyi devamlı surette çalışır vaziyette tutmaya yeteceğine de inanmıyorum. Bu iş için, harp korkusu gibi korkulardan uzak kalınan normal devrelerde, elle tutulur bir şeyin mutlaka var olduğuna inanıyorum. Şahsî kanaatime göre, Sosyalizm’le, müşterek, yeni bir “kazanç veya kâr” görüşünde birleşmek gerekir. Meselâ bu şöyle olabilir: Her yıl sonunda devlet, yeni yıl içinde kömür cinslerinin her biri için ne fiyat ödemeye hazır olduğunu bildirmelidir. Buna karşılık kömür yataklarının işletme metodları tamamiyle endüstrinin kendine ait bir iş olarak kalmalıdır. Bu takdirde üretim metodlarında meydana gelecek her türlü ilerleme, “çıkarılan kömürde artış ve çalışan işçinin sarfettiği güç’te eksilme” şeklinde sonuçlanacak, artık eski kazanç telâkkisinin meydana getirdiği nahoş neticeler görül-

meksizin, yeni kâr görüşü devam ettirilebilecektir. Düzgün bir şekilde hesap tutarak, bu yeni kazanç görüşünün bütün kömür yatakları için geçerli olması sağlanabilir.

Yukarıda gördüğümüz gibi, maddî kıymetler bahsinde "adaletlilik" ve "teşvik" meseleleri doğmaktadır. Halbuki mânevî kıymetler için ne "adaletlilik", ne de "teşvik" problemi diye bir şey vardır. Burada sözkonusu olan sadece "imkânlar"dır. Ancak, tabîî ki, "hayatta kalmak", diğer bir ifadeyle "hayatın devam ettirilebilmesi" de "imkânlarla" kaimdir. Ve bundan dolayı da işin bu noktasında yine "maddî" kıymetler işe karışmaktadır.

Bununla beraber, **yaratıcı zekâyâ sahip insanlar ekseriyet itibariyle zenginliğe ihtiyaç duymayan, bu sebeple de mütevazı bir hayat sürmekle yetinen kimselerdir.** Ve eğer bu büyük insanlar Sokrates gibi, hayatının eserini tamamladıktan sonra idam edilecek olurlarsa, bunun hiç kimseye bir zararı da dokunmaz. Fakat, bu gibi büyük adamlar sağ oldukları sırada, resmî daireler tarafından vazifelerini yapmaktan alıkonulacak olurlarsa, bunun bütün insanlığa büyük zararları dokunur Aynı zarar, sadece birtakım ceza ve yasaklar yoluyla değil, devlete sadık davranışlardan dolayı mükâfatlandırmak gayesiyle, bu tip büyük zekâları "taltif madalyalarına" boğmak suretiyle de meydana getirilebilir.

İsyancılığın acı mayası olmaksızın, bir insan topluluğunun ilerlemesine imkân yoktur, fakat modern teknik isyancı olmayı gittikçe daha güç hale getirmektedir. Bu çok güç bir problemdir ve ideal bir çözüme bağlanabileceğine de inanmıyorum.

Amerika'da "siyasî bakımdan lekesiz" olmadıkça, bir ilim adamının atom fizikçisi olarak çalışması mümkün olmadığı gibi, Rusya'da rejimin yüzde yüz savunucusu olmadıkça ilim adamı olarak çalışmak hiç kabil olmamaktadır. Burada, gerek siyaset, gerekse bir ilim dalında vazife alabilmek için, tam bir "ilim ortodoksu" olmak en başta gelen şarttır. Rusya'da ilim sahasında "ortodoksluğun" mânası, Stalin'in acayip hikâyelerinin mahsulü birtakım peşin hükümleri aynen kabul etmektir. 18. Yüzyılda, borcunu ödemediği için icraya verilen bir zanaatkârın yaptığı iş sırasında kullanmak zorunda olduğu âlet ve vasıtalarından haciz suretiyle mahrum bırakılamayacağı hakkında kanun vardı. Halen de böyle bir kanunun var olduğunu zannediyorum. Fakat zamanımızda, bu gibi âlet ve vasıtaların değerlerinin milyonlarca liraya ulaşmış bulunduğu gözönüne alınacak olursa, bu hususta çok değişik bir durumun ortaya çıktığı düşünülebilir.⁽²⁾ Ortaya çıkan yeni durum 18. Yüzyılda bir zanaatkârınkinden tamamiyle farklıdır.

Dünyanın bugünkü manzarası içerisinde, herhangi bir devlet kendi atom fizikçisinden, rejime esas teşkil eden siyasî görüşe uygunluk bekleyecek olursa, bunun asla ayıplanamayacağına inanıyorum.

Eğer, vaktiyle, bir Guy Fawkes, "meslekî âlet" olduğunu iddia ederek kendisine "barut" verilmesini iste-

(2) Russell, zamanımızda ilim adamları ve teknisyenlerin son derece pahalı hale gelmiş bulunan teknolojik vasıtalarla şahsen sahip olma imkânsızlıklarına işaret ederek, bu gibi vasıtalarla ancak devletlerin sahip olabileceğini ve bunun neticesi olarak da, devletin şu veya bu sebeple hoşlanmadığı bir ilim adamı veya teknisyeni, çalışmak için kullanmak zorunda olduğu bu gibi vasıtalarla kolayca mahrum bırakılabileceğini kastediyor. (İ. K.)

miş olsaydı, Jacob I. idaresi haklı olarak böyle bir isteği reddederdi.

Zamanımızda bir atom fizikçisine karşı böyle bir tavrın takınılması için çok daha haklı sebepler vardır. Zira, devletler kelimenin gerçek mânasiyle "ateşle oynamasına izin verecekleri" kimselerden belli derecede emin olabilmek mecburiyetindedirler. Fakat, yukarıda bahsettiğimiz mânada –bilhassa Rusya'da olduğu şekliyle– bir ilim ortodoksluğu istemek hiçbir zaman haklı gösterilemeyecek bir harekettir. İlim sahasında, bir ilim adamının şahsî kabiliyetleri hakkında topluca fikir sahibi olmak, çok şükür, son derece kolay ve basit bir iştir. Bunun için ilim adamına, kabiliyetine uygun bir iş yerinde çalışabilmesi şansını vermek yeterlidir ve ayrıca bir "ilim ortodoksluğu" veya "ilim adamının ilmî düşüncelerinin, rejimin ana çizgisine uygunluğu"na göre tavır takınılmasına lüzum yoktur. Kanaatimce Batı Avrupa'da, oldukça iyi bir şekilde, bu prensibe uygun hareket edilmektedir. Bununla beraber bu prensip, sağlam bir tarzda garanti altına alınmamış vaziyette olduğundan, aniden meydana gelecek bir ilmî zihniyet neticesinde, hasır altı edilmesi tehlikesi de vardır.

Aynı meselenin Sanat ve Edebiyat'taki görünüşü daha başkadır. Bunun sebebi, bir taraftan, Devlet tarafından kurulması gereken son derece pahalı tesislerde çalışmaya ihtiyaçları olmadığı için bu dallarda çalışanların daha serbest, daha hür olabilmeleri, diğer taraftan, Sanat ve Edebiyat'la uğraşanların yaptıkları işin değerlendirilmesinin çok daha zor oluşudur. Nitekim daha eski ve yaşlı olan sanatkârlar ve yazarlar nesli, yeni ve daha genç olanlar hakkında hüküm verirken hemen hemen daima yanılırlar. Eski nesil, aşağı-

ğı yukarı her zaman, yenilerin çalışmalarını küçümser. Halbuki bu yenilerin meydana getirdikleri eserler daha sonraları herkesin takdirini toplar. **Bundan dolayı Académle Française ve Royal Academy gibi kuruluşlar, zararlı oldukları söylenemezse de, tamamiyle mânasız, tamamiyle lüzumsuzdur.** Herhangi bir yazar veya sanatkâr, yaşlanıp, eserinin büyük bir kısmını ortaya koymazdan önce, bir sanatkârın hakiki değerini tesbit etmek hususunda devlet tarafından kullanılabilecek bir metod da yoktur. Devlet veya topluluğun yapabileceği yegâne şey, sanat dallarında uğraşanlara çalışmalarında şans tanımak ve yaptıkları karşısında müsamaha göstermekten ibarettir. Resim yapabilmek iddiasıyla ortaya çıkan herkesin, ecüş bücüş çizgiler de çizse, desteklenmesi herhalde beklenebilir. Kanaatimce bu durumun yegâne çözüm yolu, sanatkârların geçimlerini uğraştıkları sanat dışında başka bir işten temin etmeleridir. Ve bu çalışma şekli, o sanatkâr, kelimenin gerçek mânasiyle bir üstad olduğunu ortaya koyuncaya kadar devam etmelidir. Sanatla uğraşanlar kendilerine az ücretli yarım günlük bir iş bulmalı ve bu işten elde ettiği düşük gelirle kıt kanaat bir hayat sürmeli, geriye kalan boş zamanını seçtiği sanat dalında kendi yaratıcı işine hasretmelidir. Bu yol takip olunurken ara sıra çok daha basit çözüm şekilleri de gerçekleşebilir. Şöyle ki: Meselâ bir tiyatro yazarı aynı zamanda aktör olarak, bir bestekâr ise aynı zamanda müzisyen olarak çalışıp geçimini temin edebilir. Fakat bütün bunlar sırasında, ne olursa olsun, bir sanatkâr kendi yaratıcı işini günlük mekanik yaşayışın tesirlerinden uzak tutabilmeli ve geçimini devlet dairelerince normal sayılan diğer bir işten sağlamalıdır. Eğer böyle yapmayıp da bir sanatkâr veya yazar gün-

lük maişetini doğrudan doğruya icra etmekte olduğu yaratıcı mesleğinden sağlayacak olursa, o zaman yaptığı çalışmaları anlayışsızlıkla karşılayan devlet daireleri, çeşitli şekilleriyle sansüre başvurabilirler. Ve bu şartlar altında devlet dairelerinden bekleyebileceğimiz azami iyilik, iyi bir eser meydana getirmiş olan bir insanın, yaptığı işten dolayı cezaya çarptırılmamasını ümit etmekten ibaret olabilir.

Ütopik hayaller genellikle, gerçeklerin üstesinden gelemeyen insanların safdillik eseri, afakî düşünceleri olarak nitelenir ve gerçekleşmesine imkân olmayan tasavvurlar olarak hakir görülür veya alaya alınırlar. Fakat zamanımızdaki hadiseler o derece hızla akıp gitmiş ve öylesine “utopi”lerin tesiri altında kalmıştır ki, bu gibi “utopik gayretlerin” mâna ve mânasızlığını münakaşa etmek için, bugün her zaman olduğundan daha fazla lüzum vardır.

Marks'ın “Utopistler”i alaya aldığı muhakkaktır. Ancak, bizzat kendisi bir “utopist” idi. Bunlardan Lenin kendi utopik hayallerini büyük ve kuvvetli bir ülkede tatbik mevkiine koyabilmek şansını bir defaya mahsus elde edebilen nadir bir utopisttir. Bununla Lenin, tarihte gözümüze çarptığı kadarıyla, Eflâtun'un “Filozoflar Kırkı” mefhumuna en yakın düşen bir sima olmuştur. Ancak bu teşebbüsün de istenilen neticeyi vermemiş olması, kanaatimce Marks ve Lenin tarafından işlenen entellektüel hatalardan dolayıdır. Her ne kadar bahsettiğimiz hatalar bu iki şahsiyetin diktatör karakterinden neşet etmişse de, mahiyetleri itibariyle “entellektüel” vasıftadırlar.

Batı Demokrasileri devamlı olarak –taraf-tarları ta-
rafından da olmak üzere– komünizme karşı “birleştiri-
ci ve heyecan verici bir düşünce”den mahrum olmakla
itham olunmaktadır. Bana kalırsa bu eksiklik karşıla-
nabilir. Bunun için “Demokratik Sosyalizm” düşüncesi-
nin, yukarıda izah ettiğim “Devlet ve topluluğun, kısa-
ca teşkilâtlanmaların, yeni baştan düzenlenmesi kav-
ramı”na tâbi kılınması gerekir. Böylece, söylediğimiz
tarzda değişikliğe uğratılmış bulunan devlet ve cemi-
yet bünyesi içerisinde, her fert: 1. “faydalı” olmalı; 2.
her türlü kötü kaderden mümkün mertebe korunmuş
bulunmalı; 3. diğer fertlere zarar vermemek şartıyla,
her türlü ferdî davranış, “ferdî teşebbüs veya hareket
sahası”na sahip bulunmalıdır.

Bu yaptığımız tekliflerden hiçbirisi mutlak, yani de-
ğişmez mânada değildir. Bir akıl hastası elbette “fay-
dalı” olamaz, fakat bunun için cezalandırılması da ge-
rekmez. Diğer taraftan, bir savaş halinde, 2. maddede
zikrettiğimiz “kötü kaderden korunma” imkânsız, hattâ
“kötü bir talihe uğramak” kaçınılmaz durumdadır. Bü-
yük çapta insanlık facialarının cereyan ettiği devreler-
de, en büyük bir sanatkar bile üzerinde çalışmakta ol-
duğu eseri bir yana bırakarak, yangına, ölüm ve veba-
ya karşı koymak için çaba harcamalıdır. Şimdi yukarı-
da üç madde halinde topladığımız isteklerimizi sırasıy-
le gözden geçirelim:

1. Burada eğer bir ferdin “faydalı” olmasından
bahsediyorsam, bununla ferdin devlet ve toplulukla
münasebet halinde olduğunu kastediyorum. Ve bunun
için de o ferdin, neye ve nasıl faydalı olacağı hususun-
da, devlet veya o ferdin bağlı bulunduğu teşkilât karar
sahibi olmalıdır. Şöyle ki: Bir kimse şair veya Hz.

İsa'nın yeryüzüne dönüşünü bekleyen bir Adventist ise, şahsen yapabileceği en faydalı işin, şiir yazmak veya vaaz vermek olduğuna inanabilir. Fakat buna karşılık, devlet ve topluluk bu konuda başka bir görüşe sahip ise, o zaman bu kimseler geçimlerini topluluk ve devletçe "faydalı" sayılan bir işde çalışarak temin etmeli ve şair veya din misyoneri olarak, arta kalan boş zamanlarında istedikleri gibi faaliyet gösterebilmelidirler.

2. Her türlü kötü kaderden korunmuş olmak veya ferdî güvenlik.

Lloyd George'un büyük günlerinden beri, "ferdî güvenlik" İngiliz sosyal kanunlarının en önemli hedeflerinden biri durumundadır. İşsizlik, hastalık ve yaşlılık cezalandırılmamalı ve aynı zamanda bu gibi hallerin bir ızdırap kaynağı olması da önlenmelidir. Devletin, çalışabilir durumda olan herkesten bir iş beklemek hakkıdır, ancak buna karşılık çalışmak isteyen herkesin geçimini —ister çalışabilsin, ister çalışmasın— temin etmek de yine devletin vazifesidir.

Fert güvenliğinin bir de son derece önemli olan "hukukî cephesi" vardır. Şöyle ki: Mahkeme kararı veya meşru bir hukukî gerekçe olmadan hiç kimse tevkif olunmamalı ve şahsî mülkiyet hakkından mahrum edilmemelidir.

3. Ferdî hareket veya teşebbüs sahası. Bu da gerçekleştirilmesi oldukça zor, fakat önemi hiç de küçümsenmeyecek bir kavramdır. Zira, yukarıda izahını yaptığımız "faydalılık" ve "güvenlik" sosyalist nazariyenin ana temelini teşkil eder, fakat bu "ferdî davranış sahası" veya "ferdî hareket sahası" olmadıkça, sosyalist cemiyet yapısının hiçbir değeri yoktur.

Eflâtun'un "Cumhuriyet" ve Moor'un "Utopia" adlı eserlerini gözönüne alarak, —ki bunların ikisi de sosyalist görüşe uygundur— bu eserlerde tarif edilen rejim altında yaşamak zorunda kaldığımızı farzedelim. Yapa-
cağımız şey, herhalde, can sıkıntısından intihara kal-
kışmak veyahut da isyana yeltenmek olurdu. Ferdî gü-
venliğin ne olduğunu hiç tadmamış bir insan, böyle bir
vaziyetin yeterli olduğuna inanabilirdi. Fakat, gerçekte
ferdî güvenlik, —eğer dağcılıktan bir misal kullanacak
olursak— çok daha tehlikeli tırmanmalara başlangıç
durumunda olan bir tırmanma noktasıdır. Zira, macera
ve tehlike hırsı insan tabiatına sıkı sıkıya kök salmış
bulunmaktadır. Ve eğer bir devlet idaresi ve cemiyet
bünyesi bu hususu hesaba katmadan hareket edecek
olursa, uzun müddet devamlı olamaz.

Bu itibarla, herkesten iş bekleyen, buna karşılık
herkese "güvenlik" temin eden ilmî ve demokratik
esaslar dahilinde gelişmiş bir devlet yapısı, daha kötü
nizama sahip bir dünyada, mümkün olabilecek bazı
"ferdî teşebbüs veya ferdî serbest davranış" şekillerini
ya imkânsız kılacak, ya da doğrudan doğruya yasak-
layacaktır. Bu söylediğim hususun mahiyet ve önemi-
ni anlamak için, aşağıdaki tarihî misali göz önünde tut-
mak yeterlidir:

Bundan seksen yıl kadar önce (şimdi 143 yıl ön-
ce) Vanderbilt de Jay Gould adlarında iki kişi Pennsyl-
vania Eyaleti'ndeki Erie Demiryolları üzerinde, aynı
anda hak iddia etmişlerdi. Her ikisinin elinde, Erie De-
miryollarında ne nisbette hak sahibi olduklarını ispat
etmeye yeterli birer matbaa ve istedikleri kararı çıkar-
maya hazır ahlâken düşük hakim vardı. Bütün bunlar-
dan ayrı olarak, her biri bu konuda, kullanılabilecek te-
kerlekli vasıtaların bir kısmına da sahip bulunuyorlar-

dı. (vagon, lokomotif vs.). Bu şartlar altında her ikisinin Erie Demiryolları üzerindeki hak iddiaları gittikçe kızışarak nihayet günün birinde demiryolunun bir ucundan "bu hak sahiplerinden birine ait olan" bir tren, diğer ucundan ise "öteki hak sahibine ait olan" diğer bir tren harekete geçti. Neticede iki tren yolun orta noktasında karşılaştılar. Her iki trenin vagonları taraflar hesabına çalışan kiralık haydutlarla dolu idi. Arada altı saat süren çok çetin bir silâhlı çatışma oldu. Tabîî bütün bu olup bitenler Vandertbilt ve Jay Gould'u olduğu gibi, bu işte çalışan kira ile tutulmuş gagsterleri de bir hayli eğlendirmişti. Hattâ, olup bitenleri bütün Amerikan halkı da eğlenceli bulmuştu. Durumdan şikâyetçi olanlar sadece bu iki trene yolcu olarak binmiş olanlardı. Ben dahi olayın hikâyesini okuduğum zaman bir hayli gülmüşüm. Bununla beraber hemen herkes olup bitenleri bir skandal, tam mânasiyle bir rezalet olarak da niteliyordu. Zamanımızda bu "neşelenme ihtiyacı" çok daha insafsız ve duygular için daha az tatmin edici olmakla beraber, hidrojen ve atom bombasının yapılmasıyla giderilmektedir. Eğer bir gün sulhun bütün dünyada hakim kılınması isteniyorsa, insan tabiatına derin bir şekilde kök salmış bulunan bu "macera ve tehlike merakı"nı "sulh düşüncesiyle" birleştiren, daha az tehlikeli ve daha az tahripkâr olan bir yol bulunması ilk plânda zaruridir. Bunun çözüm yolu, kuvvet ve zora başvurmadan hal yolu getiren münakaşa ve çekişmelere fırsat verilmesidir. Demokrasinin en büyük meziyetlerinden biri budur. Sosyalizm ve kapitalizmden nefret eden biri, bay Attlee veya Churchill'i öldürmek zaruretini duymayacak olursa, istediği gibi seçim nutukları söyleyerek nefret ettiği fikrin aleyhinde bulunabilir. Yok, eğer bununla yetinmeyecek olursa, bizzat

mebus olarak parlamentoya girebilir. **Eski “liberalist hürriyetler” mevcut olmaya devam ettiği müddetçe, herkes kendisini (lehte veya aleyhte) heyecana getiren her konuda propaganda faaliyetine başvuru-
rabilir. İnsanların pek çoğunda bu meşgale, her in-
sanda mevcut olan “dövüşme veya mücadele iç-
güdü”nü tatmin etmek hususunda, yeterlidir.**

Buna karşılık, sanatkâr ve yazarlardaki gibi, mahiyet itibariyle “mücadeleci veya dövüşçü” olmayan “yaratıcı” insiyaklar diğerleri gibi kolayca tatmin olunamazlar. Sosyalist rejime sahip bir ülkede bu insiyakların meydana getirdiği önemli problemin yegâne çözüm yolu, sanatkâr ve yazarlara, boş zamanlarını istedikleri gibi kullanabilmek imkânının verilmesidir. Bu, hakikaten yegâne çözüm yoludur. Zira bu gibi çalışmalar, zaman zaman son derece önemli olabildikleri halde, devlet tarafından sanatkâr ve yazarların yaptıkları işlerin lüzumsuzluğu veya bir deha eseri oldukları hakkında hüküm verilmesi mümkün değildir. Bu sebeple **böyle işler ne plâna, ne de kontrola tâbi tutulmalıdır.**

Bir insanın bütün ömrünün bir parçası, —belki de en önemli parçası— tamamiyle o kimsenin kendi tasarrufuna terk olunmalıdır. Çünkü: **HER ŞEYİN BİR SİSTEM HÂLİNİ ALDIĞI, HER ŞEYİN “SİSTEM” DEN İBARET BULUNDUĞU BİR YERDE, FİKİR VE RUH BAKIMINDAN, “ÖLÜM” HAKİMDİR.**

V. BÖLÜM

İLİM VE SAVAŞ

Tarih boyunca ilim ve savaş, gittikçe artan bir şekilde, karşılıklı münasebet halinde bulunmuşlar, birbirleriyle iç içe olmuşlardır.

Bu gelişmenin başlangıcını İ.Ö. 212 yılına götürebiliriz: Archimides, amcazadesi Syrakusa hükümdarı sitelerini Romalılara karşı müdafaa ederken, ona yardım etmişti. Romantik ve efsanevî bir uslûpla kaleme alınmış olan Plutarch'ın "Marcellus'un Hayatı" adlı eserinde, Archimides tarafından yapılan savaş âletlerine dair mufassal bir rapor yer alır:

"Savaştan önce:Kıral Hiero, kuşatmaya maruz kaldığı zaman kullanılacak âlet ve makineler yapmasını Archimides'e emretmişti. Gerçi yaşadığı devir bir "sulh bayramından farksız olan bu barışsever hükümdar, böyle şeyleri kullanmaya hiç ihtiyaç duymamıştı. Fakat Romalılar Syrakusa'ya saldırınca durum değişti ve Archimides'in yaptığı makineler Syrakusa'lılar için büyük fayda ve üstün başarılar sağladı."

"Syrakusa kuşatıldığı zaman: ... Archimides yaptığı savaş âletlerini çalıştırmaya başlar başlamaz, bütün eli silâh tutanlar, karşısında hiç bir şe-

yln kâr etmediği, büyük bir gürültü ve görülmemiş bir hızla yağmaya başlayan taş ve ateş yağmuru karşısında, korku ve dehşete kapılıp sindiler. Gemiler, su üzerinde yüzen kalas parçaları veya bounuzlar gibi surlara yükleniyor, fakat karşılaştıkları tazyik karşısında ya sulara gömülüyor, ya da, kır-langıç gagası tarzındaki iri kıskaçlar tarafından burunlarından yakalanıp ön tarafları havaya kaldırılıyor, kıçlarından suya dalıyorlar veya sivri kayalara çarparak paramparça oluyorlardı. Zaman zaman bir geminin sudan tamamiyle havaya kalktığı, sağa sola sallanarak içindeki mürettebatı silkelediği, iyice boşalan teknenin kayalara çarptığı veya, kanca-dan kurtulacak olursa, döne döne suyun dibini boyladığı görülüyordu...”

Fakat bütün bu üstün teknik imkânlarla rağmen Romalılar zaferi kazandı ve bu teknik mücadelenin yaratıcısı olan Archimides, basit bir Romalı piyade eri tarafından katledildi. Roma İmparatorluğunu o zamanki azametine ulaştırmış ata yadigârı eski silâhlarla mücehhez askerler tarafından, bu uzun saçlı ilim adamının yarattığı son model teknik hilelerin alt edilmiş olduğu tesbit edilince, taş yürekli Romalı generallerin duyduğu engin heyecanı tasavvur etmek zor değildir.

Fakat sonraki devirlerde ilmî tekniğin savaşlarda da son derece büyük rol oynadığı görülmektedir. Bu cümleden olarak “Grek ateşi” adıyla bilinen silâh, asırlar boyu Bizansın varlığını korumuştur. Daha sonra topçu bataryaları feodal sistemi yıkmış, İngiliz okçu birliklerini ortadan kaldırmış ve nihayet bir “Jeanne d’Arc” efsanesinin ortaya çıkmasına âmil olmuştur.

Rönesans’ın büyük zekâları iktidar sahiplerine,

harp sırasında önemli olabilecek maharet ve marifetlerini ikram etmeyi âdet edinmişlerdi. Nitekim meşhur ressam Leonardo da Vinci, Milano dükası nezdinde bir iş edinmek istediği zaman, Düka'ya, istihkâm ve kale inşasında şahsen yaptığı en son buluş ve yeniliklerden bahseden çok uzun bir mektup yazmış ve mektubun ancak en son cümlesinde "birazcık da resim yaptığından" bahsetmişti. Neticede istediği işi temin etti. Ama ben düka'nın en son cümleyi okumuş olduğundan emin değilim.

Galile ise, Toskana Dükasının emri altında çalışmak için harekete geçtiği zaman, top mermilerinin atış eğrilerinin hesaplanmasındaki ustalığına güveniyordu. Nihayet Fransız ihtilâli sırasında kafaları giyotin altında koparılmaya kıyılamayan bazı önemli kimseler, hayatlarını ilim adamı oluşlarına ve silâhlanmadaki rollerine borçludurlar. Bunlara zıt düşen bir tek örnek biliyorum: Kırım Savaşı sırasında meşhur ilim adamı Faraday'a zehirli gazlar hakkında bir rapor getirirler ve fikrini sorarlar. Faraday verdiği cevapta bunun "kabili tatbik olduğunu", ancak "insanî sebeplerden ötürü reddedilmesi gerektiğini" bildirir. O, bu rahat günler içinde kanaatini kabul de ettirebiliyordu. Heyhat! Artık bunlar çok gerilerde kalmıştır.

Diğer taraftan, Kinglake, şövalyeler çağının romantik uslûbu içinde, Kırım Harbini hâlâ övebilmekteydi.

Zamanımızın savaşları ise bambaşka bir çehreye bürünmüştür. **Muhakkak ki eski devirlerdeki gibi kahramanca ölmesini bilen subaylar ve cesur insanlar hâlâ vardır, fakat artık bunların eskisi kadar büyük değer ve rolleri yok. Zira bugün, bir atom**

Âlîml, tabur tabur piyadeden daha çok ve büyük değer taşımaktadır. Ve, yepyeni ilmî imkânların işe karışması bir yana, —harplerde zaferi kahraman ordular değil, artık ağır sanayi tayin etmektedir— bu hususta, Pearl Harbour'dan sonra Amerikalıların kazandığı büyük başarıyı gözönünde tutmak kâfidir. Japonlar, şimdiye kadar hiçbir milletin göstermediği bir kahramanlık gösterdiler, fakat buna rağmen, Amerikan savaş endüstrisinin üretim gücü karşısında yine de mağlûp oldular.

Modern milletler herhangi bir harbi zaferle sonuçlandırmak için, artık heyecana değil; çelik, petrol ve uranyuma güvenmek zorundadırlar.

Modern harpler, hiç değilse bugüne kadar, daha az ilmî olan devirlerdeki kadar insan hayatına mal olmamış bulunuyorlar. Bunun sebebi, silâhların öldürücü tesirlerinde meydana gelen artışın, tıp ve hijyen ilimlerinde meydana gelen ilerleme ile telâfi edilmesidir. Zira, oldukça yakın bir zamana kadar, bir veba salgını, kuvvetli bir düşmanın hücumundan daha çok insan kaybına sebep olabiliyordu. Nitekim, Senaherib kudüs'ü kuşattığı zaman, 185.000 kişilik ordusu bir gece içerisinde vebadan ölmüştü. Bu olay, "Kıralların Kitabında (bölüm XIX, sayfa 35'de) şöyle kaydediliyor: "Ve, sabahleyin doğruldukları zaman, her tarafı cesetlerle dolu buldular."

Peleponez Savaşının seyri üzerinde de Atina'da çıkan veba salgını büyük çapta tesirli olmuştur. Kartaca ve Syrakusa arasında bir çok savaş yine veba salgınları yüzünden yarıda kalmıştır. Diğer bir misal de şudur: Barbaros, Lombardiya Beyliklerini tam kendine baş eğdirmeyi başardığı sırada çıkan bir salgın hasta-

lık yüzünden, hemen hemen ordusunun tamamını kaybederek Alp Dağları üzerinden çekilmek zorunda kaldı.

Bütün bu saydığımız harplerdeki ölüm oranları, asrımızın iki büyük harbindeki ölüm oranından çok daha yüksektir. Fakat bununla, geleceğin harplerinde de ölüm oranlarının bu iki büyük harpteki gibi düşük seviyede olacağını söylemek istediğim sanılmasın. (Bu husustaki fikirlerimi biraz ileride ifade edeceğim.) Burada esas maksadım, pek çok kimse tarafından gözden uzak tutulan şu gerçeği belirtmektir: İlim, harpleri henüz daha öldürücü, daha çok insan kaybına sebebiyet verici bir hale getirmiş bulunmuyor. Yani öldürücü ilmî savaşlar henüz sahneye konulmuş değildir. Buna karşılık zamanımızda harplerin meydana getirdiği facia ve felâketler büyük ölçüde artmış bulunuyor. Fransa 1792'den 1815'e kadar hemen hemen devamlı olarak savaş içinde kalmış, fakat bu uzun harp yıllarından sonra bile Fransız halkı, 1945 yılından sonra Orta Avrupa'yı saran korkunç ızdırap ve felâketlerin benzerine uğramamıştır. Bunun sebebi şudur: Modern bir millet, zaferi elde etmek için, endüstri öncesi devirlere nisbetle çok daha fazla organize hale gelmek, çok daha sert bir şekilde disipline olmak ve daha fazla sıkışmak zorunda kalmaktadır. bunun tabii neticesi olarak da, mağlûbiyet, Napolyon devrine nisbetle, milleti topyekûn daha büyük felâketlere uğratmakta, daha geniş sosyal yaraların meydana gelmesine ve moral çöküntüye sebebiyet vermektedir.

Mamafih bu hususta belli bir 'norm', muayyen bir esas koymak da mümkün değildir. Nitekim geçmişte bazı harpler, tıpkı 1. ve 2. Dünya Harplerinde olduğu

gibi, tahribata uğrayan bölgelerde medeniyet yıkıcı bir tesir göstermiştir. Meselâ Kuzey Afrika Roma hakimiyetindeki parlak seviyesine bir daha ulaşmamış, İran Moğollar'dan, Suriye ise Türklerden dolayı asla kendine gelememiştir.

Tarih boyunca devamlı olarak iki türlü harbin sözkonusu olduğunu söyleyebiliriz: Mağlûbiyete uğrayanların yok olmasına sebebiyet veren harpler ve sadece mağlûpların huzurlarını yok eden harpler.

Ne yazık ki, insanlık birinci grup harpler devrine doğru süratle yaklaşiyor görünmektedir.

Atom bombası ve nihayet Hidrojen bombası, ilmin insan hayatı için tehlikeli bir hale geleceği korkusunu yaratmaya başlamış bulunuyor. Önemli otoritelerin çoğu, bu arada Einstein, üzerinde yaşamakta olduğumuz gezegendeki hayatın toptan son bulması tehlikesine işaret etmektedirler. Fakat ben şahsen, en yakın harbin böyle bir görünüşte olacağı ihtimalinin doğru çıkacağına inanamıyorum. Bununla beraber büyük çapta bir harbin çıkmasına müsaade edilecek olursa, bunun doğru çıkması da pekâlâ mümkündür.

Şu halde, önümüzdeki 50 yıl zarfında, iki alternatifin sözkonusu olduğunu söyleyebiliriz: Bu zaman zarfında insanlık ya kendi neslinin tamamen ortadan kalkmasına izin verecek, ya da, bugün sıkı sıkıya bağlı bulunduğu ve son derece önem verdiği bazı hürriyetlerden vazgececektir.

Bunu daha açık ifade edelim: İnsanlığın yok olmasına varacak yolu nihaî olarak kapamak istiyorsak, en başta, kendimizi kâfi derecede kuvvetli hissettiğimiz zaman başkalarını öldürmek hakkından ve hürri-

yetinden vazgeçmek zorundayız. Fakat ne yazık ki, insanoğlunun, kendi neslinin yok olmasına varacak olan birinci yolu seçmesi ihtimali daha kuvvetli görünüyor. Kaderimizi, böyle bir yolu takip etmemeye ikna olunmamız tayin edecektir. Zira, her iki istikametinde de, (iki alternatifinde de) militaristleri vardır ve bunlar umumî bir felâkete yol açmaksızın "zaferi haklı olanın kazanacağı şüphesiz olduğu" inancı içinde hareket etmektedirler. Böyle olduğuna göre de, belki insanlığın son asırlarında yaşamaktayız. **Ve eğer bu acı netice doğru çıkarsa, insanlık kendi yok oluşunu ilme borçlu olacaktır?**

Buna karşılık, ikinci yol seçilerek insanlığın hayatının devamı isteniyorsa, insanoğlu kendi düşünce, his ve davranışlarında, çok köklü değişiklikleri benimsemek zorunda kalacaktır.

Asla! Hiç bir zaman! Ölüm esirlikten yeğdir!... gibi düşünceleri tamamiyle unutmak gerekecektir. Nefret edip hakir gördüğümüz, kendisine her türlü adaletsiz davranışı yakıştırdığımız "yabancılar" tarafından bize getirilen kanunlara boyun eğmeyi öğrenmek mecburiyetindeyiz. Burada, müşahhas bir misal üzerinde durmak faydalı olacaktır: Diyelim ki, Yahudiler ve Araplar, milletlararası bir otoritenin verdiği belli bir kararı kabul etmek durumunda kalsınlar. Milletlerarası otoritenin verdiği bu karar Yahudiler aleyhinde olacak olursa, A.B.D., başkanı, kendisinin bu kararı desteklemesi halinde, (meselâ) New York'taki Yahudi reylerinden mahrum kalacağı için, muhalif partinin seçimi kazanacağını hesap edecektir. Buna mukabil, milletlerarası otoritenin kararı Araplar aleyhine ise, o zaman da Müslüman dünya böyle bir kararı öfke ile karşılayacak ve

gayrimemnunlar tarafından destek görecektir. Fikrimizi daha fazla açıklığa kavuşturmak için başka bir misal alalım: Diyelim ki İrlanda, Ulster'deki protestan ahaliyi baskı altına almak istiyor ve bu yüzden taraflar arasında meydana gelen çekişmede A.B.D. İrlanda'yı, buna mukabil Britanya ise Ulster'i destekliyor. Böyle bir durumda tarafsız, milletlerarası bir otoritenin kararının yürümesi veya ayakta kalabilmesi mümkün müdür? Yahut, Pakistan ve Hindistan Keşmir meselesi üzerinde anlaşıyorlar ve bunlardan birini A.B.D., ötekini de Rusya destekliyor. Yine durum aynıdır. Elbette taraflardan herbiri için, kendi isteklerinin tahakkuku, bu gezegen üzerinde hayatın devam etmesinden çok daha önemli olduğu gün gibi aşikârdır. Öyleyse bu durumda, insanlığın hayatının devam edebilmesi için cıvılsız bir şans ve çok zayıf bir ümid bahis konusu olabilir. Bütün bunlardan dolayı, her türlü ilerlemeye rağmen insan hayatının devamı isteniyorsa, insanlık sahip bulunduğu ihtiraslarını tarihte eşi görülmemiş şekilde şiddetle frenlemek mecburiyetindedir. **İnsanlar “gayri âdil” veya “kötü” saydıkları kanunlar karşısında bile boyun eğmeyi mutlaka öğrenmelidirler.** En tabii haklarını istediklerine inandırılmış milletlerin, milletlerarası ve tarafsız bir daire, böyle bir hakkın meşru olmadığını söylediği zaman, buna tevazu ile boyun eğmeleri şart olmalıdır.

Bu söylediklerimin öyle kolay şeyler olduğunu ve mutlak surette gerçekleşeceklerini iddia etmiyorum. Fakat bütün bunlar olmazsa, topyekûn insanlığın yok olacağını ve bu yok oluşu ilmî ilerlemeye borçlu olacağımızı söylemek istiyorum.

Şu hâle göre, önümüzdeki elli yıllık devre zar-

fında, “akıl yolu” veya “topyekûn ölüm”den birini tercih etmek zorundayız.

“Akıl yolu” derken, milletlerarası bir tarafsız otorite tarafından çıkarılacak karar ve kanunlara itaat etmeye hazır olmayı kastediyorum. İnsanlığın “ölümü seçmesinden korkuyor, yanılmış olmayı can ve gönülden temenni ediyorum.

VI. BÖLÜM

İLİM VE DEĞER HÜKÜMLERİ (DEĞERLER)

Her devletin kendine uygun düşen bir ilimler felsefesi vardır. Newton ve çağdaşları nazarında ilmin gayesi, en yüce kanun yapıcısı olan Tanrı'nın varlığını ispat etmektir. İster Kâinattaki çekim kanunları, isterse İngilizler tarafından bulunan başka bir tabiat kanunu olsun, hepsinde kanun yapıcısı yüce Tanrının bir "hük-mü" söz konusu idi. Kopernikus'a rağmen, "insan", hâ-lâ, "Kâinatın moral merkezi" olarak kabul ediliyor ve Tanrı'nın Kâinatta birinci plânda gelen maksadı olarak biliniyordu.

Buna mukabil Fransız filozofları arasında daha radikal olanlar Kiliseye zıd durumda bulunduklarından dolayı, tamamiyle değişik bir görüşteydiler. Onlara göre, Kâinatta mevcut bulunan kanunlar için bir "kanun koyucu"nun varlığı şart değildi. Diğer taraftan insanoğlunun bütün davranışlarını izah için fizik kanunlar yeterli idi.

Bu iki nokta serbest iradenin inkârı ve materyalizme giden yolun başlangıcıdır. Bu filozofların görüşüne göre; **Kâinatın hiçbir mânası ve gayesi yoktur ve insan sadece geçici bir vak'adan ibarettir.** Bu düşüncenin sahipleri, Kâinatın sonsuzluğu kar-

şısında, Tanrı'ya inanmanın sökü� attığı hisler yerine, yeni bir çeşit tevazu içine gömölüyorlardı.

Bu görüş, Ledpardis tarafından yazılmış bir şiirde en güzel ifadesini bulmaktadır. Kâinat ve insan ihtirasları hakkında benim şahsî intibalarımı da en iyi şekilde dile getirmekte olduğı için, bu şiiri aşağıya alıyorum:

SONSUZLUK

*Daima sevdim şu çıplak tepeyi
Ve bakışlarımı uzak ufuklara gitmekten
Alıkoyan şu çalılar.
Oturup etrafıma baktığım zaman hayal ediyorum,
Sonsuz uzaklıkları ve insanüstü sessizliği...
Sonsuz bir sükûnet hüküm sürüyor.
Bu bitmez engellerin ötesinde.
Kalbim ürperişle titrerken,
Ağaçlar arasında fısıldayan rüzgârı dinliyorum.
Oradaki sonsuz sessizlikle kıyaslayarak
Buradaki sonsuz gürültüyü
Ve ebedî olanı düşünüyorum,
Ölmüş zamanları, şimdikini ve gürültüsünü...
Ve böylece sonu gelmez boşlukta
Kayboluyor düşüncem.
Ahh... ne tatlı bu denizde boğulmak...*

Fakat artık bunlar, modası geçmiş hislerdir. O vakitler ilmin gayesi “dünyayı idrak etmek” idi. Bugün ise, tekniğin kazandığı büyük zaferlerden sonra, ilmin gayesi, “dünyayı değiştirmek” olmuştur. Zamanımızda, pratik mânada, bütün A.B.D. ve Rusya'daki filozoflarca temsil edilmekte olan bu görüş, ilk olarak 1845 yılında Marx tarafından “Feuerbach'a karşı tezler” adı

altında ortaya konmuştur. Marx bu husustaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor: "İnsanın düşünce sahasında objektif bir hakikatin var olup olmadığı meselesi, nazarî değil, tamamiyle tatbikî bir meseledir. Hakikat, yani düşüncenin tesirliliğini ve geçerliliği, pratikle ispat edilmiş olmalıdır. Bir düşüncenin gerçek oluşu ve olmayışı hususunda 'pratik saha' dışında cereyan eden münakaşalar sadece **skolastik bir faaliyettir**. Filozoflar dünyayı sadece birbirinden farklı şekillerde izah etmeye çalışmışlardır. Halbuki yerine getirilecek vazife bu değildir, esas gaye dünyayı değiştirmektir..."

Teknik felsefe noktayı nazarından bu görüşü en açık bir şekilde geliştiren John Dewey olmuştur. John Dewey, herkes tarafından Amerika'nın en büyük filozofu sayılır. Bu felsefî görüşün bir 'pratik' bir de 'nazarî' olmak üzere iki yönü vardır. 'Nazarî' yönünde "hakikat" mefhumu daha ileri bir şekilde analize tabi tutularak, nihayet 'fayda' ile 'tam' vaziyete getirilir. Bu felsefî istikamet ortaya çıkıncaya kadar düşünce tarzı şöyleydi: "Sezar'ın rubikon Nehrini geçtiğine inanılıyorsa", hakikatte, Sezar'ın sırf Rubikon Nehrini geçmiş olduğu için 'geçtiğine' inanılıyordu. Halbuki burada zikrettiğimiz filozoflar bu düşünce tarzına karşı, 'Hayır! Bu düşünce tarzı yanlıştır' diyorlar. Zira onlara göre bir düşüncenin doğru olması, o düşüncenin zıddına nazaran daha 'faydalı' olması demektir. Burada "doğru" kelimesi, o düşüncenin kendi zıddına nazaran daha 'faydalı' olduğunun başka türlü ifadesinden ibarettir.

Buna karşı, tarihte uzun zaman ve her yerde, herkes tarafından "doğru" olarak kabul edilen hallerin, nihayet bir gün gelip "yanlış" olduklarının teslim edildiklerini, itiraz olarak serdedebilirim. Bu gibi hallerde, yu-

karıdaki görüşe göre, herkes tarafından kendi devri için 'doğru' bilinen hallerin, henüz bilinmeyen gerçeğe nazaran daha 'faydalı' hale gelmiş bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. İtirazımıza cevap teşkil eden bu izah, bir devirde, "gerçeğin ta kendisi" olan bir hâlin, başka bir devirde "yanlış" olmasıyla kolayca çürütülebilir. Nitekim 1920'lerde Troçki'nin Rus ihtilâline büyük çapta yardımcı olduğu "gerçeğin ta kendisi"dir. Buna mukabil 1930'larda bu tamamıyla "yanlış"tır.

Böyle bir görüşün meydana getireceği neticelerin neler olacağı George Orwell'in "**Bin dokuz yüz seksen dört**" adlı eserinde açık bir şekilde tasvir edilmiş bulunuyor.

Muhtelif yollardan giderek kendi ilmî desteğini bulan bu felsefî görüş çeşitli şekillere bürünür ki, bunların en başında ve en mükemmeli olarak Dewey tarafından geliştirilmiş olanı yer alır. Bu sebeple, bu düşünüş istikametinden söz ederken, ilk olarak Dewey'in fikirleri üzerinde duruyoruz. Dewey ilmî nazariyelerin zaman zaman değişikliğe uğradığına işaret ederek, bir nazariyenin ancak tatbikat sahasında "işler" olmasıyla "doğru" olabileceğini kaydediyor. Ve keşfolunan yeni deliller bir ilmî nazariyenin "işlemez veya geçmez" olduğunu ortaya koyunca da o nazariye terk olunur.

Dewey bu tarzda düşüncelerini ifade ettikten sonra, nihayet şu hükme varır: Her nazariye, bize hammaddeleri işlemek imkânını veren bir 'âlet'ten farksızdır. Zira o da her âlet gibi, bir işi yapmaya yarayıp yaramadığına göre (muayyen bir işin ifasına elverişli olup olmadığına göre) "iyi" veya "kötü"dür.

Böylece nazariyeler de tıpkı âletler gibi, bir yerde

"iyi", bir yerde "kötü" veya "işlemez" duruma gelebilirler. Bu misâle uygun olarak "işe yarar" olduğu müddetçe bir nazariyenin "doğru" olduğundan bahs olunur. Fakat burada "doğru" kelimesi bilinen mânada alınmalıdır. Bizzat Deney "doğru" yerine "ispatlanmış kesinlik" veya "ispatlanmış sarahat" tâbirlerini tercih etmektedir.

Bu görüşün ikinci kökünü "teknik" teşkil eder. Konuya girebilmek için şöyle bir soru soralım: Elektrik hakkında bilmemiz gereken nedir? Bu sorunun doğru cevabı şudur: Sadece o'nu kendi lehimize nasıl dizgin altına alabileceğimiz. Bundan fazlasını bilmeye çalışmak, faydasız metafizik tartışmalar içinde kaybolup gitmekden ibaret beyhude bir gayrettir. İlim'e hayran olmamızın sebebi, bizi tabiat üzerinde hâkim kılmasıdır ve bu imkân da ancak "teknik" vasıtasıyla meydana çıkar. İlmi bu suretle "tekniğe" inhisar ettiren bir tarif, sadece onun pratik ve faydalı taraflarını içine alarak, Ortaçağa ait bir yığın "hurda âlet" durumundaki bilgi ve münakaşaları bertaraf edecektir. Bu itibarla, yalnız tekniğe kıymet veren bir kimse, yukarıdan beri serdettiğimiz düşünceleri herhalde çok inandırıcı ve yerinde düşünceler olarak kabul edecektir.⁽³⁾

Pragmatizm'in, yukarıda saydıklarımızdan sonra, ikincisinden tamamiyle ayrılmasına imkân olmayan üçüncü kökü "iktidar" veya "kuvvet" isteğidir. Şöyle ki: İnsanlara zevk veren çeşitli arzular vardır. Bunları şöylece özetleyebiliriz: Duygulara dayanan bedenî zevk-

(3) Bütün bu açıklamaların 'Pragmatizm' adı altında toplanabileceğini pek çok kimse için kaydetmeye lüzum yoktur, sanırım. (i.K.)

ler veya nefsanî zevkler, estetik zevkler, düşünce zevki, şahsî merak ve eğilimler ve nihayet, iktidar ve kuvvetli olma zevki (aşkı)...

Her fertte, saydığımız bu ana zevk veya temayüllerden biri diğerlerine nazaran daha üstün duruma gelmiştir. Bunlar arasında en sonra zikrettiğimiz “iktidar aşkı” bir kimsede en başa geçtiği zaman, Marx’ın, “Dünyayı anlamak yerine değiştirmek gerektiği” düşüncesiyle birleşilmiş olunur.

Mevcut bilgi teorileri, ön plânda, düşünme veya tefekkür sevenler tarafından meydana getirilmiştir. —Şimdi bu tarzın yerine geçmiş bulunan taraftarları, buna “inzivaya çekilmiş rahip zevki” nazariyle bakıyorlar.—

“Mekanizm” insan iktidarını azamî derecelere ulaştıran bir vasıtaadır. Bu sebeple iktidar hırsı, ilmin bu yönüne karşı fazlasıyla ilgi duymaktadır.

İlimden beklenen sadece “iktidar” veya “kudret” olunca da, pragmatizmin getirdiği görüş bize aradığımız her şeyi verir ki, böylece diğer bütün lüzumsuz kalan teferruatlardan uzaklaşıp, vazgeçilir. Hattâ bu suretle istenilenden fazlası elde edilir. Zira, Polis’e tam mânasiyle hâkim olunduğu zaman, gerçekleri değiştirmekle bir “ilâh”ınkine eş kudrete sahip olunur. Gerçi güneşi buz haline getirmek yine mümkün değildir, fakat aksini iddia eden herkesi safdışı etmek suretiyle, “Güneş sıcaktır” yerine, “Güneş soğuktur” cümlesine pragmatik bir mâna kazandırmak pekâlâ kabildir. Nitekim, bir vakitlerin kudretli ilâhı Zeus da esasen bundan fazlasını yapamazdı.

“Teknikler Felsefesi” diyebileceğimiz bu felsefi

anlayış, "Hakikat"i açıklığa kavuşturmakla ana mefhum olarak "Şeniyyet"i reddetmesiyle, diğer felsefî görüşlerden ve insan akliseliminden ayrılır. Meselâ, "Güney Kutbu soğuktur" dersek, bu iddia, ananevî telâkkiye göre, "şeniyyet" (realité) mucibince "doğru" dur, yani haddi zatında Güney Kutbu soğuk olduğu için "doğru" bir iddiadır. Yoksa böyle bir iddia, "daha faydalı" olacağı veya insanlar böyle inandığı için "doğru" olan bir "realité" değildir. Sadece yaşayan, tesbit edilen gerçek budur.

İnsan kudretinin sınırlılığı ise, insan davranışı ve karakteri hakkında hiçbir şey ifade etmeyen bu gibi "realité" ler üzerinde vücut bulur. Biz, belli bir şekillenmeye sahip olan Kâinat içerisinde bulunduğumuzu ve bu şekillenmenin çeşit ve tarzını müşahade ile tayin ve tesbit edebiliriz. bunu kendimizi inandırarak veya ikna ederek yapmayız. Diğer taraftan, ancak elimizden geldiğince ve fırsat buldukça üzerinde yaşadığımız Dünyanın kabuğunda ve içinde bazı değişiklikler yapabiliriz. Bunun dışında böyle bir imkândan mahrumuz. İlmin pratiği ile uğraşanlar dünya dışında başka değişiklik yapmak niyetini beslemezler. Bu itibarla da üzerinde değişiklik yapabilmek imkânına sahip oldukları bir dünyayı "Bütün Kâinat" telâkki eden bir felsefî görüşü benimsemeyi uygun görürler. Bununla beraber Yeryüzü de, insan kudretine karşı, pek çok zorluklarla bir sınır koymuştur. **Etrafımızın bizim isteğimize tâbi olmayan bir yığın fiil ve hâdise ile dolu olduğunu görmemezlikten gelmek için ancak "Büyükklük delisi" olmak lâzım. Bu hastalık arazi, tekniğin zaferlerinin bir sonucudur. Kanaatimce bu hastalığın en son, en güzel misali de, "Genetik ilminin Sovyet**

kanunlarına karşı gelmek küstahlığını gösteremeyeceği” düşüncesine kendini kaptıran Stalin olmuştur. Tıpkı Poseidon'u cezalandırmak gayesiyle Çanakkale Boğazındaki suları kırbaçlattıran bir Xerxes gibi...

1907 senesinde yazdığım gibi: “Pragmatizmin hakikat teorisi, cebir ve kuvvet tatbikine, ayrılmaz bir şekilde bağlılık gösterir. Eğer, birinin kabul ettiği, buna mukabil diğerinin reddettiği bir insan dışı hakikat varsa, o zaman karşı tarafın görüş açısı dışında kalan değişik bir kıstas, farklı bir ölçü de söz konusudur. Böyle bir durumda taraflardan biri isek, karşı görüşte olan birine bu hususta münakaşa etmeyi yasaklamak isteyebiliriz, ki ancak bu şekilde kanunî ve barışçı yollarla—hiç değilse nazarî olarak— arada cereyan eden münakaşaların bertaraf edilmesi mümkün olabilir. Buna karşılık her iki görüşten hangisinin başarılı olduğunu seyirci kalarak beklemek durumu gözönüne alınacak olursa, haklı olan tarafı çıkarmak için başvurulacak yegâne vasıta olarak kuvvet ve cebir yolu kalır... Milletlerarası münasebetler sözkonusu olduğu zaman bu endişe çok daha büyük bir önem kazanır. Çünkü burada taraflar dışarıdan kontrole boyun eğmeyecek kadar kuvvetlidirler. Bu sebeple, iç barışın sağlanmasında olduğu gibi, milletlerarası barışın temin edilmesi de, bu gibi tartışmalarda haklı ve haksız karşılıklı olarak, tartarak, haklıyı meydana çıkarabilecek, kamuoyu üzerinde tesirli bir icra kuvvetinin teşkil edilmesine bağlıdır. Bundan ötürü de, kullanılacak kuvvetin adalete dayanması gerektiğinden söz etmeksizin, münakaşaların kuvvet kullanarak da halledilebileceğini söylemek hatalı olur. Bununla beraber bu tarzda şekillenmiş bir

kamuoyunun sağlanması, müşterek bir hukuk standardının mevcudiyeti imkânına bağlıdır. Ve yine bu standartlar bir hukuki cemiyet veya devletin istek ve arzularının neticesi değil, doğrudan doğruya böyle bir topluluğun sebebi olmalıdı. Fakat, Pragmatist felsefe ile böyle bir hukuk standardı kabili telif görünmüyor. Bu felsefî anlayış hürriyet ve müsamaha ile başlamakta ise de, kendi iç yapısından gelen zaruretlerle, kuvvete başvurma ve daha iyi silâhlarla neticeyi elde etmeye doğru koşar adım ilerlemektedir. Pragmatizmin iç yapısından doğan bu gelişme, zaman olarak onu içerde demokratik, buna mukabil dışa karşı emperyalist görünüşe büründürür. Bu yüzden de o şimdiye kadarki bütün felsefî sistemlerden daha fazla devrin ihtiyaçlarına cevap vermeye müsait durumdadır.”

“Burada özetleyecek olursak: **Pragmatizm, bugün tasavvur dünyası üzerinde yaşadığımız yerkürenin kabuğundan neşet eden bir düşünce tavrını benimsemiştir. İnandığı tek şey “ilerleme” dir ve insan kudretine set teşkil eden insanüstü hudutları tanımaz.** Ve hiçbir zaman “acaba zaferi kazanabilir miyim?” tereddüdüne kapılmadığı için de, bütün tehlikeleriyle birlikte her türlü savaş gürültüsünden hoşlanır. **Din, demiryolları ve elektrik ışığı, onun nazarında, insanın daha mükemmel olmak arzusunun tatmin vasıtası oldukları için değil, dünya işlerini yapmakta faydalı oldukları ve rahatlık verdikleri için muhteremdir.**

Buna karşılık dıştaki daha büyük dünyaya bakmadan sadece bu gezegende kalmayı hapishanede olmakla bir tutanlar için; insanın sonsuz kudret sahibi bulunduğunu bir küstahlık sayanlar için; kısaca, insanı

sonsuz saygıya değer bir obje sayamayanlar için, Pragmatist felsefe dar ve yetersizdir. Ve kâinattaki bütün parlaklık ve ihtişamı söküp aldığı için de hayatın kıymetlerini toptan yok etmekte, insanı küçültmektedir..”

Şimdi de ilmin insan saadetini ne derece arttırmış bulunduğunu ve buna karşılık hangi felâketleri daha da derinleştirmek tehdidinde bulunduğunu, kısaca özetlemeye çalışmak istiyorum.

Herhangi bir şekilde bir Cennet hayatına kavuşacağımız iddiasında değilim. Zira bizim her türlü kuruluş ve tedbirlerimize rağmen daima hastalık ve ölüm (her ne kadar kısmen düşük nisbetlerde de olsa) olacaktır. Her zaman ihtiyarlık, delilik, çeşitli tehlikeler ve can sıkıntısı gibi haller insanlığın huzurunu kaçırmaya devam edecektir. Ve aile yapısı bugünkü şeklini muhafaza ettiği müddetçe, tek taraflı aşklar, zorba ebeveynler ve nihayet nankör evlâtlar görünecektir. Buna mukabil aile müessesesi yerine daha değişik bir yapıya sahip yeni bir şey getirilecek olsa, belki de bu yeni müessese çok daha feci birtakım kötülükleri peşinden sürükleyecektir. Çünkü insan hayatından saf saadet elde etmek mümkün değildir ve aşırı ümitlere bel bağlayanların hayal kırıklığı ile karşılaşmaları mukadderdir. Burada, ileride ne olacağı kehanetinde bulunacak değilim. En iyi şartlarda nelerin olabileceğini sıralamak ve herkes tarafından gayret sarfedilmek suretiyle aranan “iyi”nin tahakkuk edebileceğini göstermek niyetindeyim.

İlmin bize bahşedebileceği bereket iki türlüdür:

Felâket ve kötülükleri azaltmak; iyiyi kolaylaştırıp çoğaltmak. Önce bunların birincisinden başlayalım.

İlim sahnesinde insanın azla çalışma ihtiyacını ve fakirliği ortadan kaldırmak mümkündür. Tarihin ilk insan cemiyetlerinde –ziraat usullerinin tatbik edilmesinden önce– bir tek insan, yaşayabilmek için üç veya daha fazla kilometre kare toprağa muhtaç bulunmaktaydı. Geçim şartları son derece güvensizdi. Bu itibarla, sık sık açlıktan ölenlerin bulunduğunu tahmin etmek güç değildir. Tekâmülün bu basamağındaki insanlar, tıpkı şimdi öteki memeli hayvanları gibi, sıkıntı ve başıboş neşenin bir arada bulunduğu bir hayat içerisinde geçip gidiyorlardı.

Tarihin daha sonraki devirlerinde, ziraatçiliğin başlaması, modern makine endüstrisinin meydana getirdiği tesire benzer bir ilerlemeyi temsil ediyordu. Böylece ortaya çıkan tarımın takip ettiği yol, içinde bulunduğumuz devir için korkunç bir ibrettir. Zira tarımın ortaya çıkması, esirlik, kölelik, insanların kurban edilmesi ve nihayet mutlakiyet idarelerinin, büyük harplerin doğmasına ve küçük bir idareci zümre hariç olmak üzere, hayat standardının yükselmesine değil, sadece yerleşme bölgelerindeki nüfusun artmasına sebebiyet vermiştir. Tarımın tarih sahnesine çıkması, belki de sırf insanlığın azabının artmasına yol açmıştır. Endüstrializmin de aynı yolu takip etmemesi için hiçbir sebep yoktur.

Bununla beraber Batı dünyasında endüstrializm ve demokrasinin doğuşlarının aynı zamana rastlaması büyük bir bahtiyarlıktır. Eğer dünya nüfusu çok büyük bir hızla artmamış olsa, bir tek insan, kendisi ve aile fertlerinin geçinmesi için lüzumlu olandan çok daha fazlasını üretebilecek durumda olurdu. Dogmatik ina-

nışlarla yolundan saptırılmayan, akıllıca bir Demokrasinin gerçekleştirilmesi şartıyla, endüstrinin yarattığı bu imkân, insanlığın hayat standardının yükseltilmesi lehinde terazinin kefesine konabilecek bir avantajdır. Nitekim Amerika ve İngiltere'de, bu, belli bir nisbette başarıya da ulaşmıştır. Harp olmasaydı bunun daha da tesirli olması mümkündü. Endüstrializmin sağladığı bu avantajdan faydalanılması üç gerçeğin gözönünde bulundurulmasına bağlıdır: 1) Demokrasi, 2) Sendika hareketleri, 3) Doğum kontrolü. Tabii bunların her üçü de zenginlerin düşmanlığı ile karşılaşılacak hususlardır. Bu üç gerçek bütün dünyaya benimsetilebilir ve büyük harplerin çıkması tehlikesi ortadan kaldırılabilirse, bütün dünyada fakirliğin kökünü kazımak ve fertlerin omuzundaki fazla çalışma zaruretinin yok etmek imkân dahilinde olur. **Buna karşılık bu üç unsurdan mahrum olarak, endüstrializm, vaktiyle Firavunlara piramitleri diktilmiş olan rejime tıpa tıp uygun bir rejimin doğmasına sebebiyet verecektir.** Bilhassa yeryüzü nüfusu bugünkü tempo ile çoğalmaya devam edecek olursa, fakirliğin ve fazla çalışma zaruretinin ortadan kaldırılması imkânsız olacaktır.

İlim sayesinde tıbbın gösterdiği gelişme önceden mümkün olmayan derecede rahatlık ve saadet sağlamıştır. 18. Yüzyılda insanlar hâlâ çocuklarının çoğunun küçük yaşta öleceği korkusu içinde idiler. 19. Yüzyılda aşılardan keşfi ile, bu durumda büyük çapta düzelme olmuştur. O zamandan bu yana bu ilerleme olanca hızı ile devam ediyor. 1920 yılında İngiltere'de süt çocuklarında görülen ölüm nisbeti % 80 iken, 1948 de %

34'e düşmüştür. 1948 yılında umumi ölüm nisbetinin % 10,5 civarında olduğunu görüyoruz ki, bu, o zamana kadar görülen en düşük ölüm yüzdesidir. Tıbbın, sağlığın korunmasında oynadığı role bir sınır tayin etmeye imkân yoktur. Nihayet ağır dindirici ilâçların keşfi ile insanın çektiği acıların büyük ölçüde haflediğini söyleyebiliriz.

İlim olmasaydı, çeşitli suç ve cinayetlerin takip ve önlenmesi de imkânsız olurdu. 18. Yüzyılın romanları okunacak olursa, meselâ Londra hakkında oldukça garip ve şaşırtıcı intiba hasıl olur: Işıksız, zindan gibi caddeler; mahalle hırsızları, sokak haydutları, yol kesmeler vs. Ve polis demeye lâayık bir teşkilât hemen hemen hiç yoktur. Buna mukabil, beyhude bir gayret olarak, polisin eksikliğini telâfi etmek üzere, nefret uyandıracak kadar haşin, kana susamış ceza kanunları vardır.

Caddelerin pırıl pırıl aydınlatılması, telefon, suç psikolojisi, nihayet modern infaz, polise suçların asgari seviyeye indirilmesi imkânını veren ve "Akıl Devri"nin ütöpik filozoflarınca hayal bile edilemeyen ilerlemelerdir.

Öteki müsbet terakkileri ihmal edersek, iş istihsalindeki artışın meydana getirdiği ilerlemeler arasında, en başta, "eğitimin geniş çapta yaygınlaşması"nı zikretmeliyiz. Bu gelişme, bilhassa, üniversite öğretiminin bile özel sektörde olduğu Amerika'nın genel eğitiminde kendini göstermektedir.

Newyork'ta, bir yere gitmek için kiraladığım taksilerin çoğunda, şoförün (Dr. Ph.) ünvanına sahip bulunduğunu kısa bir süre sonra öğrenerek, —onun ve benim için teşkil ettiği tehlikeyi unutup— şoförle felsefe

tartışmalarına daldığım çok olmuştur. Üniversite tahsilinin yaygınlığındaki bu durum, sadece Amerika'da değil, İngiltere'de de göze çarpacak kadar barizdir. Bu hususu aydınlatıcı bir misal olarak, B. Gibbson'un Oxford raporuna bir göz atmak kâfidir.

Böylece fertlerin yükselme şansları son derece artmış bulunmaktadır. Artık kabiliyetli bir insan için "tabii veya doğuştan" denilen avantajlara (babanın zengin olması vs.) bağlı olmaksızın, kabiliyetlerini geliştirmesi, bundan istifade etmesi şansı, eskisiyle kıyaslanamayacak kadar artmıştır. Gerçi bu hususta yapılacak daha çok şey vardır, fakat Amerika ve İngiltere'de yapılanlar, haklı olarak, ümit verici bir safhadadır. Daha önceki devirlerde, sayısız büyük kabiliyetin işlenmeden kaybolup gittiği muhakkaktır. Ve o vakitler kimbilir kaç "Milton"un, meşhur olmadan, bir dilsiz gibi kaybolup gittiklerini düşündükçe tüylerim ürperir. Gerçi artık şairler devrinde yaşamadığımız için, zamanımızda da "Milton"lar varlıklarını herkese kabul ettiremiyor ve meşhur olamıyorlar, fakat hiç olmazsa seslerini duyuruyor ve dilsizler gibi kaybolup gitmiyorlar.

Nihayet, mutluluk duygusunun yaygınlığı da eski devirlere nisbetle fazlasiyle genişlemiştir. Eğer harp korkusu bertaraf edilebilirse, bu ilerlemeyi çok daha yaygın hale getirmek mümkündür. Yaşamaya değer bir dünya kurmak ve devamını sağlamak istiyorsak, daha da genişlemesinin temenni edilmesi gereken bu ruh hâli üzerinde, burada yeniden biraz durmak faydalı olacaktır.

Evvelâ bunun için gerekli olan fikrî ortamı tasvir etmeliyiz. Şöyle ki: İnsanların çoğunda önemli olan şeyleri bilmek arzusunun uyandırılması ve güzel "illüz-

yonlar", güzel hayaller karşısında genel olarak bir nefret meydana getirilmesi önemlidir. **Hall hazır zaman içerisinde birbirine karşı düşman durumunda bulunan iki "dogmatik sistem" vardır: Katoliklik ve Komünizm.**

Uğrunda seve seve göze alınacak kadar bu iki inanıştan birine bel bağlandığı takdirde, ya mesut bir hayat sürülebilir, ya da –eğer erken bir ölüm meydana gelirse– mesut bir ölümle hayata veda edilebilir. Bu iki inanıştan birine yeni katılanlar için büyük merasimler yapılarak sevinç ve heyecan duyulur, düşman sayılan öteki dogmaya karşı ordular kurulur ve taraftarlar tahrik edilerek tesirli davranışlarda bulunulabilir. Bütün bunlardan sonra bana soranlar olur: Ya siz? Dogmatik inancın sağladığı bütün bu kolaylık ve emin rahatlıklara karşılık, buz gibi "akılcılığınız" la, ebedî saadet arayıcılarına ne verebilirsiniz?

Bu soruya verilebilecek cevaplar çeşitlidir. Bunlar arasında ilk olarak; ben, akıldan vazgeçildiği halde ulaşılan saadet ölçüsünde bir mutluluk vereceğim iddiasında bulunmuyorum. Yine ben, esrar, eroin gibi uyuşturucu keyif maddelerinin, veya yetim ve dulların haklarının gaspedilmesinden meydana gelen servetlerin sağladığı mutluluk hissini temin edeceğimi de iddia etmiyorum. Benim önemle üzerinde durduğum, bir mezhep veya dine yeni katılan tek bir ferdin duyduğu mutluluk değil, topyekûn insanlığın saadetidir. Hakikaten insanlığın saadeti ile ilgilenen bir kimse için mutluluk duygusunun şahsî ve daha aşağı şekilleri hiçbir şey ifade etmez. Eğer vicdanlı bir baba iseniz ve bir çocuğunuz hasta ise, bazı şüpheli ve cesaret kırıcı tarafları olsa bile, çocuğunuzun hastalığı hakkında ko-

nulan tıbbî teşhise itibar etmeniz gerekir. Buna karşılık kocakarı ilâçları ile hasta tedavi eden sahte doktorun görünüşüne teslim olunur ve neticede de çocuk ölecek olursa, sahte doktorun tedavisine inanmış olmakla duyulan rahatlama bir mazeret değildir. Bu itibarla, eğer insanlar insanlığa karşı, kendi çocuklarına olduğu gibi, sevgi besleselerdi, politikadaki yalanlarla kandırılmaları imkânsız olurdu. Her türlü fanatik inancın büyük zararlar meydana getirdiğini de burada zikretmeliyiz. Bilhassa karşılıklı kin ve garaz güdülen iki inanış arasında bir çekişme sözkonusu olduğu zaman, meydana gelecek zarar daha aşikâr bir şekil alır. Fakat, zarar meydana gelebilmesi için, birbirine düşman fanatik iki inancın bulunması şart değildir. Bir tek fanatik inancın sahneye konulması da yeterlidir. Zira böyle bir inanç sahneye hakim olduğu zaman, kendi inanç kalelerinin yıkılması korkusu ile serbest düşünce ve araştırmaya izin vermeyecek ve aklın ilerlemesine karşı çıkacaktır. Hele bir de, bu gibi durumlarda ekseriya olduğu gibi, her türlü kuvvet ve nüfuza sahip "Status Quo" yu muhafazaya memur özel bir "Rahipler sınıfı" da meydana gelince, hakikatte "ispat edilmiş gerçek olmayan yerde", "ispat edilmiş bir gerçeğin var olduğu" zehabına kapılınır ve bir yalana, gerçek gibi bel bağlanılır.

Her türlü fanatik inancın derin plânında tabii olarak kin ve düşmanlık gizlidir.

Bir vakitler, milletlerarası yeni bir dil meydana getirmeye çalışan bir fanatikle tanışmıştım. Yalnız bu adam, yine milletlerarası bir dil olarak ortaya atılan "esperanto"ya karşı şiddetle muarızdı. Onunla bu hususta sohbet ederken, "Esperantist"lerin, dinsizlik bağtağına yuvarlanmış ve mel'un şeyler olduğunu öğrene-

rek, hayrette kalmıştım. Şükürler olsun ki, bu aziz dostum herhangi bir hükûmeti kendi fikirlerine ikna edemedi de, "Esperantistler" hayatta kaldılar!.. Eğer bu adam, 200 milyonluk bir kütlenin başı durumunda olsaydı, olacak şeyleri gözlerimin önüne getiriyorum da, tüylerim diken diken oluyor.

Fanatik bir doktrinde, bu kin ve öfke temayülü baş rolü ele geçirir. Bunun neticesi olarak, **"Proleteryaı sevdiklerini söyleyenler, hakikatte sadece zenginlere kin ve nefret duyanlardır.** Diğer taraftan, yakınlarını kendi gibi sevmek ve buna uymayanlardan nefret etmek görüşünün doğru olduğuna inananlar da vardır. Fakat burada insanlığın en büyük kısmı "yakınlar" zümresinin dışında kaldığından, bu "yakın sevgisi iyiliği"ni yaygınlaştırmaya asla imkân yoktur.

Fanatik inançlardan doğan bu gibi fevkalâde ve istisnaî sayılabilecek kötü taraflardan vazgeçsek bile, bu gibi inançların genel tutumu bir otoriteden gelenleri körükörüne kabul etmek şekline uygun olduğundan, tabîi olarak ilmî düşünüşe zıttır ve bundan dolayı da böyle bir inanç kuvvet kazandığı takdirde, ilmî ilerlemeyi önler mahiyettedir.

Sadece İncil'de değil, Marx ve Engels tarafından yazılan eserlerde de yanlışlıkları ispat edilebilir hatalar vardır. Nitekim İncil, tavşanların geviş getirdikleri, buna mukabil Marx ise, 1866 Harbinin Avusturyalılar tarafından kazanıldığı iddiasında bulunmuştur. Bunlar Katolik mütaassıplarına, belli bir kitaba bağlı kalmakta körü körüne ısrar eden "fondamentalist"lere karşı ileri sürülmüş delillerdir. Fakat eğer fondamentalizm, yani katolik taassubu reddolunduğu halde, kutsiliğine inani-

lan kitaba bağlı kalınmaya devam edilirse, o zaman mukaddes bilinen kitabın bütün otoritesi belli bir "rahipler sınıfı'nın eline teslim edilmiş olur. İşte bu sebeptendir ki, **"Diyalektik Materyalizm" in mânası hemen her on yılda bir değişmekte ve eski sayılan tefsire bağlı kalanlar ya ölüm cezasına çarptırılmakta, ya da çalışma kamplarını boylamaktadırlar.**

İlmin kazandığı zaferleri, otorite yerine tecrübe ve müşahade metodlarının geçmiş olmasına borçluyuz. Akıl meselelerinde, işe bir otorite ile başlamak için sarfedilen her gayret, geriye doğru atılmış bir adımdır. Ve ilmî düşüncesün aslî davranışı, ilmin yaptığı tesbitleri başlı başına değişmez bir şaşmazlık, bir katiyet olduklarını iddia etmek değil, bu ilmî tesbitleri, tecrübenin yapıldığı andaki azamî "ihtimali" azamî "doğru"yu gösteren bir delil, bir ispat saymaktır. Yani ilmin yapmış olduğu tesbitlere birtakım şaşmaz, değişmez "katiyetler" olarak değil, o tesbitin yapıldığı andaki azamî ihtimalin tasvir gayreti nazariyle bakılmalıdır.

İlmin, ilmî düşünceyi kavramış olanlara bahşettiği en büyük lûtuflardan biri, birtakım aldatıcı, yanıltıcı kesinliklere dayanmaksızın yaşamak imkânını vermesidir. Bunun için de ilim birtakım baskılara yol açamaz.

Sık sık fanatik bir inanca ihtiyaç duyulması, içinde yaşadığımız devrin en büyük felâket kaynaklarından biridir. Aynı hastalık daha önceki devirlerde de görülmüştür: Roma imparatorluğunun son devirleri ve 16. yüzyıl bunun en güzel örnekleridir. Nihayet Roma çökmeğe, barbarların tecavüzleri korku ve felâket ya-

ratmağa başladığı zaman, Romada yaşayan insanlar, güvenli başka bir dünya aramaya koyuldular. Böylece Plotinus, Platos'un "Ebedî Dünya"sında, Mythra taraftarları "Güneş Cenneti"nde ve hristiyanlar ise sadece "Cennet"te, aradıkları bu huzur dünyasına kavuşuyorlardı. bu arada hristiyanların hakim duruma ve başrolle geçmelerinin sebebi, onların en büyük dogmatik katıyetle sahneye çıkmış olmalarıydı. Nihayet hristiyanlar zaferi de kazandıktan sonra, çok ufak sapmalardan dolayı birbirini takibe başlıyorlar ve bu arada barbar mütecavizlerle ilgilenmek için güçlkle vakit buluyorlardı. Yoldan sapmış olarak kabul edilenler, o devrin "Troçkist"leri sayabileceğimiz, Arian mezhebi taraftarlarıydı.⁽⁴⁾ O günlerin dinî taassup ve heyecanı da tıpkı zamanımızda hristiyanlık ve komünizm taassuplarında olduğu gibi, korku ve ümitsizlikten doğup geliyordu.

Tehlikeye sebep veren şeye meyledilirse, o tehlike karşısında akılsızca reaksiyon gösterilmiş olur. Hidrojen bombasının kullanılmasına da en başta, yine büyük ihtimalle, bu fanatizm sebep olacaktır. Eğer fanatikler haklı iseler, belki de bu yolla "Semavî Cennet"e kavuşacaklardır. Fakat bu yolla dünyevî Cennete ulaşılmasının imkânsız olduğu muhakkaktır.

Burada biraz da sevgi ile düşünce meşruluğu veya mânevî dürüstlük anlayışının müşterek rolleri üzerinde durmam gerekiyor. Herhangi bir acıklı durum karşısında, çok çeşitli tavırlar alınabilir. Bir insan "sadist" ise, böyle bir durum karşısında zevk duyar. Bir

(4) Rahip Arius tarafından kurulmuş olan ve İsa ile Tanrı'nın birliğini iddia eden mezhep. (İ.K.)

İlgisiz ise, böyle bir hâdiseyi hiç görmemezlikten gelebilir. Hassas bir insanın yapacağı şey, durumun görüldüğü kadar acıklı olmadığına kendini inandırmaya çalışmaktır. Buna mukabil, böyle bir hâdisi karşısında gerçekten merhamet duyan bir kimse, bu acıklı durumu tam olarak idrak etmiye çalışır ve ortadan kalkmasına yardımcı olabilmek amacıyle, elinden gelen her türlü gayreti gösterir. Fakat o zaman, yukarıda bahsettiğimiz “hassas tip” bu tarz davranışın sahibine “soğuk intellektüalist” damgasını yapıştıracak ve başkalarının ızdırabı ile hakikaten ilgilenmek isteyen birinin, böyle ilmî harekette bulunmaması gerektiğini iddia edecektir. Yine bu “hassas tip” kendisinin “daha ince yürekli, daha merhametli” olduğunu da iddia edecek ve fakat bunu, felâkete uğrayanın yerine kendisi azap çekerek değil, o’nu kendi derdi, kendi azabıyla baş başa bırakmak şeklinde ortaya koyacaktır.

Güftesi Gilbert tarafından yazılmış ve bestesi Sullivan’a ait olan bir opera aryasında, güzel sesli ve hassas yürekli bir Leydinin ağzından şu sözler dökülür:

*Bir kaç gün önce işittim,
 Birinin şöyle dediğini:
 Caniler hissetmezler fazla bir acı
 Hain hançerden.
 Biçilirken gövdeleri ortadan ikiye,
 Yere yığılırlar eziyetsiz,
 İkiye ayrılmış bedenleriyle..*

Doğru ise, istersen sen bundan zevk duy! Bu satırlardaki mânaya benzer şekilde, Münih’in teslim olu-

şundan sorumlu olanlar da, A) Nazilerin belli bir programla hareket etmemiş olduklarını, B) Boyunları koparılan, katledilen Yahudilerin, bundan zevk duymuş olduklarını iddia edebilirler. Onların muadilleri olan ötekiler ise: A) Rusya'da kürek cezası ve çalışma kampları diye bir şey bulunmadığını; B) Ruslar için kutup soğukunda sabırsızlıkla ölümü beklemekten daha lezzetli, daha zevkli bir şey olmadığını ileri sürebilirler. İşte "soğuk entellektüalist" olmayanlar bu baylardır.

İçinde bulunduğumuz zamanın en huzur kaçıracı karakter çizgisi "ölüm" isteğidir. Bu tezahür, en akılsızca, en akla aykırı cinsinden de olsa, mutlaka herhangi bir inanca ihtiyaç bulunduğunu gösteren en iyi delili teşkil eder. Çeşitli ilkel insan topluluklarının, beyaz insanla temasa gelir gelmez gevşeyip duygusuzlaşmaları ve nihayet sırf "yaşama iradelerini" kaybettiklerinden dolayı da tarih sahnesinden çekilip gittikleri veya ölüp yok oldukları malûmdur. Batı Avrupa'daki yeni tehlikeli durum, tıpkı buna benzeyen bir tesirin ortaya çıkmasına sebebiyet veriyor. Olup biten hâdiselerin sadece yüzüne bakmak ve hiçbir şey yapmamak, can sıkıcı bir vaziyettir. Bu gidişin sonunun nereye varacağı tamamiyle belirsiz. Geleceğe dönük zevk ve enerjinin yerini vatan hasreti duygusu (öbür dünya) almış durumda. Ortaliğa "Oh ne güzel, Atom bombası hepimizi toptan yok eder, biz de bir yığın üzücü olaydan kurtuluruz" diyerek omuz silker gibi bir hâleti ruhiye hakim. Dünyanın feci vaziyeti karşısında gösterilen bu bezgin ve zayıf reaksiyon, tıpkı barbarlar karşısında Roma'nın son günlerini hatırlatıyor. Bu duruma ancak iyimserlik, cesaret ve ümit ile karşı koymak mümkün-

dür. Fakat neye ümit bağlayacağız? Önemli olan bu soruların cevabıdır.

İlk olarak bir hususu belirtmeliyim: Bir an için harp tehdidini gözden uzak tutarsam, bugün İngiltere'de ve Amerika'da ulaşılmış olan mutluluk seviyesi, gelmiş geçmiş bütün insan topluluklarında görülen seviyeden kıyas kabul etmeyecek kadar yüksektir. Bu gerçeğin doğruluğundan asla şüphe etmiyorum. Ve eğer bir harp çıkmayacak olursa, bu durumun çok daha ileri bir gelişme göstermesi de mümkündür.

Devrimizin bazı eksik tarafları var. Buna karşılık bazı şeylerden de mutlaka kaçınmak gerekli. Eksiklerin başında, merhamet ve insanlığın mesut olması için çalışma isteği geliyor. Ayrıca çağımızın daha samimi, daha gerçek bir "öğrenme, bilme isteği" ne ve allanıp pullanarak pişirilmiş "myth" lerden kesin olarak vazgeçme kararına; bilhassa cesaret dolu ümide, yaratıcı heyecan ve teşvike ihtiyaç var. Diğer taraftan insanlığı büyük bir facianın eşiğine getirip bırakmış olan ve mutlaka kaçınılması gereken şeyler de şunlar: Her türlü zulüm ve gaddarlık, ölçüsüz arzu ve hırslar, haset, kıskançlık ve başkasını çekememe; akıl dışı ferdî emniyete karşı beslenen aşırı arzu ve nihayet Freud'cuların "ölüm isteği" adını verdiği yaygın duygu.

İşin aslı, öylesine modası geçmiş, öylesine basit bir şeye dayanıyor ki, keskin zekâyâ sahip alaycıların müstehzi kahkahalara gömülerek sözlerimi bir çırpıda hükümsüz bırakacaklarından korktuğum için, burada zikretmekten çekiniyorum. Fakat yine de zikredeceğim için defalarca affımı dilerim. Söz konusu olan hristiyanlık aşkı veya merhamet duygusudur. Bu duygu-

lara sahip olundu mu, yaşamak için haklı bir sebebe, nasıl hareket edileceğine dair ana kaidelere, yani ana davranış kaidelerine, cesaretle olmak için sağlam bir temele de sahip olunur ve düşünce meşruluğu, mânevî dürüstlük anlayışı, vazgeçilmez şart haline gelir. Bu duygulara sahip bulunan bir kimse için temel dînî davranışların tertip ettiği her şey "emre amade"dir. Belki bu temel kaidelere uymakla saadete ulaşılmayacaktır, fakat, buna karşılık, dünya üzerindeki hayatı tamamiyle maksatsız ve gayesiz telâkki edenlerin içine düştükleri derin ümitsizliğe kapılmaya da hiçbir zaman imkân yoktur. Zira, ölçüsüz insan azaplarına tahammül gösterebilmek için, daima yapılacak bir şeyler vardır. Bugün artık fevkalâde olmaktan çıkmış, uyku illetinden farksız şekilde ortalığı kaplamış olan ümitsizliğin en basit bir ifadeyle; tamamiyle akıldışı olduğunu burada belirtmek isterim. İnsanlık tıpkı, tepesindeki çayırılıkta en güzel nimetlerin kendisini beklediği bir dağa, çok tehlikeli uçurumların kenarından dolaşmakta olan bir yoldan tırmanmakta olan bir adamın durumundadır. Bu korkunç tırmanışta, atılan her adımla birlikte mevcut tehlike daha da büyümektedir. Diğer taraftan yine her adımda kendisi daha yorgun hale gelmekte ve tırmanış gittikçe zorlaşmaktadır. Nihayet atılacak tek bir adım vardır fakat zavallı tırmanıcı önünü kapatan kayalıkları aşan bakışa sahip olmadığı için ileriye görememekte ve atacağı bu adımı bilememektedir. Birazcık rahatlıktan başka bir şey istemeyecek kadar yorgun, bitkin bir hale gelmiştir. Ve bu yorgunluğa rağmen birazcık mücadeleden vazgeçecek olsa aradığı rahatı ancak ölümden bulacağını bilmektedir. İşte bu feci durumdaki adama, ümit şöyle seslenmektedir: "Hadi! Son bir gayrette daha bu-

lun, belki bu sonuncusu olacak, aradığın rahata kavuşacaksın!" O sırada "şüphe" alaycı bir şekilde şöyle haykırmaktadır: "Ey zavallı ahmak! Şimdiye kadar hep ümidi dinlemedin mi? Hep onun sesine kulak asmadın mı? Ve nereye ulaştın?" "İyimserlik" ise şöyle der: "Hayat nerdeyse, ümit oradadır!", "Kötümserlik" de "Hayatın olduğu yerde azap vardır" diye nara atar. İşte insanlık şimdi tıpkı böyle bir adamın durumundadır. Şimdi soralım: Bu yorgun, bu bitkin tırmanıcı, acaba bir adım daha atar mı? Yoksa uçuşunun dibine yuvarlanmağa mı razı olur? Bu sorunun cevabını, oldukça yakın yıllar sonra hayatta olan görerek öğrenecektir.

Mecazı bir yana bırakırsak, şimdiki durumu şöyle de tasvir edebiliriz: İlim insanlığa şimdiye kadar görülmemiş derecede yeni rahatlık imkânları bahşetmektedir. Ancak bu, (yani insanlığın ilmin bahşettiği bu imkânları rahatlığı için kullanabilmesi) aşağıdaki şartlar dahilinde mümkündür: Harp ihtimalinin yok edilmesi, her türlü icraî kuvvetin eşitlik dahilinde taksim edilmesi ve nihayet hızlı nüfus artışının önlenmesi. Bu saydığımız şartların gerçekleştirilmesi bugün her zamankinden fazla mümkündür. Sanayileşmiş Batı ülkelerinde esasen nüfus artışı hemen hemen durmuş gibidir. Bu sebeple öteki geri ülkeler de modernize edilecek olurlarsa, aynı sebepler aynı neticeyi doğuracak ve o bölgelerde de nüfus artış hızı kendiliğinden yavaşlayacaktır. Yeter ki, bu sırada misyonerler ve diktatörler işe burunlarını sokmasınlar.

İcraî kuvvetin eşitlik dahilinde taksimi, iktisadî ve siyasî bakımlardan İngiltere'de hemen hemen gerçekleşmiş gibidir ve diğer demokratik ülkeler de bu nokta-

ya hızla yaklaşmaktadırlar.

Harp ihtimalinin yok edilmesine gelince: Bu maksada ulaşmak için şartların her zamankindon müsait olduğunu, söylersem, iddiam biraz "pradoksal" görünecektir. Fakat ben bu iddianın doğru olduğundan katiyetle eminim. Niçin böyle düşündüğümü izah edeyim: Geçmiş devirlerde kendi hakimiyetine sahip, müstakil pek çok devlet vardı ve bunlardan herhangi ikisi her zaman birbiriyle savaşa tutuşabilirlerdi. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının arayış bulmak için yapacağı gayret ve denemeler, peşinen akim kalmağa mahkûmdur. Zira, dövüş katılan taraflar dışarıdan gelen bir kararı kabul etmeyecek kadar mağrur iken, kararı destekleyen tarafsızlar fazlasiyle çürük, uyuşuk ve tembel idi. Bu suretle alınan kararı yürütmeleri mümkün değildi. Bugünkü dünyada gerçek mânada hakimiyet sahibi, gerçek mânada müstakil sadece iki devlet vardır: rusya (Sun'i peyk ve füzelere sahip) ve Amerika (sun'i peyk ve füzelere sahip). Eğer bu iki devletten birisi, ister bir savaş sonrası zafer neticesinde, isterse mutlak mânada askerî üstünlük elde ederek olsun, tek başına sahneye hakim olacak olursa, galebe çalan tarafın bir dünya hakimiyeti kurması ve harpleri imkânsız hale getirmesi pekâlâ mümkündür. Böyle bir kuvvet teessüs ettiği zaman, gerçi başlangıçta bazı bölgelerde cebre başvurmak zaruri olacaktır, fakat eğer dünya hakimiyeti Batılı milletlerin elinde kalacak olursa, başlangıçta zaruri olan bu cebir, mümkün olduğu kadar büyük bir hızla karşılıklı anlaşmaya dönüşecektir. Ne olursa olsun, bir kere bu noktaya ulaşıldıktan sonra, dünya meselelerinin en zoru, en önemlisi çözülmüş demektir. Artık ilmin insanlığa getirdiği saadet imkân-

ları hiçbir engele uğramadan rahatça yayılıp serpilebilir.

Böyle bir sistem bir kere kurulduktan sonra, bunun geçici olacağına inanmıyorum. Büyük çapta kuvvet ve cebir tatbikatına yol açan ana sebepler şunlardır: İktidar hırsı, rekabet mücadelesi, nefret ve korku. Dünyanın çehresi dediğimiz şekli aldıktan sonra, önemli derecede kuvvetli olan her ordu, milletlerüstü bir büyük ordunun bünyesine dahil edilmiş olacağından, iktidar hırsı, "millî bir çıkış yolu", "millhi bir boşalma kanalı" bulamayacaktır. diğer taraftan "rekabet mücadelesi" kanunlarla tanzim edilebilecek ve devamlı surette hükûmetin kontrolü altında tutulabilecektir. Harp tehlikesi sözkonusu olmaktan çıkınca, korku, tanıdığımız şekliyle ortadan yok olacaktır. Fakat buna rağmen nefret ve zarar verme isteği devam edecektir. Nefretin insan tabiatı üzerindeki tesiri çok büyüktür. Hepimiz yakınlarımız hakkında çıkarılan çirkin bir dedikoduya, çok az tutar yanı bile olsa, derhal inanmaya hazırızdır.

Birinci Dünya Harbinden sonra Almanlara karşı herkes öylesine kin ve nefret duymaya başladı ki, Almanlara karşı tatbik edilen haddinden fazla sertliğin, eninde sonunda bizzat kendisi için zararlı olabileceğini hiç kimse düşünmek bile istemiyordu. Daha o sıralarda Amerikan Kongresinde, Avrupanın kendi varlığını devam ettirebilmesi için "mutlaka yardım yapılması" gerektiği fikrinin yaygın bulunduğu müşahade edilebilir. Daha sonra bu fikrin gerçekleşmesiyle Amerika, karşılığında bir şey almaksızın sadece mal satma denemesine girişecek, fakat bu bir satış olmaktan ziyade bir "iane" şeklinde tezahür ederek, pek çok kimsenin alıcıya yapılan bu iyiliğe, bu ihsana tahammül edeme-

mesi ile neticelenecektir.⁽⁵⁾ Bu hayli yaygın kötülük damarı maalesef insan tabiatının en uğursuz, en talihsiz ana karakter çizgilerinden biridir. Ve şayet, bir Cihan Devletinin devamlı olması isteniyorsa, bu kötü tabiata karşı set çekilmesi zarureti vardır.

Bu seddin kurulmasının hiç de zor olmayacağına inanıyorum. Zira, devamlı bir barış garanti altına alınacak olursa, umumî bir maddi yükseliş ve ferahlık başlayacaktır ki, dostça duyguların uyanması için hiçbir şey bu derece müsait değildir. Viktorya devrinde her türlü zulüm ve şiddet hareketinde meydana gelen şaşırtıcı gerilemeyi göz önüne alalım. Bu durum sadece ve sadece cemiyetin her katında ortaya çıkan maddî ferahlık ve hayat seviyesinin yükselmesi ile izâh edilebilir. Bu sebeple, harp ihtimalinin ortadan kaldırılması halinde, umumî olarak hayat seviyesinde bir yükselme başlanacak olursa, bütün dünyada buna benzer bir hâdisenin cereyanını kuvvetle ümid edebiliriz. Ancak bu gayeye erişmek için alınması gereken diğer bazı tedbirler daha vardır. Barışı yaralayıcı şekilde “nasyonalist” propagandalar kanun dışı ilân edilmeli ve artık okul çağındaki çocuklara başka milletleri küçümseyici ve onlara karşı düşmanlık besleyici duyguların aşılmasına izin verilmemelidir. Ayrıca, eski devrin kötülükleri ve yeni sistemin üstünlükleri devamlı olarak anlatılmalı, canlı bir şekilde kafalara yerleştirilmelidir. Bütün bu hususlar gerçekleştirildikten sonra, sanırım artık sadece birkaç ruh hastası, birkaç psikopat, eski günlük korkuların geri dönmesini isteyebilecektir.

(5) Russell burada, Marshall Plânı ve onun yarattığı tesirleri kastediyor olmalı. (İ.K.)

Şu halde, bizi bu gayeye ulaşmaktan alıkoyan engeller nereden doğuyor? Bu engeller maddî veya teknolojik imkânlardan değil, doğrudan doğruya insan ruhunun derinliğindeki kötü vasıflardan neşet etmektedir: Kötü niyet ve itimatsızlık, iktidar ve kuvvet hırsı, kin, nefret, düşmanlık ve müsamahakâr olmama, bunların başlıcalarıdır. Bu gibi kötü vasıfların Doğu'da, Batı'ya nazaran daha yaygın vaziyette olduğunu burada itiraf etmeliyim, fakat Batı da aşağı yukarı benzer bir durumdadır. İnsanlık hemen şimdi çok daha iyi bir dünyaya hızla yaklaşmayı başlatabilir. Bunun için bir tek şartı yerine getirmesi kâfidir: Doğu ile Batı arasındaki karşılıklı güvensizlik ve kötü niyeti yeryüzünden süpürmek. Fakat bu şartı yerine getirmek için neyin yapılması gerektiğini bilmiyorum. Bu hususta gözümün önüne gelen tekliflerin çoğunu ahmakça ve saçma buluyorum. Bu arada yegâne yapılması mümkün olan herhangi muhtemel bir "patlama"yı önlemek ve ümitle zamanın vereceği nasihatı, göstereceği yolu beklemek olsa gerektir.

Yakın gelecek, geçmiş zamanlara nisbetle ya çok daha iyi, yahut çok daha kötü olacaktır. Ve bu şıklardan hangisinin olacağı ise, önümüzdeki yıllar zarfında anlaşılacaktır.

VII. BÖLÜM

İLMÎ BİR CEMİYETİN İSTİKRARLI OLMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

Kitabımın bu son bölümünde, yüzde yüz mânada “ilmî” olan bir soru ile uğraşmak niyetindeyim: İçinde, düşünce ve tekniğin ilme göre şekillendiği bir cemiyet (Devlet), meselâ bir eski Mısır gibi, acaba uzun müddet varlığını devam ettirebilir mi? Yani, uzun süre istikrarlı olabilir mi? Yoksa, yine kendi bünyesinde gizli bulunan bazı kuvvet ve eğilimler yüzünden, çürüyüp dağılması veya çökmesi zaruri midir?

Bu meselenin ortaya konabilmesi için, daha önce bazı izahatın yapılması gereklidir. İlk olarak, “ilmî cemiyet” dediğim zaman ne kastettiğimi anlatmalıyım. Bir cemiyetin iç hayatı, iktisadî ve siyasî yaşayışı ne derecede “ilmî” bilgiye ve onun yarattığı tekniğe tâbi ise, o cemiyeti aynı nisbette “ilmî bir cemiyet” olarak kabul ediyorum. Elbette bu durumun **bir derece meselesi olduğu** ortadadır. Doğrudan doğruya ilimle uğraşan çok az sayıdaki ilim adamı gözden uzak tutulursa, ilmin ferdî ve sosyal hayat üzerindeki tesirleri ilk devirlerde gayet azdı. Buna karşılık zamanımızda, ilmin, her türlü hayatın şekillenmesi üzerindeki tesiri gittikçe artan bir tempo ile gelişmektedir.

Soruyu sorarken kullandığımız “istikrarlı” kelimesi de bildiğimiz mânada değil, “fizik” mânada kullanılmıştır. Şöyle ki: Bir topaç belli bir hızla dönmeye devam ettiği müddetçe bulunduğu durumda devamlı, yani “istikrarlı”dır. Hız belli bir seviyenin altına düştüğü zaman ise, durumunu kaybederek devrilir. Radyo-aktif olmayan bir atom, ona Nükleer Fizikçi el atınca ya kadar “istikrarlı”dır. Fezanın boşluğu içinde milyonlarca yıldan beri dönerek dolaşmakta olan bir yıldız, bir gün gelip de parçalanıp dağılıncaya kadar istikrarlıdır. İşte, bahsini ettiğin “ilmî cemiyet”in, “istikrarlı” olup olmamasını bu mânada mütalâa ediyorum. Ortaya attığım bu soru ile, saf mânada, doğrudan doğruya “gerçek” itibariyle uğraştığımı burada önemle belirtmeliyim. “İstikrarlı” veya “istikrarsız” hallerinden hangisinin tercih edileceği hususu mütalâam dışındadır. Zira bu husus tamamiyle bir “değerler meselesi” olduğundan, ilmî münakaşa konusu edilemez. Benim araştırmak istediğim; ilmî bir cemiyetin gerçekler âleminde, pratikte yukarıda tarifini yaptığımız mânada, “istikrarlı” olması imkânının muhtemel olup olmadığını tesbite çalışmaktır. Eğer “istikrarlılığı” bahis mevzuu ise, böyle bir cemiyet daha yeni, daha emin kanaat ve bilgiler ortaya çıkıncaya kadar, gittikçe ilerleyen bir şekilde “ilmîleşmek” zorundadır. Buna karşılık, ilmî bir cemiyet istikrarsız ise; ya, güneşin ışık vermek suretiyle nihayet bir gün gelip soğumasına benzer bir hadiseyle yavaş yavaş eriyip yıkılacaktır; veyahut da, tıpkı gökyüzünde aniden bir Nova ortaya çıktığı zaman görülenle kıyaslanabilir bir hâdise ile, birden bire büyük çapta bir değişikliğe tâbi olmak zorunda kalacaktır.

Buradaki misallerimizden birincisi, ilmî bir cemiyette zamanla yorulma işaretine; ikincisi ise, bir ihtilâl veya harbe muadil düşmektedir.

Zaman mefhumu da işe karıştırılacak olursa, meselenin, üzerinde nazari fikir yürütmeye fazlasiyle müsait bir karaktere sahip bulunduğu açıkça ortaya çıkar. Şöyle ki: Astronomlar bütün ihtimallere göre, yerkürenin daha milyonlarca yıl insanların oturmasına elverişli kalmaya devam edeceğini kabul etmektedirler. Buna mukabil insanoğlu henüz bir milyon yıldan beri yeryüzündedir. Şu halde, her şey yolunda giderse, insanoğlunun önünde, geride bıraktığı mazi ile kıyas götürmeyecek kadar uzun bir istikbal serili durmaktadır.

Basitleştirilmiş olarak ifade edersek: **Vasıtalara yönelmiş insan kudreti ile, gayeye tevcih olunmuş insan çılgınlığı arasında cereyan eden müthiş bir "yarışma" içerisinde bulunuyoruz.**

Bu korkunç yarışmada, eğer gayeye yönelmiş insan çılgınlığı galebe çalarak baş role geçecek olursa, gayeye ulaşmak için kullanılan insan kudretinde meydana gelecek her mükemmelleşme, sadece bir felâket kaynağı olacaktır. Bu ana kadar insanlığın hayatta kalabilmiş olması, bilgi ve kabiliyetlerinin yetersizliğindendir. Fakat bilgi ve yapabilme kabiliyeti çılgınlıkla birleşince insanlığın hayatta kalabilmesi tehlikeye girecektir. Muhakkak ki "bilmek" bir kuvvettir, fakat hem 'iyi'ye, hem 'kötü'ye yönelebilen bir kuvvet. Öyleyse şu gerçeği ifade edebiliriz: **Bilgi artarken aynı derecede hikmet ve irfan da artmazsa, bu, mutluluk yerine sadece felâket ve ızdırabın artması demektir.**

"İstikrarsızlığın" sebeplerini; fizik, biyolojik ve psikolojik olmak üzere üç ana grupta toplayabiliriz. İlk

olarak bunlar arasında birincisi olan fizik sebepler üzerinde duracağız.

Sanayi ve tarım, tarih boyunca gittikçe artan bir şekilde, dünyanın hammadde kaynaklarının israf edilmesi tarzında kullanmıştır. Tarım sahasında, daha insan toprağı ilk ekip biçmeye başladığı an, bu böyle olmuştur. Sadece, fevkalâde şartların hüküm sürdüğü Nil Vadisi bunun bir istisnası durumundadır. Nüfus sıklığının düşük olduğu devirlerde, ekilen yerler istenilen ürünü verememeye başladığı zaman, göç etmek yolu tercih edilmiştir. **Zamanla insan ölüsünün gübre olarak toprağın randımanını yükselttiği farkedilmiş ve böylece insan kurban etme âdeti gelişmiştir.** Bu yeni usul, bir taraftan toprağın verimliliğini arttırmak, diğer taraftan açlıktan somurtanların sayısını azaltmak suretiyle, iki türlü avantaj sağlıyordu. Daha sonra bu metod, tesirsiz kalmağa başladığından terk olunarak onun yerine harpler geçmeye başladı. Fakat zamanla, harplerle meydana gelen insan ölümü de, geriye kalanları her türlü kıtlık ve darlıktan korumakta yetersiz hale geldi ve o gün bugün, toprağın yorulması her gün artan bir hızla, büyümeğe devam etmektedir. Son zamanlarda Birleşik Amerika'da bu suretle çok geniş erozyon sahalarının meydana gelmesi, bu probleme önemle eğilmek zaruretini yaratmış bulunmaktadır. Dünyadaki beslenme imkânlarının büyük bir felâket halinde daralmaması için, ne yapılması gerektiğini artık biliyoruz. Fakat gerekenin yapılıp yapılamayacağı "şüpheli"den öte bir durumdadır. Gıda maddelerine karşı gösterilen talep öylesine canlı ve sağladığı kâr öylesine yüksek ki, ancak akıllı başında bir devlet idaresi bu hususta bilinen tedbirleri zorla uygulayabilir. **Ne**

yazık ki, dünyanın çok büyük bir kısmında ıktıdar ile akıl bir araya gelememektedir.

Uzun vadeli bakışta, hammadde kaynaklarının durumu da tarım imkânlarında olduğu gibi, zorluklarla doludur. Fenike'liler devrinde başlayarak yakın zamana kadar Cornwall Bölgesinde çinko elde edilmiştir. Şimdi buradaki çinko yatakları tükenmiş bulunmaktadır. Fakat dünya bu durumdan hiç de şikâyetçi değildir. Zira, nasıl olsa Malaya'da kâfi derecede çinko vardır, demektedir, bunun da yakın bir zamanda tükeneceğini aklından bile geçirmemektedir. Er geç, kolay veya zor ulaşır durumdaki bütün çinko yatakları tükenmiş olacaktır. Bu durum hemen hemen bütün ham madde kaynakları için aynıdır. Halihazırda bu bakımdan insanlığın en önemli meselesi "petrol"dür. Tekniğin bugünkü durumu itibariyle petrol olmadıkça bir sanayi ülkesinin var olması ve bir savaşta kendini koruması mümkün değildir. Mevcut petrol yatakları çok yakında tükenmiş olacak ve kalan petrol rezervlerine sahip olmak için çıkması kuvvetle muhtemel olan savaşlarda bu yataklar daha büyük bir hızla sarfolunacaktır.

Benim bu iddialarım karşısında petrolün yerine atom enerjisinin geçeceği söylenebilir. Doğru amma, eldeki bütün **uranyum** ve **toryum** insanları ve balıkları yok etmek için kullanılacak olursa, o zaman ne olur?

Şu halde, gerek endüstri ve gerekse sun'î gübre kullanılmaya başladığından beri tarım, kesinlikle yerleri doldurulmasına imkân olmayan birtakım enerji ve hammadde kaynaklarına tâbi bulunmaktadır. Şüphesiz ki, ilim, gittikçe birtakım yeni kaynaklar keşfetmeye devam edecektir. Fakat her yeni keşif daha öne toprak birimi ve sarfedilen iş birimi başına elde edilen ürünün

düşmesinin bir neticesi olacağından, yapılan keşifler aslında zamanla bir vasıta yetersizliğini, bir çaresizliği temsil edecektir.

Dünya devamlı olarak madde ile yaşamıştır, “endüstriyel” kaldığı müddetçe de maddeye muhtaç olmaya devam edecektir.

İşte, bütün yukarıda izah ettiğimiz hususlardan dolayı, ilmî cemiyetlerin şimdilik uzakta olmakla beraber, kaçınılması imkânsız ve başta gelen “dayanıklılık sebebi” budur.

Şimdi de araştırmanın “biyolojik sebepler” bölümüne geliyoruz. Eğer bir canlının başarısını, o canlı türünün sayısı ile ölçecek olursak, insanın son derece başarılı bir tür olduğunu teslim etmek zorunda kalırız. İnsanoğlu, dünyaya geliş tarihinin ilk devirlerinde, her halde hayli nadir bir tür durumunda idi. Alet yapmak ve kullanmak için ellerinin bulunması ve edindiği tecrübelerle bilgileri, kelimelerle ifade etmek ve başkalarına aktarmak kabiliyetinden ibaret iki üstünlüğü, başlangıçta ona, ancak yavaş bir üreme imkânı sağlıyabiliyordu. Zira henüz ne kullanabileceği âlet vardı, ne de başkalarına aktarabileceği tecrübe ve bilgi. .. O devirlerde dil’in ne derece gelişmiş olduğunu da bilemiyoruz. Neyse... bunun üzerinde durmayalım. Üç zafer insanoğlunun yeryüzünde çoğalmasını sağlamıştır: a) Hayvanların ehlileştirilmesi, b) Tarımın sahneye çıkması, c) Endüstrinin doğuşu...

Bu üç önemli hâdisenin meydana gelmesi, insanları diğer bütün vahşi hayvanlardan fazlasiyle üstün sayıya ulaştırmıştır. Koyun ve sığırın fazla sayıda olması, insan himayesi görmelerindendir. Diğer büyük memeli hayvan cinslerinin insanla rekabet şans-

ları hiç yoktur. Manda cinsinin kökünün hemen hemen kesilmesi bu gerçeği ortaya koyan en güzel misaldir.

Şimdi, sadece şaşkınlık duyarak tesbit ettiğim bir tezimi huzurlarınıza getiriyorum: **Tıp ilminin Dünya nüfusunun artması üzerinde tesiri ya hiç yoktur, ya vardır da, bu tesir çok kısa vadelidir.** Şöyle ki: Eğer 14. yüzyılda tıp ilmi veba hastalığı ile mücadele edebilecek bir durumda olsaydı, bu asrın ikinci yarısında Avrupa nüfusunun bir hayli daha fazla sayıya ulaşabileceği muhakkaktı. Bununla beraber, veba salgınları ile uğranılan büyük insan kayıpları tabii üreme ile tekrar yerine konarak, insan nüfusu Malthus ortamına ulaşabilmiştir. Diğer taraftan, Avrupalı ve Amerikalı doktorlar, Çin'de, süt çocuklarının aşırı ölümü nisbetini düşürebilmek için büyük gayretler sarfederek, pek çok tıbbî tedbirler aldılar. Fakat bütün bu gayretler ve tedbirlere rağmen, Çin'de 5-6 yaş arasındaki çocuklar, çok yüksek sayıda olmak üzere, açlıktan feci şekilde ölmeye devam ettiler.

Bu itibarla doğum nisbetlerinin düşük bulunduğu bazı bölgeler göz önünden uzak tutulacak olursa, uzun süre içinde nüfus sıklığı (tıbbî tedirler değil) doğrudan doğruya beslenme ve diğer ana ihtiyaç maddelerine tâbidir. Batı ülkelerinde doğum nisbetlerinin gerilemesi, Malthus Kanununun doğru olmadığını ortaya koymuştur. Fakat yakın zamana kadar Malthus Doktrini bütün dünyada "doğru" idi ve halen de Dünya'nın, nüfus kesafetiyle doğum nisbetinin yüksek olan bölgelerinde geçerliliğini muhafaza etmeye devam etmektedir.

Acaba ilim, insan nüfusunun çoğalmasında ne

dereceye kadar yardımcı olmuştur? Şimdi biraz da bu konu üzerinde duralım:

İlim evvelâ, makine, çeşitli gübre maddeleri ve hayvan yetiştirmede getirdiği ileri metodlar sayesinde insan emeğinde iş saati başına, toprakta da hektar başına, alınan randımanı yükseltmiştir. Bu, ilmin insan nüfusunun artması üzerinde gösterdiği direkt bir tesiridir. Bunun dışında ilmin aynı konuda diğer ikinci bir tesiri daha vardır ki, şu anda bizim için çok daha büyük önem taşımaktadır: İlmin her türlü taşıma işinde sağladığı büyük gelişme. Dünyanın bir bölgesinde haddinden fazla beslenme maddelerinin bulunması, buna karşılık diğer bölgelerinde çeşitli endüstri mahsüllerinin ve hammaddelerinin üretilmesi; yani her türlü istihsal fazlasının meydana gelmesi, ilmin sağladığı bu önemli gelişme sayesinde. Nitekim, meselâ İngiltere'de, bir bölgede, oradaki beslenme maddeleri rezervinin çok üstünde bir nüfusun barındırılabilmesi böylece mümkün olabilmiştir. İnsanların ve ihtiyaç maddelerinin bir yerden bir yere gidip gelmelerinin tamamıyla serbest bulunduğu farzedilirse, dünyanın kendi çıkardığı beslenme maddelerinin yine kendisine yetmesi için, gıda maddelerinde üretim fazlasına sahip olan bölgelerin, buna sahip olmayan bölgelerde üretilen bazı malları, ücret olarak gıda maddesi verip almaya hazır olmaları şartının yerine getirilmesi kâfidir. Bununla beraber, savaş v.s. gibi kötü devirlerde bu şartın işlememesi mümkündür. Nitekim Birinci Dünya Savaşından sonra Rus köylüleri kendilerine fazlasıyla yetecek kadar yiyecek maddelerine sahip bulunuyorlardı. Fakat gönüllü olarak, bunlardan bir kısmını şehirlilerin ürettiği malları almak için ayırmağa yanaşmıyorlardı.

İşte o vakitler, ve ikinci olarak da 1930'lardaki kıtlıkta. Rus şehir halkı ancak hükûmet tarafından ordunun bazı şiddet tedbirleriyle duruma müdahale ettirilmesiyle hayatta tutulabilmiş, fakat alınan bu tedbirler sonucunda, milyonlarca köylü açlıktan hayatlarını kaybetmişlerdir. Ancak, bu tedbirlere başvurulmamış olsaydı, bunun yerine şehir halkının telef olacağı aşikârdı.

Bütün bu izahatım beni, çok defa atlandığına inandığım bir hükme götürüyor. Şöyle ki: Endüstri, tarımın direkt ihtiyaçlarını karşılamadığı müddetçe bir lüks'ten ibarettir. Kıtık ve harp gibi kötü zamanlar gelip çattığı zaman, endüstri mamulleri insanlar tarafından kullanılamazlar. Bunun neticesi olarak, böyle durumlarda sanayi işçileri ancak, gıda maddesi üreticilerine zor tatbik ederek ve onların çoğunun ölüme terk edilmesi suretiyle hayatta tutulabilirler. Ve bu gibi sıkışık zamanlar devamlı bir vaziyet alacak olursa (içinde bulunduğumuz devir gibi) endüstrileşme gerilemek zorunda kalır ki, bunun da sonucu olarak, son 150 yıldan beri ana hatlarıyla böyle bir gelişmenin içerisinde bulunan sanayileşmenin, göze çarpar bir şekilde budanıp kısıntıya uğraması beklenir.

Benim bu fikirlerime karşı, "kötü zamanlar" dediğimiz böyle sıkışık devirlerin olağanüstü vasıta ve tedbirlerle karşılanabilecek, istisnaî durumlar olduğu ileri sürülebilir. Henüz sanayileşme "balayı" devresinde iken, bu itiraz az çok doğru idi. Fakat nüfus artışı önemli derecede yavaşlatılmazsa, bu itiraz da önemini kaybedecektir. İçinde bulunduğumuz zamanda (1950) dünya nüfusu her gün 58.000 civarında bir artış göstermektedir. (Yani bir yılda ortalama 21.170.000. Şimdiye kadar harpler, insan nüfusunun

hızlı artışı üzerinde önemli bir tesir göstermemiş bulunuyor. Zira her iki dünya harbinden sonra da nüfus artışı devam etmiştir. 19. yüzyılın son çeyreğine kadar zengin ve ileri ülkelerdeki nüfus artışı, geri ülkelerdekine nazaran daha büyüktü. Halbuki bugün, bu hadise hemen hemen yalnızca az gelişmiş ve fakir ülkelere inhisar etmektedir. Bu kabil az gelişmiş ülkeler arasında Çin ve Hindistan sayı bakımından, Rusya ise dünya politikasında sahip bulunduğu rol bakımından, en önemlileridir. Fakat ben burada politik meseleleri bir kenara atarak, ön plânda 'biyolojik' adı altında topladığım meseleler üzerinde durmak istiyorum.

Nüfus bu şekilde artmaya devam edecek olursa, bugünün ileri derecede kalkınmış bulunan ülkelerinde, mutlaka önemli nisbette bir hayat seviyesi düşmesi başlayacaktır. Hayat seviyesindeki bu düşmeye bağlı ve paralel olarak, her türlü sanayi mamüllerine karşı bir talep azalması hissedilecektir. Meselâ (A.B.D. de oto sanayi merkezi) bir Detroit, özel araba imalini terk ederek, büyük tip kamyonlar imal etmek zorunda kalacaktır.

Kitap, piyano ve saat gibi şeyler, fevkalâde nüfuz sahibi kimselerin –en başta ordu ve polise hükmedebilen– sahip olabileceği 'lüks mallar' halini alacaktır.

Buna rağmen, neticede yaygın bir sefalet mukadderdir ve eninde sonunda Malthus kanunları hüküm sürmeye başlayacaktır. Dünya "teknik bir birim" halini alacak, eğer mahsuller iyi olursa, nüfus artış gösterecek, kötü olursa, açlıktan ölmeler yüzünden azalacaktır. Bugünkü büyük şehir ve sanayi merkezlerini terketmek zarureti hasıl olacak ve bu gibi büyük merkezlerin ahalisi, eğer hâlâ hayatta iseler, Orta çağdaki ata-

larının sefalet dolu yaşayışına dönmek zorunda kalacaklardır.

Böylece dünya, –hayatı yaşamağa değer yapan bütün mallar zararına da olsa– yeni tip bir istikrara kavuşmuş da olacaktır. Şimdi bir soru soralım: Acaba, kupkuru sayı (insan sayısı) hatırı için yukarıda anlatmaya çalıştığımız durumlar ortaya çıkıncaya kadar, elimiz kolumuz bağlı seyirci kalmaya geçecek kadar önemli midir? Muhakkak ki hayır! O halde ne yapmalıdır? Bazı inatçı peşin hükümler bir tarafa atılmak şartıyla, bu soruya verilecek cevaptan şüphe etmeyi imkân yoktur. Şöyle ki: Bunun için, halihazırda yüksek nisbette nüfus artışına sahip olan milletler, Batıda nüfus artışını frenlemiş bulunan metodları benimsemeye teşvik edilmelidirler. Bu gayeye, devlet eliyle yapılacak eğitici propaganda vasıtasıyla bir nesil boyunda ulaşmak mümkündür. Bu politikanın yürütülmesi sırasında engel teşkil eden iki büyük kuvvet vardır: Din ve milliyetçilik. Bunun için, gerçekleri görmek ve bir şeyler yapmak iktidarında olan herkesin şunu iyice bellemesi ve her yerde, herkese karşı temsil ve müdafaa etmeyi kendisine bir vazife sayması gerektiğine inanıyorum: Doğum kontrolünün genişlemesine karşı başarılı bir şekilde gösterilen her mukavemet, insanlığı elli yıl zarfında derin bir sefalet, büyük bir kıtlık ve haysiyetsizlik uçurumuna sürükleyecektir.

Bununla beraber, nüfus artışını önlemek için takip olunacak yegâne yolun doğum kontrolü olduğunu iddia etmiyorum. Doğum kontrolüne muhalif olanlar başka yolları tercih ediyorlar. Daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, şimdiye kadarki harplerin insan nüfusunun artışını önlemek hususunda beklenen neticeyi ver-

mekten tamamiyle uzak olduğu meydana çıkmıştır. Bununla beraber belki "bakteriolojik savaşlar" çok daha tesirli olabilirler. Meselâ, her nesilde bir defa olmak üzere, bütün dünyaya bir veba salgını yayılacak olursa, sağ kalanların, sıkışık bir dünya üzerinde yaşamaya mecbur kalmaksızın rahat rahat üreme imkânlarına sahip kılınması pekâlâ mümkündür. O zaman, inanç sahiplerinin vicdan huzurlarının kaçmasına ve "nasyonalist"lerin heyecan ve gayretlerinin frenlenmesine de lüzum kalmazdı... Gerçi bu suretle çok daha nahoş, çok daha feci bazı durumlar ortaya çıkardı, fakat bunun ne önemi var. Hakikaten âlicenap olan bu baylar, saadete karşı bağışıklık sahibidirler. Hele bu saadet başkalarının saadeti ise!

Fakat bu bizi, "ilmî cemiyetlerin istikrarlılığı" meselesinden çok uzaklaştırılır, bunun için bu bahsi burada bir tarafa bırakarak, esas konumuza, "ilmî cemiyetlerin istikrarlılığı" meselesine dönmek istiyorum.

Bir cemiyetin nüfusuna istikrar bahşetmenin üç yolu vardır: Bunlardan birincisi doğum kontrolü, ikincisi çocukları öldüren veya gerçekten yok edici savaş, üçüncüsü ise, ancak nüfuz ve iktidar sahibi küçük bir azınlık hariç kalmak üzere, topyekûn sefalet ve kıtlıktır.

Bu üç yol veya metoddan herbiri, şimdiye kadar birer kere olsun kullanılmış vaziyettedir. Birinci yol meselâ Avustralya yerlileri tarafından, ikincisi Aztekler, Ispartalılar ve Platon'un 'Cumhuriyet'indeki hükümdarlar tarafından başlatılmak istenilen bir dünyada ve Rusya'da uygulama sahası bulmuştur. (Çinli ve Hintlilerin seve seve veya gönüllü olarak açlık çekmeye razı olacaklarını kabul etmek elbette imkânsızdır, fakat Batı-

nın sahip bulunduğu silâhlar onlar için fazlasıyla kuvvetli olduğundan, yapılanlara ister istemez tâbi olmak zorundadırlar).

Saydığımız bu üç metod arasında, insanlığın çoğunluğun belâ ve dehşetten azamî derecede uzaklaştırmağa müsait olanı “doğum kontrolü”dür. Bu arada şunu da kaydetmeliyim: Bir dünya devleti gerçekleşmediği müddetçe, milletler arasındaki iktidar mücadelesi devam edecektir. Ve gittikçe artan nüfus sayısı açlık tehlikesi yarattığından, milletler iktidarı mücadelesinin devam ettiği bir dünyada, açlık tehlikesinin üstesinden gelebilmek için, iktidarların gittikçe daha millî hale gelmesi, yegâne yol olarak kalacaktır. Yeryüzünde tok devletlere karşı aç ülkelerin meydana gelmesi de bu yüzdendir. Komünizmin Çin’de kazandığı zaferi bu noktadan hareket ederek izah etmek gerekir.

Böylece, ilmî hale gelmiş bir dünya cemiyetinin dahi, tek bir dünya idaresi kurulmadığı müddetçe, istikrarlı kalamayacağı gösterilmiş olmaktadır. Bununla beraber, bu hükmün biraz acele verilmiş bir hüküm olduğu da burada söylenmelidir. Bütün bu izahlarımızdan, genel olarak doğum kontrolünü tatbik eden tek bir Dünya idaresi gerçekleşmediği müddetçe, zaman zaman, yenilenlere ceza olarak yaygın açlık ve kıtlık sıkıntıları getiren büyük harplerin olacağı muhakkaktır. Dünya şimdi tıpkı böyle bir durumdadır. Bu itibarla bazı kimseler, bu vaziyetin pekâlâ daha asırlarca sürüp gitmemesi için bir sebep bulunmadığını iddia edebilirler. Fakat ben bunun mümkün olamayacağına inanıyorum. Zira, bizzat yaşayarak görmüş olduğumuz iki büyük harp, dünyanın birçok bölgelerinde medeniyet

sevlyesinde düşmeye sebebiyet vermiş bulunmaktadır ve belli bir zaman zarfında herhangi bir devlet veya devletler grubu galebe çalarak, askerî kuvvetleri inhisar altına alan tek bir Dünya Hükûmeti kurmaya muvaffak olamadığı takdirde, oldukça büyük ihtimalle patlaması mukadder olan yeni bir büyük harp, bu gelişmeyi çok daha ileri götürecektir ve bunun sonucu olarak, medeniyet seviyesi, ilmî harpler tamamiyle imkânsız hale getirinceye kadar, yani ilim tamamiyle ortadan kalkıncaya kadar, devam edecektir. Ve böylece neticede Homo Sapiens bir kere daha: "Ok ve yay devri"ne ulaştıktan sonra, artık rahat bir nefes alabilir ve yeni baştan eskisi gibi zahmetlerle dolu olan bir yolu takip ederek, tekrar yükselişe yönelebilir.

Eğer nüfus meselesi nisbeten insanî şekilde halledilmek isteniyorsa, bunun için tek bir dünya hükûmetinin lüzumlu olduğu, Darwinist esaslar mucibince tamamiyle aşikârdır. Çünkü, biri hızla çoğalmakta olan, buna karşılık öteki nisbeten yerinde sayan bir nüfusa sahip bulunan iki ayrı grubun varlığını kabul edersek, bu iki gruptan hızla çoğalmakta olanının, eşit çevre imkânlarına sahip olmaları şartıyla, zamanla "daha kuvvetli" duruma geçeceği açıktır. Böylece kuvvetli duruma geçen, harpten sonra mağlûp olanların beslenme imkânlarını daraltacak ve bunun sonunda, yenilenlerin çoğu açlıktan ölüme mahkûm olacaktır. Bunun neticesi olarak, söylediğimiz şartlar dahilinde, fazla çoğalma kabiliyetine sahip milletler, yeni yeni zaferler kazanmaya devam edeceklerdir. Bu ise, insanlığın eski devirlerindeki "varlık mücadelesi"nin modern şeklinden başka bir şey değildir. Ve ilmin yıkıcı gücünün de işe karıştığı ön şart olarak kabul edi-

lirse, bu tip bir varlık mücadelesinin devam etmesine izin veren bir dünyanın "istikrarlı", "devamlı" olması mümkün değildir.

Buraya kadar, ilmî cemiyetlerin istikrarlılığı konusunda "fizik" ve "biyolojik" sebeplerin oynadığı rol üzerinde durmuş bulunuyoruz. Şimdi de zikrettiğimiz sebeplerden üçüncüsü olan "psikolojik sebepler"den bahsetmek istiyorum.

İlmî bir cemiyetin istikrarsızlığı konusunda kanaatime göre, psikolojik şartlar da, fizik ve biyolojik şartlar kadar önemlidir. Fakat henüz psikoloji, fizik ve biyoloji gibi ileri derecede gelişmiş bulunmadığından, bu konuda psikolojik sebeplerin tahlili ile uğraşmak, daha zordur. Fakat buna rağmen bu hususta bir deneme yapmak da faydalı olacaktır.

Eski "akılcı psikoloji", bir kimseye, yaptığı hareketin kendisini felâkete sürükleyebileceği gösterilir ve anlatılırsa, o kimseyi o hareketten kaçındırmanın mümkün olacağı görüşünü kabule meyyaldir. Ayrıca, küçük bir azınlığı hariç bırakarak, "Yaşama iradesi"ni tabii bir ön şart olarak görürdü. Az veya çok akıllı yollardan giderek de olsa, insanların çoğunun kendi menfaatlerini gütmeye çalıştıkları tarzındaki Bentham'a kadar uzanan inanış, bugünün bilenleri nezdinde eskisi gibi itibara sahip değildir. Varılan bu neticeyi en başta "psikoanaliz"e borçlu bulunuyoruz. Bununla beraber böylece meydana gelen Modern Psikoloji, sosyal hâdiselerin izah edilmesinde ancak çok az sayıda politikacı tarafından kullanılmıştır. Ben—biraz tereddütle de olsa—bunun yapılmasını teklif etmek isterim.

Konumuza en önemli bir misal olmak üzere, üçüncü bir dünya harbine doğru gidişi gözönüne alalım. Her bakımdan sıhhatli olduğunu kabul ettiğimiz ve siyasetle direkt ilgisi bulunmayan, mesut bir insanla bu konuda sohbet ettiğimizi tasavvur edelim. Böyle bir insana, Atom Bombası ile neler yapılabileceğinden, Avrupa'nın Ruslar tarafından işgalinin ne büyük bir kültür ve medeniyet tahribine sebebiyet vereceğinden ve nihayet, kısa bir zaman zarfında sonuçlanan bir savaşın bile, peşinden ne büyük organizasyonları, ne ölçüsüz sefalet ve yıkıntıyı sürükleyeceğinden bahsedilecek olursa, hiç tereddütsüz aklı başında olan insan bütün bu iddialarımıza karşı hiçbir itirazda bulunmadan, hepsinin doğruluğunu kabul ve teslim edecektir. Fakat buna rağmen, beklenen neticeyi elde etmek mümkün değildir. Gerçi anlatılan gerçekler onda bir korku yaratır, fakat bütün bunları yine de âdeta hoş karşılar. Bu defa tekrar meydana gelecek olan feci karışıklığa dikkati çekilecek olursa, o zaman da şöyle düşünür: "İyi be!.. Öyle olursa, hiç olmazsa hergün büroya gitmek mecburiyetinden kurtulurum!" diğerk taraftan, savaşta uğranılan insan kayıplarından uzun uzadıya söz edilecek olursa, gerçi şuurunun üst katlarında ürpertici endişe ve korku hisleri uyanacaktır, fakat şuur altından kendi kendine şöyle fısıldamayıda ihmal etmeyecektir: "Belki o zaman dul kalır, ayak bağından kurtulurum. Bu da hiç fena olmaz..." Ve daha sonra, bizi şaşkın bir memnuniyetsizliğe garkederek, eski tarz kahramanlık edasına sığınacak ve şu şiiri söylemeye başlayacaktır:

Çal! Kasırga borusu, çal! Gel ey batış!..

Hiç olmazsa zırhlar içinde öleceğiz!

Belki de bunun yerine, içinde bulunduğu ruh halini anlatmak için süslü püslü bir nesir seçer, bunu bil-miyoruz.

Psikoloji açısından bakıldığı zaman, politika sahasına hâkim faktörler halini alacak kadar yaygın hale gelmiş iki ruhî hastalık vardır: Bunlardan birincisi “Vecd” (kendini kaybedecek kadar aşırı heyecan) hâli; ikincisi ise, “aldırışsızlık”tır. Birinci ruh hâlinin tipik örneği olarak Nazileri, ikinci ruh hâlinin tipik örneği olarak da, lâkaytlık yüzünden, harpten önce ve harp sırasında Almanlar karşısında dayanma güçlerini kaybeden Fransızları gösterebiliriz. Her iki hastalığı “akut şekilde” öteki ülkelerde de görmek mümkündür ve kanaatime göre bu hastalıklar, sanayileşmenin yarattığı haddinden fazla “organize hale gelme”nin bir sonucudur. Bu iki ruh hastalığından birincisi olan “vecd hâli” milletleri kendileri için yüzde yüz tehlike teşkil eden teşebbüslere kalkıştırmır. İkincisi olan “lâkaytlık” ise, felâketler karşısında milletleri savunmadan alıkoyduğu gibi, her türlü zorluktan kaçmaya dâvet eder. Her iki hastalık da, insan tabiatı ile yaşayış şekli arasındaki bir uyuma noksanlığının sonucu olan daha derindeki bir hastalığın arazlarıdır. Maddî hayat şartlarının değişikliğe uğramasındaki hızlılık, bu derindeki hastalığın ana sebeplerinden biridir. Aniden Avrupaî yaşayış tarzlarını kabul etmek mecburiyetinde bırakılan yarı vahşî kavimler, çok sık olarak, kendi alışılmış yaşayışlarıyla temel ayrılıklara sahip, bu yeni tarza uymak kabiliyetini gösteremediklerinden, benliklerini kaybederek ölüp gitmişlerdir. Bunlar, hızlı değişen maddî hayat şartlarının, milletler üzerindeki tesirini gösteren en güzel misallerdir.

1921 yılında Japonya'da bulunduğum sırada, şahsen konuştuğum kimselerde ve sokakta karşılaştığım insanların yüzlerinde, histeri hastalığına gittikleri zehabını uyandıran, aşırı bir sinir gerginliği müşahade etmiştim. Ben o vakitler bu durumu, topyekûn şehir hayatı, şuurlu bir şekilde mümkün olduğu kadar çabuk "Amerikalılaşmak" için gayrete yönelmiş iken, Eski Japonya'ya, kökü derinlerde gayri şuurî ümitlerin benimsemiş olmasıyla izaha çalışmıştım. "Şuurî olan"la, "gayri şuurî olan" arasındaki bu tezatın, ferdin verebileceği şahsî enerjinin "düşük" veya "yüksek" oluşuna göre, ya cesaretsizlik veya çekingenliğe, veyahut da aşırı cüret ve öfke hissine yol açması zaruri idi.

Sanayileşme hareketinin hızlı cereyan ettiği her yerde, aynı tezahür ortaya çıkar. Bu itibarla, aynı hâdisenin büyük bir tesir gücü ile Rusya'da da iş başında olduğu söylenmelidir.

Bununla beraber, bizimki gibi (İngiltere) sanayileşmesi oldukça eski bir tarihe dayanan bir ülkede bile, meydana gelen değişmeler, ruhî gerginlik yaratacak derecede büyük bir hızla cereyan etmektedir. Meselâ, sadece benim yaşadığım zaman zarfında, öyle büyük değişmeler, öyle büyük şeyler oldu ki... Çocukluğum zamanında telefon henüz yeni ve nadir rastlanan şeylerden biri idi. Amerika'yı ilk ziyaret ettiğim zaman bir tek otomobil bile görmemiştim. İlk defa uçağı gördüğümde 39 yaşında bulunuyordum. Bizim bugünün gençliğinin hayatı, sinema ve radyo tarafından tamamiyle değişik bir şekle sokulmuştur. Bende ilk siyasî şuur uyanmağa başladığı sıralarda, Viktorya Devri'nin huzur ve sağlamlığı içerisinde henüz Gladston ve Disraeli gibi şahsiyetler iş başında bulunuyordu. İn-

giliz İmparatorluğu ebediyete kadar yıkılmayacakmış gibi görünüyor, İngiliz deniz hakimiyetinin zayıflayacağı tasavvur bile edilmiyordu. Memleket 'aristokrat' ve zengin idi ve gittikçe daha da zenginleşiyordu. Sosyalizme, itibarını yitirip hayal kırıklığına uğramış birkaç yabancının kendilerini oyalayıp eğlendirdiği "bir oyuncağ, bir tahta at" nazarıyla bakılıyordu.

Böyle bir maziye sahip bulunan yaşlı bir insan için, Amerikan hâkimiyeti, Atom Bombası ve Komünizm asrında kendini dünyanın yerlisi sayması pek öyle basit bir iş değildir. Eskiden, insana siyasî hükümler verme kabiliyeti bahşeden bir yardımcı vasıta olan "kaba tecrübe", bugün, elde edilme şartları tamamiyle değişmiş bulunduğundan, bir yardımcı vasıta olmaktan çıkmış, gerçek mânada bir "engel" durumuna girmiştir. Esasen bugün bir insan için "tecrübe" adını verdiğimiz ve bizi daha önceki "Eski"ye hürmet ettiren bu tarz "hikmet" veya "bilgi"yi adım adım elde etmek de pek mümkün değil; zira, "tecrübe"yi meydana getiren bilgiler artık kazanılmadıkları gibi, çabuk eskiyip geçersiz hale gelmektedirler. Fakat burada şunu da kaydetmeliyiz: Gerçi ilim dış dünyada cereyan eden değişiklikleri fazlasıyla hızlandırmış bulunuyor. Fakat psikolojik değişimleri kısaltmak için henüz bir yol bulmuş değil; hele "gayri şuurî olan" ve "şuuraltı" işe karışmış ise!..

İnsanların çoğunda, "gayri şuurî olan", çocukluk devrine uygun bulunan şartlarda, kendi evindeymiş gibi rahat olmaya devam etmektedir.

Bu itibarla, dış dünyadaki hızlı gelişmeler, sadece ruhî tatminsizlik sebebi olmaktadır. Bu ruhî tatminsizliğin, belki de daha önemli olan ikinci sebebi, ilmî cemiyetlerin kaçınılmaz karakteristiğine dahil olarak görü-

nen “organizasyonların” sayısız bir şekilde çoğalması ve bunun sonucu olarak “ferd”in gittikçe daha çok sayıda organizasyona tâbi duruma girmesidir.

Büyük yatırımlar yapılarak meydana getirilmiş ve çok sayıda insanın sıkı sıkıya ve ayarlı olarak birbiri için çalışmasına muhtaç bulunan bir fabrikada –en üst tabakada oturanlar hariç– her türlü şahsî ilca ve davranışların kontrol altında tutulması mecburiyeti vardır. İş esnasında tembelliğe ve maceracılığa fırsat yoktur. Hattâ iş zamanı dışında bile, pek çok kimsenin istediği gibi serbest davranma imkânı sınırlıdır. Zira evden işe, işten eve gidip gelmek fazlasiyle zamana bağlıdır. Akşamları özel zevk ve heyecanlar için para ve zaman eksiktir. Ve bir fabrika işçisi için söz konusu olan bu gibi durumlar, az çok daha hafif veya daha ağır şekilleriyle, ileri derecede ilmî olan bir cemiyette yaşayan her insan için söz konusudur. Böyle bir cemiyette yaşayan bir insan kâfi derecede genç değilse, kendisini, belli bir ray üzerine oturmuş hissedecektir (istediği tarzda hareketten mahrum). Tıpkı şair Limerick’in şu mısrada ifade ettiği gibi: Bir otobüs değil, bir otobüs değil... ama bir tramvay!

Bu itibarla, “ilmî” bir cemiyet içinde yaşayanlar “enerjik” iseler “âsi”; yok eğer sakın tabiatlı iseler, “hissiz” veya “lâkayt” olacaklardır.

Diğer taraftan, bir harp patlak verdiği zaman, kaçma imkânları araştırılır. Bu konuda bir Gallup anketi yapmak isterdim. Böyle bir anket sırasında erkek ve kadın olmak üzere geniş kütlelere şu soruyu sormalı: “Harp sırasında mı daha mesut idiniz, yoksa şimdi mi?” Zannediyorum, bu soruya muhatap olanların bü-

yük bir yüzdesi, “şimdi harp olduğu zamankinden çok daha bedbahtız” diye cevap verecektir.

Bu durum, devlet adamları tarafından çok az hesaba katılan bir “psikolojik problem” ihtiva etmektedir. Eğer insanların çoğu onu korumayı bilmiyorlarsa, barışın temini için bazı esaslar teşkiline çalışmak, sadece ümitsiz bir çabalamadır. Çünkü insanların çoğu aslında harbe taraftar olduklarını belki hiç bilmemekte, yahut da, bunu itirafa yanaşmamaktadır. Zira, insanlara, esas maksatlarına ulaştırması ihtimali olmayan bazı yolları, şuuraltları tercih ettirmektedir.

Modern cemiyetlerin, sanayileşmeden önceki devirlere nisbetle, daha ziyade herkesi her şeye tâbi kılan organik bir karaktere sahip bulunması, bu meseleyi daha da ağırlaştırmaktadır. Zira bu “yüksek derecede organik tabiat”, ferdî davranışın daha çok kısıtlanmış vaziyete girmesini zarurî kılmaktadır. İnsanın serbest davranış ilticalarının belli bir ölçünün üstünde kısıtlanması ise tehlikelidir. Çünkü, bu durum insanları yakıp yıkma isteğine, hunharlık ve zorbalığa, nihayet isyancılığa teşvik etmektedir.

Bu itibarla, eğer milletlerin çıldırmışçasına ayaklanmaları istenmiyorsa, bugün insanlığın modern dünyanın bahşettiğinden daha fazla, daha geniş “ferdî davranış sahası” bahşetmek elzemdir. Bu cemiyet veya devlet, iktidarı ellerinde tutanlar baştan sona memnuniyet verici bir durumda olmadıkça, başarı şansı olan ihtilâl tehdidi mevcut bulundukça, istikrarlı olamaz. Diğer taraftan iktidar sahipleri, Wilhelm II. ve Hitler gibi, akılsızca maceralara kalkışmakta serbest bulundukça, cemiyetin istikrarlı olması yine mümkün değildir.

Şu halde, bahsini ettiğimiz psikolojik meselelerin sarp kayaları ve vahşi anaforları böyle bir manzara arz etmektedir. Ve bunlar arasında dümene hâkim olmak, yol bulmak, hiç de basit bir iş değildir. Bu önemli meselenin halli sırasında, bizatihî tehlikeye “evet” denebilir, fakat yıkıcı ana kuvvetler tarafından sevk ve hareket ettirilen tehlikeye ise, hayır!

Şimdi de, ilmî bir cemiyetin “istikrarlı kalabilmek” için, yerine getirmek zorunda olduğu çeşitli şartlara göre, incelediğimiz meseleden elde ettiklerimizi topluca gözden geçirelim.

İlk olarak fizik şartları ele alalım:

Toprak ve tabiî kaynak (hammadde) imkânları, “ilmî ilerleme”nin peşinden yetişemeyeceği kadar hızla tüketilmemeli ve bu vadide uğranılan kayıp ve eksilmeler, devamlı olarak yeni yeni ilmî buluş ve keşiflerle telâfi edilmeye çalışılmalıdır. Bu yüzden, “ilmî ilerleme” sadece sosyal ilerlemenin şimdiye kadarki temposunun devamlı olarak muhafaza edilebilmesinin de şartı olmaktadır. İfade ettiğimiz gibi aynı tempoyu muhafaza eden bir “teknîğin varlığı” şartı gerçekleşse bile, böyle bir tekniğin muhtaç olduğu maddeler dahi kısa bir zaman sonra tükenecektir. Şu halde, hammadde ve tabiî kaynakların tüketimi, yavaşlatılması gerektiğine göre, gerek hammaddelerin çıkarılması ve gerekse kullanılması serbest rekabete terk olunmamalı; bütün maden ve hammadde yataklarının işletilmesi ve elde edilen maddelerin sarfı, milletlerarası bir dairenin kontrolüne verilmelidir. Bu milletlerarası daire, hammadde ve kaynaklarının sarfiyatını zaman zaman endüstrinin göstereceği ilerlemelere göre hisselere ayırıp ayarlayacaktır. Toprağın zirâî imkânlarının muhafazasında da buna benzer mütalâalar esas olmalıdır.

İkinci olarak nüfusun artması meselesi:

Eğer, gittikçe artan bir şekilde, devamlı gıda maddeleri kıtlığına maruz kalınmak isteniyorsa, başta gelen bir tedbir olarak, ziraatte, toprağın gücünü fazlasıyla istismar etmeyen usuller kullanılmalı ve nüfus artışı, tekniğin sağladığı beslenme maddeleri istihsalini aşacak bir hıza ulaştırılmamalıdır. Halihazırda bu iki önemli şarttan hiçbirini yerine getirilemiyor, ve dünya nüfusu hızla artarken, beslenme maddelerinin istihsalı de mütemadiyen düşmektedir. Elbette bu durumun, büyük bir çöküşe ulaşmadan, böylece uzun müddet devam edip gitmesi mümkün değildir. Bundan ötürü, bu önemli problemi karşılamak üzere, dünya nüfusunun hızlı artışını önleyici bir yol bulmak lüzumludur.

Eğer bu netice, harp, veba salgınları veya büyük kıtlıklarla elde edilmeyecekse, mutlak surette özel olarak bu işe bakan, milletlerarası kudretli bir dairenin varlığı gereklidir. Bu özel daire, dairenin kuruluşu sırasındaki nüfus durumuna uygun düşen bir ölçek dahilinde, mevcut beslenme maddelerini âdilâne taksim etmelidir. Bu yapıldıktan sonra, herhangi bir ülke hâlâ kendi nüfusunun hızla artmasına izin verecek olursa, böyle bir ülke hiç olmazsa daha fazla beslenme maddesi alamamalıdır. Böylece, ülkelerin kendi nüfus artışlarını kısımları için kullanılacak usulün seçimi, her devletin kendisine ait bırakılabilir.

İnsanlığın, bu çok önemli meselesinin mantıkî çözümlerinden biri budur. Fakat ne yazık ki bunun halihazırda tatbik imkânı yoktur. İçinde bulunduğumuz zamanda, bu işi yapacak milletlerarası kuvvetli bir dairenin teşkili, kâfi derecede zor olan bir iştir ve ayrıca bu daireye yukarıda izah ettiğimiz, halk tarafından se-

vilmeyen vazifeler yüklendiği zaman, bu dairenin teşkili ve çalışması tamamen imkânsız hale gelecektir. Burada, birbirine zıt düşen iki önemli zorluk sözkonusudur. Şöyle ki: Farzedelim ki şu anda, mevcut gıda maddelerinin eşit olarak taksimi istensin. (Şimdi tokluğun safasını süren) Batı ülkeleri âdeta kıtlığa düşmüş gibi bir duruma girerler. Diğer taraftan, gıda maddelerinin bu şekilde taksim edilmesinden, en fazla ızdırap çekip şikâyetçi olacaklar, nüfusları hızla artmakta olan şimdiki fakir ülkeler olacaktır.

Bu sebeplerden dolayı, bugünkü vaziyette bütün dünya bu mantikî çözüm yoluna karşı mukavemet edip ayak direyecektir. Bununla beraber, nüfus meselesinin zamanla ve uzun vadede kendiliğinden çözüme bağlanması da imkân dışı değildir. Şöyle ki: Sanayileri gelişmekte olan ülkelerde, doğum nisbeti düşme kaydetmekte, ileri derecede sanayileşmiş Batı ülkelerinde ise, nüfus âdeta sabitleşmiş bulunmaktadır. Şu halde, Doğu ülkeleri de gelişerek Batı ülkeleri seviyesinde sanayileştiği zaman, nüfus artışı buralarda hızını kaybedecek ve bir mesele teşkil etmeyecek seviyeye inecektir.

Bugün Rusya, Çin ve Hindistan, gerek üreme ve gerekse fakirliğin ana deposu durumundadırlar. Bu üç ülke, şimdiki A.B.D.'nin genel yaşama seviyesine ulaşacak olurlarsa, buralardaki nüfus fazlalığı, yukarıda izah ettiğimiz sebepten, dünya için bir tehlike olmaktan çıkacaktır.

Nüfus meselesi hakkında genel bir özetleme ile, ilmî bir insan cemiyetinin ancak bütün dünya Amerika'nın bugünkü seviyesinde geliştiği takdirde istikrarlı olabileceği söylenebilir. Fakat bu neticeye ulaşmak

için en önemli güçlük, bu "iktisadî Cennet"e, daha önce nüfus tahdidi konmaksızın, nasıl ulaşılabileceğidir. Bugünkü şartlar ve vaziyet dahilinde, korkunç bir alt-üst oluş meydana gelmeden, bunun gerçekloşması mümkün değildir. Ancak devlet eliyle yürütülen geniş çapta ve tesirli bir propaganda faaliyeti Asya'nın biyolojik tutumunda çabuk bir değişiklik meydana gelmesi ne yardımcı olabilir. Fakat Doğu'daki devletlerin çoğu, böyle bir tatbikatı ancak bir harpte mağlûp olduktan sonra kabule müsaittirler. Ve böyle bir değişiklik olmadıkça, Asya'nın fazlasiyle ilerleyip kalkınması mümkün değildir. Velew ki, Batı ülkeleri Asyalıları, giriştikleri bir savaşta yensinler ve onlardan büyük bir kısmını imha ederek, boşalttıkları sahaya Batı'dan göç yollarını açsınlar!

Gerçi bu gibi ihtimaller Batı milletleri için hiç de güzel şeyler değildir, fakat bütün bunların olması da imkânsız görünmüyor. Zira, tamamiyle akıl dışı kanaat ve davranışlar bu mesele ile öylesine iç içe girmiş vaziyettedir ki, son derece iyi tahsil görmüş, aydın insanlar arasında bile, hiç mesabesinde kalan küçük bir azınlık, bu meseleyi akıl dairesi içinde ancak münakaşa edebilecek durumdadır.

İnsanlık için bu derece önemli olan bu meselenin seyrinin böyle acı bir istikamete yönelmesinin asıl sebebi de bu gerçektir.

Böylece, "fizik sebepler"den sonra, konumuz itibariyle "biyolojik sebepler" bahsini de bitirmiş oluyoruz. Şimdi de son olarak "İlmî bir cemiyetin istikrarlılığı" bakımından "Psikolojik sebepler" üzerinde tekrar kısaca duracağız. Ancak burada "ilmî bir cemiyetin istikrarlılığı" için aynı zamanda yüksek seviyeli bir iktisa-

dî gelişmenin gerçekleşmiş olmasının lüzumlu bulunduğu da kaydedilmelidir ki, bu suretle, fertlere, tam ücretli ve uzun süreli dinlenme devirlerinin temin edilebilmesi durumuna gelinmiş olur.

Para reformlarından önce Alp Dağları üzerinde hayatlarını tehlikeye atarak yaşayışlarını zevkli veya tahammül edilebilir hale getirenler, ancak bazı kürsü büyükleri (ulema) ve orta öğretim üyeleri idi. Yeryüzünde devamlı barışın garanti edilmesi, nüfusun aşırı fazlalığının önlenmesi ve ilmî bir üretim tekniğinin gerçekleştirilmesi şartları yerine getirildiği takdirde, bu gibi dinlenme fırsatlarının herkese açık olmaması için bir engel yoktur. Ayrıca, devamlı bir iç denge unsuru olarak, federatif idare şekillerinin geniş çapta yaygınlaşması, şimdiki İngiliz üniversitelerinde olduğu gibi, yarı bağımsızlık şekillerinin muhafazası da lüzumlu olacaktır.

Bütün izahatımın neticesi olarak, bir ilmî cemiye-
tin belli şartlar dahilinde "istikrarlı" olabileceğine inanıyorum.

Bunun için birinci şart: Her türlü askerî kuvveti tekeli altına almış ve bu sayede dünya barışını temin edebilen, tek bir Dünya İdaresinin kurulmasıdır.

İkinci şart: Dünyanın bir kısmının, diğer kısmına, kıskançlık ve gıpta duyguları beslemesi içni mevcut her türlü sebebi bertaraf edecek şekilde yaygın hale gelmiş umumî bir hayat seviyesi yüksekliğidir.

Üçüncü şart: (ki bu, ikinci şartın gerçekleşmesi için bir ön – şart durumundadır) Dünya nüfus artışının tamamen durgun hale gelmesi veya hiç değilse, bu duruma yaklaşması için, doğum nisbetlerinin her tarafta belli bir ölçüde sabit tutulmasının teminidir.

Nihayet dördüncü şart ise: İster iş hayatında, ister eğlencede olsun, "ferdî davranış sahası" (insiyatif) nın sağlanması ve icra kuvvetlerinin, siyasî ve iktisadî bir sistemin sağlam bir şekilde muhafazası ile kabili telif şekilde, mümkün olan azamî derecede, "merkezî"likten uzaklaştırılıp, dağıtılması gereklidir.

Lâkin Dünya henüz bu şartların gerçekleştirilmemesinden fazlasıyla uzak durumdadır. Bu sebepten de, "özlenen istikrarlılığa" ulaşmadan önce, çok büyük sarsıntılı inkılâp ve azaplara uğramak zorunda kalacaktır. Bununla beraber, büyük azaplar çekmek ve sarsıntılı büyük değişikliklere uğramak, şimdiye kadar insanlığın kaderi olagelmıştır. Bu itibarla, insanlığın geleceği içerisinde, fakirlik ve harp düşüncesinin yok edildiği ve her türlü korku ve endişenin "patolojik olaylar sahası"na itildiği, yüksek bir noktayı; belli belirsiz, silik bir şekilde de olsa, farkedebilir gibiyiz.

Bu mesut neticeye giden yolun, çok uzak olmasından korkuyorum. Fakat bu, en son ümidi de yitirmemiz için bir sebep değildir.

Bertrand Russell'a
Nobel edebiyat ödölünü kazandıran bu eser,
dimize ilk defa çevrilmiş bulunuyor.
Hacmi küçük fakat değeri büyük olan bu eserde
filozof Russell, ilim ve teknolojinin gelişmesiyle
insan cemiyetlerinin
nasıl değışimlere uğradığını belirtmekte ve
bu hızlı değışme sonunda
insanlığın geleceğinin ne olacağı sorusuna
cevap bulmaya çalışmaktadır.

